

כתר מלוכה

בסאון פינמי הויל ע"י איגוד בוגרי ישיבת
"כסא רחמים" ספרדית תכניץ ומסודתיה

ניסן תשפ"ג ■ 33

60
דברים
שלא ידעתם
על הישיבה

**האיש
והספרים**
הרב אפרים טרלבסי
מגולל את סיפור
ההצלחה של
'מכון הרב מצליח'

מדברת ישיבה - בוגרי הישיבה שקמו ישיבות בפאנל יחודי

הדרת מלך	03
חזק ויאמץ לבכך	07
60 דברים	14
נאמנים דבריו	23
מרבה ישיבה	27
המעשה אשר יעשון	39
מחזק לבבות וחוצב להבות	41
הוא - היה אומר	47
פירות גינוסר	48
נקודת אור	51
לא פליגי	53
מבית ההוראה	55
עץ שתול	56
זכרון להולכים	69
כסא רחמים שלי	76
האיש והספרים	81
על הפרק	90
יוסף ה' לי	92
הדרך לחביבות התורה	95
חדש באוצר	97
חדשות אני מגיד	98
מכתבים למערכת	102
עתיקא	103

עורך:
הרב עובדיה חן

ניהול הפקה:
הרב עובדיה מאזוז

מזכירת המערכת:
נ. ורדי

גרפיקה ועימוד:
שוהם

הדפסה:
אביבית הפקות
054-6740977

תמונות:
עזרא טרבלסי
י. מ.
ארכיון הישיבה
הרב דוד חדאד

לתגובות:
7654216@GMAIL.COM

מו"ל: מוסדות
ישיבת כסא רחמים
רח' הרב עוזיאל 26 בני ברק
1700-50-51-52

אנחנו: התלמידים שלכם, יש להם חשיק בלימוד? עניתי לו: כן, לומדים³. החדרנו להם מה שיכולנו, שיאהבו ללמוד, שיתענגו בלימוד. איך החדרנו להם את זה? כאשר מגיעים בגמרא לאיזה קטע שאפשר למשוך אותו בסיפורים, אני מדבר ומספר, מביא להם דוגמאות. שואלים: איפה זה כתוב כל הדברים האלה? מראה להם איפה זה כתוב. עכשיו בסיום מסכת חגיגה כשלמד רבי אלחנן הזכיר 'סלמנדרא', מה זו סלמנדרא? רש"י אומר: כשמבעירים אש שבע שנים תמימות, יוצאת מהאש הזאת מין חיה שקוראים לה "סלמנדרא", ומי שסך את עצמו מהדם שלה, אין אש שולטת בו. אז תלמידי חכמים שכל חייהם תורה, והתורה נמשלת כאש, שנאמר: "הלא כל דברי כאש נאום ה', כפטיש יפוצץ סלע" (ירמיה כ"ג, כ"ט), כל שכן שהאש של גהנם אינה שולטת בהם (חגיגה דף כ"ז ע"א). האם באמת הסלמנדרא הזאת מי שיוסוך מדמה לא תשלוט בו אש? לכאורה זה דבר שקשה להבין. אז פעם אחת עיינתי בספר 'הערוך', ישנו מגיה

לפני מאתים שנה היה הרב רבי יעקב אבוחצירה, בעיירה בשם 'תורדאנת'. העיירה הזאת בין אלג'יר ובין מרוקו (נדמה לי ששייכת לאלג'יר), לא היו שמה תלמידי חכמים, כולם בטלנים. באלג'יר לפני מאתים שנה לא היו לומדים. והנה נכנס חכם אחד מעיר אחרת לבית הכנסת, וראה מסכת 'חגיגה' לקח אותה ואמר: מסכנה! מסכנה המסכת הזאת, מה את עושה כאן עם עמי הארץ? מי לומד בך בכלל? מי מתייחס אליך בכלל? אז היה שם רבי יעקב אבוחצירה, היה בחור בן שבע עשרה שנה בערך¹. אמר לחכם הזה: למה אתה אומר ככה? אני לומד במסכת הזאת! אמר לו: אתה לומד! מה אתה מביין? אמר לו: תבחן אותי. אותו חכם התחיל לשאול אותו והוא ענה לו יפה מאוד. אמר החכם: לא ידעתי שבאלג'יר יש תלמידי חכמים כאלה. לקח אותו ורקד אתו, הוא ביד אחת והמסכת ביד השניה ואמר: אתם צריכים להשלים אחד את השני. והיום ב"ה אלפים לומדים את המסכתות האלה². הרב צבאן ע"ה כשבאנו לארץ, שאל

1. נוכל לחשב אחרוני. הוא נפטר בשנת תר"מ, בגיל 73. זאת אומרת שהוא נולד בשנת תקס"ז. מיום שנולד עד גיל שבע עשרה, יוצא שנת תקפ"ד, כמעט לפני מאתים שנה.

2. ויש לנו ב"ה נכד שיהיה בריא שהוא עוד לפני בר מצוה, הולך כל בוקר לשיעור 'דף יומי' של הרב ירון מרדכי זכאי שליט"א. הולך שמה ושומע גמרא, לפעמים שואל שאלות, והרב שלו משבח אותו. היום בבוקר התפלל אתנו, ראיתי איך הוא מתפלל יפה. זה דבר טוב מאד. זכיתי.

3. אע"פ שאז בשביל לקבל איזה מעמד של רב עיר או דיין וכדומה, היה צריך הרבה פרוטקציה, בלי פרוטקציה לא תוכל לזוז, אפילו רב בית כנסת לא תוכל להיות... "יהא שמייה רבה מברך" רב"ה ר"ת רב בית הכנסת. וכך גם היום הכל הולך פרוטקציות. ועם כל זה התלמידים למדו.

שם תלמיד חכם שמו **בנימין מוספיא**⁴, החכם הזה כתב על הסלמנדרא: **הקדמונים אמרו מה שאמרו, אבל האמת היא כי מפני לחותו וקרירותו אינו נכוה באש, כי אם אחרי זמן רב.** השרץ הזה שנקרא סלמנדרא, בגלל שהוא לח מדי וקריר מדי, אינו נכוה באש רק אחרי זמן רב. לכן אמרו חכמים: הסך מדמו אין האש שולטת בו. כלומר זה לוקח זמן עד שהאש שולטת בו, כי הוא נעשה קר מזג, לח. בימינו **הרב בא-גד שיהיה בריא** מחפש ומחפש בכל מיני ספרים בכל השפות, בהכל⁵. אז על הסלמנדרא כתב בספריו: **מצאתי בספר לועזי לפני מאתים-שלוש מאות שנה שמדבר על הסלמנדרא, שמי שסך מדמה אינו נכוה מהאש. אולי זה מועיל לכמה שעות שאינו נכוה, ואחר כך נכוה. כדאי לראות מה שהוא כותב. פעם כתב כמה דברים שטובים לבריאות, אמר: ארוחת הצהרים שלי, כוס חלב עם שמונה תמרים, ואני עירני 18 שעות ביממה!** והוא מביא כל דבר היכן נמצא בתורה, כתב שישנו אחד שהביאו אותו באחד העיתונים, שמו **צבי סנדלה**, הסנדלר הזה היה כל הזמן עייף, היה ישן **שמונה עשרה שעות ביממה!** ומה עושה בשש שעות שהוא ער? הולך ל'קופת חולים', **"אדוני הרופא כואב לי"**.

שואל הרופא: מה כואב לך? עונה לו: כל הגוף. הראש, והבטן, והגב, והלב, והידים, והרגלים, הכל. הרופא אמר לו: תעבור את זה, תהיה בריא... ובאמת היה סובל. יום אחד הגיע **'ט"ו בשבט'**, אז הוא הלך וקנה קילו תמרים והתחיל לאכול, אכל בבוקר, אכל בצהרים, אכל בערב. הרגיש שהוא חזק שיכול להיות ערני יותר משש שעות, עלה לשמונה שעות, אחר כך עשר שעות, שתים עשרה שעות. המשיך עוד באכילת התמרים, עד שראה שזה **דבר פלא.** הלך וקנה עוד תמרים, האוכל שלו תמרים, בבוקר בצהרים ובערב. והנה הלך לרופא שלו, הרופא שאלו מיד: מה כואב לך היום?... ענה לו: לא כואב לי כלום. רק **באתי לבשר אותך שמצאתי תרופת פלא.** אמר הרופא: תרופת פלא? מה תרופת הפלא הזאת? אמר לו: תמרים, יש בהם ויטמינים מחיים אותי. אני חושב אם כולם יאכלו תמרים, יסגרו לך את המחלקה, לא יהיה לך מה לעשות. אמר לו: **תפרסם את זה.** אמר הרופא: מה?! על סמך נסיון של אדם אחד? אז הוא הלך עם זה לראש המחלקה - ראש המנהלים של קופת חולים 'כללית', אמר לו: דברים בטלים. אתה רוצה לסגור המחלקות של רפואה בגלל שיש לך תמרים?!... אז הוא בסוף הלך ופרסם את זה בעצמו בעתון.

4. הוא היה רופא במקצועו, אבל נמשך בזמנו אחרי ש"צ, זה היה בשנת ת"ו. אז הוציא ספר 'הערך' עם הגהות שלו, זאת אומרת הוא חי לפני שלוש מאות שבעים שנה.

5. יש לו ספר שנדפס חמש עשרה פעם, כל פעם בשם אחר פעם **"נחלי בא גד"** ופעם **"נחלי תורה"** ופעם... וכל פעם יש לו מפתחות אחרות, כך שהאדם צריך להחזיק בבית חמש עשרי מהדורות, שמה שכתוב כאן, לא כתוב כאן, ומה שכתוב כאן, לא כתוב כאן... צריך לחבר את כולם ביחד. לא מזמן עשה יום הולדת של גיל תשעים שיהיה בריא [בפ"י] והוא נראה כמו אדם בגיל ששים-שבעים מוקסימום. אז אמרו לי: תגיד משהו לכבודו. אמרתי להם: **ודאי שאני אניד.** אדם שהוא לומד תורה, התורה מאריכה ימים, הוא לא יושב ומוכר תפוחי אדמה, יושב ומוכר אבטיחים **"אבטיח בול!"** לא, הוא לא עושה ככה, יש לו ישיבה, אמנם ישיבה תכונית, אבל יש בה אלף ומאתים תלמידים! והוא מטפל בכלם אישית.

אמר אני גיליתי שמי שאוכל תמרים כל יום, יהיה בריא אולם. **והם עוזרים כתרופה גם נגד המחלה הידועה.** אחר כך אמר יש דבר שלא כתוב בתורה?! **צריך לחפש! מצא בתורה בפרשת בשלח "ושבעים תמרים ויחנו שם על המים"** (שמות ט"ו, כ"ז) ולפני כן כתוב **"כי אני ה' רופאך"** (שם כ"ו). הנה התורה מקשרת הרפואה יחד עם התמרים. אחר כך חיפש עוד גימטריאות מצא ש"תמר" גימט' **"מרפא סרטן"** בדיוק, **640. שנלמד לקח** כל דבר שנמצא בגמרא אל תזלזל בו ותאמר: הקדמונים חשבו, הקדמונים אמרו, הקדמונים חלמו... **לא!** יש הרבה דברים בתורה שעדיין לא הבנו אותם.

יש את **הרב זמיר כהן שיחיה** של ארגון **'הידברות'** שעושה מפעלים טובים מאד. וכותב ספרים, ומשפיע על נשים מעוברות שלא יפילו. [פעם ידענו שיש בירושלים מכון 'אפרת'⁶]. עכשיו כתבו שעושים להם - ל'הידברות' משפט שהם משפיעים על אמהות מעוברות שלא יפילו ולדותיהם, וזו פגיעה בחופש הפרט. אתם מבינים מה זה? **"פגיעה בחופש הפרט!?"** אם אדם רוצה להתאבד ומשכנעים אותו לא כדאי לך להתאבד, זה גם כן פגיעה בחופש הפרט, הוא רוצה להתאבד מה אכפת לך?... **אדרבא אנחנו רוצים לטובתו, ואנחנו לא**

כופים עליו, לא מכריחים אותו. מדברים אתו בשפה פשוטה. למה לך אמא לאבד את הילד שלך, את יודעת איזה ילד יכול לצאת לך? יכול לצאת לך איזה **ילד גאון**, יכול לצאת לך **ילד חכם**. היה פרופסור אחד (שכחתי השם שלו) שאמר: אני הילד התשיעי במשפחתי, כולם - שאר האחים לא שווים כלום לעומתי, **אני פרופסור**. אם אמא היתה מתעקשת שלא להביא אותי לעולם, איפה היתה מוצאה פרופסור כמוני? צריך לדעת, כל נשמה זה דבר **יקר מאד**, כל ילד אפילו מהגויים יכול להיות **שיצא ממנו אחד שיציל אלפי אנשים מכליון, משואה**, כמו מה שקורה היום באוקראינה, אוקראינה הזאת היתה מלאה תלמידי חכמים, מלאה צדיקים, מלאה גאונים. הבעל שם טוב היה באוקראינה. והנה קם שוטה אחד קוראים לו פוטיץ⁷, ונלחם בה. אדוני, אתה רב על קרקע - פיסת אדמה, אחרי כמה שנים אתה תשכב בתוך האדמה וגם השני ישכב באדמה. ובינתיים אלפי אנשים הולכים לאיבוד, אין להם מה לאכול. אין להן 'אינסולין' נגד הסכרת. אין תרופות. אין אוכל. מה אתה עושה? חשבנו אותך ג'נטלמן, אבל לא, זה לא כך. **רק בתורה יש חיים. רק בתורה יש בריאות. רק בתורה יש אושר.** מה הפירוש אושר? לא שהאדם יהיה בריא ולא ימות, אלא גם כאשר הוא סובל ייסורים, בכל זאת הוא יכול להקרין שפע

6. פעם עשינו מגבית בשבילם בפרשת שמות, שנאמר בה "ותחיינ את הילדים" (א', י"ז) אז כל אחד מהתלמידים תרם חמישים, מאה וכדומה. שלחתי להם תשלחו לי רשימה גדולה שנעשה להם ברכה. מה הם עשו? שלחו לי **ששים דפים!** איפה אני אחזיק אותם? דף אחד מספיק בכדי לתלות אותו בבית הכנסת. אם אתם לא מבינים זו בעיה שלכם. **אני תורם כל חודש למכון 'אפרת'.**

7. אחד אמר לי פוטיץ אותיות טינוף. למה? ככה. יש לו דעות שאין מבינים אותם.

ושמחה על כולם.

תעזור? והוא התפלל. יום אחד שחררו אותו לחופשי בלי שום דבר. אביו אמר: **הבשורה הטובה הזאת אני צריך לומר אותה ראשון לרב עובדיה, כי הוא היחיד שהבין את הכאב שלי**, כשאמר לרב שהבן שלו נחטף על ידי המחבלים, הרב חיבק אותו ובכה אתו.

לכן כל אחד ידע: כשאתה שם את הבן שלך בתורה, הבן שלך יגדל לתפארת. ואם אתה שם אותו בדברים אחרים חוץ מהתורה, עוד לא למד תורה ואתה רוצה לעשות אותו פרופסור, דברים בטלים. היה לנו תלמיד שיצא לתרבות רעה רח"ל. פגשתי אותו באמריקה אמר לי: עשרים שנה לא באתי לבית הכנסת, **גם בכיפור!** נו, ועכשיו מה הרווחת? אמר לי: לא הרווחתי כלום, אני עכשיו קרוב לגיל ארבעים, וחבל שהבריאות של הבן אדם הולכת, חבל. **לכן אשרי מי שלומד תורה, עוסק בתורה ועמל בתורה, ה' יתברך ישלם לו כהנה וכהנה בבריאות ונחת עושר ואושר שמחת חיים, ישמח בילדים שלו, ישמח בחיים שלו**, כשיגיע לגיל שמונים-תשעים יאמר: זהו, החיים שלי לא הלכו לאיבוד. אשריכם ואשרי חלקכם.

לכן אלה שסיימו מסכת חגיגה, עכשיו יש לכם מסכת **יבמות**, זו לא מסכת קלה, היו ב'פורת יוסף' לפני שנים רבות כמה בחורים שלא התחתנו, היו בצער גדול. אז בא חכם אחד בחלום **לרבי עזרא עטיא זצ"ל** שהיה ראש ישיבת 'פורת יוסף' אמר לו: תשמע, תגיד לתלמידים שילמדו מסכת יבמות. מישהו שיש לו ספר חדש על שידוכין הביא את זה, וביאר שמסכת יבמות הכוונה על **משניות**. אבל לא, ב'פורת יוסף' למדו **גמרא ומשניות**, למדו הכל. **הרב עובדיה בקי במסכת יבמות כולה מתחילתה ועד סופה מלה במלה.** פעם אחת היה משנן ומשנן עד שהגיע לדף צ"ו ע"ב בסוף הפיסקא, ובינתיים הגיע לבית שלו ברחוב צ'לנוב. והוא זוכר את הכל בעל פה, ואמר **שהרב צבי פסח פראנק זצ"ל** למד יבמות עם חברו 90 פעם, אחרי כן, חברו רצה להמשיך את הפרקים האחרונים, אמר לו אני עוד לא למדתי 101 פעמים, הוא גמר מאה ואחת פעמים. **צריך לדעת כל רגע של לימוד, אין ערוך אליו.** אתה לומד תורה אתה **מתמלא חכמה, מתמלא דעת. אתה יכול לפתור בעיות שאף אחד לא יכול לפתור אותן.** פעם נחטף יהודי אחד בשם **גלעד שליט** (אביו שמו נועם), והלכו חיילים לרב עובדיה לשאול אותו: נעשה ככה, נעשה ככה? אמר להם: **אולי יש כאן סכנה, ובדרך השניה יש סיכון.** יש סיכוי ויש סיכון, מה נעשה עכשיו? אמר להם: אל תעשו כלום, **נתפלל.** התפלה שלך מה

יישוב הדעת בתורה

מה המתכון לשמש כר"מ ב"כסא רחמים"? לנגן זה טוב או לא? למה הבחור נפגע מהרב? מי ברח מהתזמורת בפורים בישיבה? האם בשבת חופשה צריך רק לדבר? וגם: מה הפסיד מי שהתחמק מהרב צמח?... הדרך ללימוד תורה ביישוב הדעת

שלושה חודשים הם החליטו לעבור לאמריקה. אמרו לו: "אנחנו טסים לאמריקה, בוא אתנו!". מה הוא ענה להם? אמר להם: "אבא, אמא, לפני שנכנסתי לישיבה הייתי מוכן לנסוע לא רק לאמריקה אלא גם לאוסטרליה! גם לרוסיה! אבל אחרי שברוך ה' אני לומד בישיבה כבר שלושה חודשים, אני לא מוכן להפסיק את זה! אני אחזור לאמריקה רק בחגים". חשקה נפשו בתורה!

מי שלא ינתק את עצמו מכל הטרדות, זה לא אומר שהוא לא יכול, אלא שהוא לא רוצה! אין סיבה שאחרים יכולים והוא לא יכול! הסיבה שהוא לא מצליח, היא בגלל שהוא רוצה הכל בקלות, רוצה ללמוד תורה על מי מנוחות, צריך לדעת שאין דבר כזה! אם לא נשקיע בתורה לא נוכל לקנות בה קניינים.

לקרוא הבלים או ללמוד תורה

לא חסרות טרדות. יש אדם שיש לו תענוג לצאת לטייל באמצע הלימוד, ולעומתו יש אחר שיש לו תענוג לקרוא ספרי מתח,

"לוקח גמרא ושוכח מהעולם"

כשהגאון ר' מיכאל דיעי שליט"א - שהיום הוא ר"מ בישיבה קטנה - היה בחור, הוא הגיע לישיבה מצרפת, וההורים שלו נשארו שם. בגלל זה הוא לא היה חוזר לבית כל שלושה שבועות, אלא רק בפסח וסוכות. היה רואה את ההורים שלו רק אחרי ששה חודשים. לאחר כמה שבועות התחיל להרגיש שקשה לו, והתגעגע לבית כדרך הבחורים. הסתכל בישיבה לראות אם יש לו עוד חבר לצרה, ומצא את הגאון ר' יעקב כהן שליט"א שכיום הוא ר"מ בישיבה הגדולה, ובאותו זמן גם הוריו לא גרו בארץ. הלך רבי מיכאל אל רבי יעקב ואמר לו: "תגיד לי, אתה לא מתגעגע להורים? יש לך לב מאבן?!". אמר לו ר' יעקב: "בטח שגם אני מתגעגע להורים, אבל כאשר אני מרגיש שלבי מלא געגועים להורים, אני לוקח גמרא ושוקע בה, ואז אני שוכח מכל העולם!". אחרי הסיפור הזה, אני לא מתפלל ששניהם הגיעו לדרגות גבוהות.

בזמן שהרב יעקב כהן נכנס לישיבה, ההורים שלו היו גרים ברמת גן, ולאחר

בית הספר הזה. בג'רבא ראו את התוצאה שהיתה בתונס, והתנגדו בכל תוקף. ראו את זה ראשי הארגון ואמרו: "אנחנו לא שומעים לאף אחד, אלא רק לנשיא הקהילה". באותו זמן, סבא של אבא - רבי רחמים מאזוז זצ"ל, היה הנשיא, ובאו אליו לבקש את הסכמתו. אמר להם: "אתם צודקים, זה טוב לדעת עוד שפות ועוד חכמות, זה דבר נפלא, אבל אתם רואים שכל הציבור אינם רוצים, אני אלך נגד כל הציבור?!"... הוא היה חכם, למרות שדעתו האישית היתה שזה לא טוב, הוא לא אמר להם את זה, כי אם הוא היה אומר להם הם היו מתווכחים אתו ואין לו זמן לזה, לכן הוא החליט לומר שכביכול הציבור לא רוצה, וא"כ הוא לא

ילך נגד הציבור.

אחרי שיצאו, ישבו הרבנים ועשו חרמות שבג'רבא לא יקום בית ספר כזה, וברוך ה' עד היום אין בית ספר כזה. יש אמנם בית ספר ממשלתי שמלמד צרפתית, אבל אין את בית הספר "כל ישראל חברים". הסיבה שהם כל כך התנגדו, משום שאדם שיש לו לימודים נוספים וטרדות לבד מהתורה,

הוא ממתין מתי יסתיים השיעור כדי ללכת ולקרוא עוד. צריך לדעת ולזכור, שאם יש טרדות אי אפשר ללמוד! הראש לא פנוי!

כל ישראל (לא) חברים

"לפני שנכנסתי
לישיבה הייתי
מוכן לנסוע לא
רק לאמריקה
אלא גם
לאוסטרליה!
גם לרוסיה!
אבל אחרי
שברוך ה' אני
לומד בישיבה
כבר שלושה
חודשים, אני לא
מוכן להפסיק
את זה!"

לפני יותר ממאה שנה היה ארגון שנקרא: 'כל ישראל חברים', שהמטרה שלו היתה שילמדו שפות אחרות ומדעים שונים. כאשר באו לתונס עיר הבירה, הציעו לפתוח בית ספר והם יתנו לתלמידים ארוחות טובות ומלאות, כך שלא יחסר לתלמידים כלום (באותה תקופה היתה עניות גדולה מאד). הבעיה היתה, שהם התנו את זה בכך שילמדו שעה אחת צרפתית.

ישבו הרבנים בתונס ודנו,

האם יש איסור ללמוד שפה זרה? אחרי שכתבו תשובות ארוכות, הם הסיקו שאין איסור ללמוד שפה זרה, ולכן נתנו את הסכמתם, ואותו ארגון החל ללמד צרפתית. לא עברו שנים רבות והתורה ירדה מתונס. הם הצליחו להוריד מתונס את התורה, רק בגלל לימודים אחרים.

אותו ארגון לא הסתפק בזה - לאחר מכן גם הלך לג'רבא כדי לייסד שם את

שלנו? ". אנחנו שמים מול העינים כמה הבחור הזה יכול להיות גדול, כמה השני יכול להיות גאון, כמה מסכתות יכול זה לסיים וכמה חידושים יכול חברו לחדש. אסור לאדם שיהיה לו דבר שיטריד אותו מהתורה.

ענין של הסתכלות

לפעמים מה שמטריד את הלומד, הן המחשבות המטעות. אספר לכם מעשה שקרה עם תלמיד חכם מבוגרי הישיבה, שלמד אצלנו לפני עשרים וחמש שנים. יום אחד הוא בא ואמר לי: "הרב, אני לא יכול ללמוד". שאלתי אותו: "בני, מה מפריע לך?". היה לו "ג'וק בראש" שמרן ראש הישיבה שליט"א ח"ו נגדו, בגלל שאמר לו איזה משפט, והוא נפגע. הסברתי לו שודאי לרב אין שום כוונה רעה נגדו, ואדרבא הוא אוהב אותו, אבל הוא לא השתכנע. אמרתי לו: "בני, תגש לראש הישיבה, תגיד לו מה שמפריע לך, והוא יסביר לך את כוונתו". אמר לי הבחור: "אני לא יכול". אמרתי לו: "תכתוב לו מכתב, אני מוכן להעביר לו". שמע הבחור, ואמר שישתדל לכתוב.

אחרי יומיים שאלתי אותו: "כתבת מכתב?". ענה לי: "עוד לא כתבתי". אחרי עוד יומיים שאלתי אם הוא כתב, ועדיין לא כתב. עברו שבועיים, ועדיין הוא לא כתב,

הוא לא יכול ללמוד תורה כמו שצריך! אדם חייב לנתק את עצמו מכל הדברים הטורדים את ראשו.

נגן פסול עם שירי קדש

היום היצר הרע הביא לנו דבר חדש, "הביא לנו איש עברי לצחק בנו" (בראשית ל"ט י"ד), הביא את הנגן. סך הכל מלה מעניינת, "נגן", גם דוד המלך היה מנגן בכינור. אני לא אומר חס וחלילה שמקליטים בנגן שירים לא טובים חס ושלום, אני לא חושד שיש מי שיעשה דבר כזה, אני מדבר על אלה שאמנם שומעים שם שירי קדש, אבל עם הנגן הזה ישנו ואתו יקומו. בעקבות זה בלילה הם ישנים אחרי השעה אחת עשרה, ולמחרת אנחנו שואלים: "מדוע בחור פלוני לא קם לתפלה?". התשובה היא: **הנגן הפריע לו! הוא ישן בלילה מאוחר!** צריך לדעת שבתוך הנגן הקטן הזה יש מלאך שקוראים לו "יצר הרע"! בחור שמרגיש שהוא לא יכול בלי הנגן, זו טרדה! ובחור שיש לו טרדה כבר לא יכול ללמוד.

אני אומר במלוא האחריות: אנחנו משתדלים שיהיה טוב לבחורים שלנו כמה שיותר, ואם אנחנו אוסרים דבר מסוים על הבחורים, אנחנו שמים מול העינים שלנו את התשובה שנענה להקב"ה על מה שישאל: "למה מנעתם כך וכך מהבחורים

וגם לא היה מוכן לדבר עם הרב. ראיתי שאין מה לעשות, והחלטתי לדבר בעצמי עם ראש הישיבה.

מרן ראש הישיבה היה נותן אחר הצהריים שני שיעורים לשתי כיתות, לכל כיתה שעתיים. הרב סיים את השיעור הראשון, ובין השיעורים נכנסתי ואמרתי לרב: "בחור פלוני מרגיש כך וכך, אמרתי לו לדבר עם הרב אבל הוא לא רצה, אמרתי לו לכתוב מכתב אבל גם את זה הוא לא רצה לעשות, מה עושים? אולי הרב יקרא לו וידבר אתו?". ראש הישיבה התפלל ושאל אותי: "ככה הוא מרגיש? הרי היום אמרתי לו את אותו משפט שאמרתי בזמנו, אולי גם היום הוא ח"ו נפגע ממני והוא מסביר את זה בצורה מעוותת?". אמרתי לו שאני אשאל ואחזיר לרב תשובה.

בינתיים נכנסה הכתה השניה, ואני קראתי לבחור הזה. אמרתי לו: "עכשיו נכנסתי לראש הישיבה ואמרתי לו שידבר איתך, וגם הוא אמר שאין לו שום כוונה רעה, ואדברא, היום הוא גם אמר את אותו המשפט, אולי גם היום נפגעת?". צחק הבחור ואמר לי: "כבר שבועיים שראש הישיבה מסביר לי פנים, מה שהוא אמר לי היום, ודאי

שהתכוון בדרך בדיחותא". אמרתי לו: "למה עכשיו זה בגדר בדיחה ולפני שבועיים זה היה ברצינות?". אמר לי: "אתה דיברת אתו באותו הזמן, ולכן הוא שינה את היחס אלי". אמרתי לו: "סליחה, אני אמרתי לך שאני אגיד לו?! אמרתי לך שאתה תגיד לו,

וסיכמנו שתכתוב מכתב, ועד היום אתה לא כתבת, היום זו הפעם הראשונה שהלכתי ודיברתי אתו על זה". התפלל הבחור: "מה, רק עכשיו דברת אתו?! אני חשבתי שהכל השתנה בגלל שלפני שבועיים דברת אתו!". מכל הסיפור הזה אני למד, שכאשר חשב הבחור שראש הישיבה התכוון לכעוס עלי, אז כל מלה הוא הסביר בצורה לא נכונה, וכאשר חשב שאני באתי ודיברתי עם הרב, אז הוא ראה הכל בצורה חיובית. כמה בחור צעיר יכול לטעות... לא בחנם אומרים חכמים (מגילה דף ל"א ע"ב): סתירת זקנים בנין ובנין נערים סתירה.

רווח אישי ונוק כללי

פעם בחור מישיבה גדולה שלח לי מכתב, שבו הוא רוצה לעשות שינוי מסוים בתקנות. המכתב היה ארוך, ומלא מקורות מכאן ומכאן שמראים שהוא צודק. עניתי לו: בכל המקורות האלה אתה צודק כאשר הדבר הוא אישי לגבך, אבל כאשר הדבר הזה הוא כללי לכל הישיבה, זה נזק לישיבה, ואני אומר לך על זה את דברי חז"ל "סתירת זקנים בנין", בכל מלוא האחריות. אני בטוח שעל הדבר הזה אני אקבל שכר אצל הקב"ה.

סתם את האזנים

כאשר הישיבה היתה בבניין הישן, גם אז היינו מביאים תזמורת לבחורים בפורים כמו היום, ובגלל שלא היה מקום בחדר האוכל היינו עושים את הריקודים בבית המדרש,

"עניתי לו: בכל המקורות האלה אתה צודק כאשר הדבר הוא אישי לגבך. אבל כאשר הדבר הזה הוא כללי לכל הישיבה, זה נזק לישיבה..."

מעם ישראל.

כח ההתמדה מגיל קטן

לפני כעשרים ושנים שנה, היה בחור מהעיר חולון שלמד בישיבה, אבא שלו היה נהג מונית, ואמא שלו היתה מביאה אותו כל שבת חופשה עד הישיבה. המשפחה שלו לא היו כל כך חזקים, ואמא שלו לא היתה מתלבשת כמו אשה דתיה. אני תמיד אומר: תביאו לי בחור טוב, אני אקח אותו, לא אכפת לי מי ההורים שלו, אדרבא, להוציא יקר מזולל.

אני זוכר שלאחר שבת חופשה, אמא שלו התקשרה אלי ואמרה לי בכעס: "מה זה? ככה אתם מחנכים את הבחורים?! מה זה החינוך הזה?". לא הבנתי מה היא רוצה, עד שהיא סיפרה לי שהבן שלה מגיע לבית, אומר "שלום אבא שלום אמא", ומיד נכנס לחדר ויושב ולומד. לא בא לדבר ולספר מה היה בישיבה. הבנתי את הבעיה, ואמרתי לה שאדבר אתו. קראתי לבחור הזה ואמרתי לו: "ההורים שלך לא ראו אותך שלושה שבועות, תקדיש להם שעה או שעה וחצי כשאתה מגיע אליהם". הבחור הסכים. בשבת חופשה שלאחר מכן, אמא שלו שוב התקשרה אלי. אמרתי לה: "מה?! הוא עדיין לא מדבר אתכם?!". אמרה לי: "עכשיו הוא מדבר אתנו, אבל רק שעה וחצי, תגיד לו שישב וידבר אתנו יותר!". כאן כבר אמרתי לה: "מחילה, אבל לא! אני לא אגיד לו שיבטל את ימי ששי שבת וראשון בשביל לשבת ולפטפט, הזמן שלו יקר!".

לפני כשבע שנים התקשר אלי אותו בחור, והתייעץ אתי: "ביקשו ממני לשמש ראש

שהוא המקום היחיד שיכול היה להכיל את כל התלמידים. אני זוכר את הגאון רבי ראובן פרץ שליט"א שהיה אז בחור בישיבה (היום כולם מכירים בו שהוא תלמיד חכם משכמו ומעלה דיין וגאון גדול), והוא היה רוצה ללמוד בליל פורים אבל בבית המדרש היו ריקודים. מה היה עושה כדי למנוע טרדה? נכנס לכיתה מצד ימין ליד בית המדרש, סגר את הדלת, סתם את האזנים שלו בשתי אצבעותיו וישב ולמד.

אני לא מתרגש כאשר אני רואה שרבי ראובן פרץ יצא כזה תלמיד חכם גדול, ודאי, הרי "נפש עמל עמלה לו" (משלי ט"ז כ"ו), לא רק בימות השנה הוא ישב ועמל בתורה, גם בליל פורים בתוך הישיבה עם כל הרעש של התזמורת הוא ישב ולמד. המתכון היחיד ללמוד תורה בהתמדה, הוא למנוע כל טרדה שהיא.

לימוד עצמאי

אחת מהעצות לזכות ביישוב הדעת בתורה, היא להתאמץ הרבה על התורה. אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה (ברכות דף ס"ג ע"ב). בהפסקת צהרים בשעה אחת וחצי בערך, אני עובר ליד בית המדרש של ישיבה קטנה, ורואה עשרות בחורים שיושבים ולומדים תורה. מי דוחף אותם ללמוד? לכאורה זוהי שעת הפסקה ואפשר לשבת ולפטפט, אלא זהו "עמל התורה!" אחד הרבנים בישיבה אמר לי לא מזמן: "נכנסתי לבית המדרש בשעה שנים, וראיתי לא פחות מעשרים בחורים יושבים ולומדים". אני בטוח שבזכות הלימוד הזה, מתבטלות הרבה גזירות רעות

כולל, האם אקבל את ההצעה הזאת?". אמרתי לו שיקבל את ההצעה. אמנם יש לו נסיעה כל בוקר כחצי שעה, אבל הוא גיבש לעצמו אברכים טובים וחזקים שלומדים טוב. ברוך ה', אשריו ואשרי חלקו, זהו כח ההתמדה מגיל קטן! ללא ההתמדה מקטנות הוא לא היה מגיע לזה.

"כאן כבר אמרתי לה: 'מחילה, אבל לא! אני לא אגיד לו שיבטל את ימי ששי שבת וראשון בשביל לשבת ולפטפט, הזמן שלו יקר!'"

לדעת את כל הפרשה

ולא רק בגמרא ובהלכה, אלא גם בהכנת הפרשה בטעמיה. מרן ראש הישיבה שליט"א שה' ישלח לו בריאות, התחיל להכין את הפרשה בטעמיה בגיל ארבע, ורק אחרי שנתיים התחיל ללמוד גמרא. באותן שנתיים בכל זמן פנוי היה מכין את הפרשה, ואחרי שכבר נראה לו שהכין את הפרשה כולה טוב, היה חוזר על הפרשה מהתחלה ועד הסוף. אם קרה שטעה בפסוק אחד, היה אומר שהקריאה הזאת פסולה, ואי אפשר להגיש לאבא את הקריאה הזאת. מה היה עושה? היה עוד פעם חוזר על הפרשה, עד שהצליח לקרוא את הפרשה בלי שום טעות.

צריכים אנחנו להתמיד בזה. הבוגרים של הישיבה אומרים שהם לא מכינים את הפרשה, מספיק להם לדפדף קצת לפני קריאת ספר התורה, והפרשה כבר כמו בכיס שלהם. זה מאד מאד חשוב להכין את הפרשה טוב, כל אחד שעושה כך ירוויח מזה בעתיד.

אבל אשמים אנחנו על רבנו...

היה בישיבה בחור שבא בגיל שמונה עשרה ללמוד, והייתי משתדל לזרז אותו שילמד פרשת השבוע בטעמיה. הוא לא כל כך עשה מה שאמרתי, לפעמים הבחורים הגדולים חושבים שהם חכמים, יודעים איך "להתחמק" מהידים של הרב צמח... אחרי כמה שנים הוא התחתן וגר בחולון. יום אחד בא אלי, אמרתי לו: "ברוך הבא, מה נשמע?". אמר לי: "באתי להתנצל על זה שהייתי מתחמק מלהכין 'תיקון קוראים', כיום אני מקבל אלפיים ש"ח בכולל, ואמרו לי הגבאים של בית הכנסת שאני מתפלל שם, שאם אבוא

לבסוף הבחור מגיע לתפילה בבוקר מאוחר ועייף בסדר ובשיעור. **כשצריך ללמוד - תלמדו, וכשצריך לישון - תשנו**, אל תהיו בגדר: "את אשר אסרת התרת, ואת אשר התרת אסרת" (נוסח הוידי לרבנו נסים ביום הכיפורים).

אני יודע שאם אייעץ לכם דבר לא טוב, אתן על זה דין וחשבון. ולכן אני אומר לכם: בשעה שתים עשרה תקראו תיקון חצות וקריאת שמע ותלכו לישון! מי שבא לשיבה בעזרת ה' יכול להיות גדול בתורה, אבל הוא צריך דבר אחד, **לנטרל את הראש שלו מכל טרדה**. אם אלו ספרי מתח, אם אלו געגועים, אם זה נגן, אם זו שינה מאוחרת, באנו בשביל ללמוד ותו לא! להשתדל ללמוד לחזור לשנן, חוץ מזה אין שום דבר אחר.

| תודתנו נתונה להאברכים היקרים הרב אלעזר חדאד והרב אליסף מאזוז שליט"א שסייעו בעריכת הדברים |

ואקרא להם בספר תורה, הם יתנו לי עוד אלפיים ש"ח לחודש. לצערי אמרתי להם שאמנם אני מכסא רחמים, **אבל אשמים אנחנו על רבנו...** (ע"פ בראשית מ"ב, כ"א), הייתי מתחמק ומתחמק מהרב ולא למדתי את הפרשה. אם הייתי שומע בקולך היום הייתי יכול לקרות בספר תורה עם סכום מכובד".

הרווח כולו שלכם, והרווח הגדול יותר הוא שאתם מזכים את הרבים. אם בבית הכנסת יש מאה איש, **אתה מזכה מאה איש!** ועוד מעלה גדולה יש בזה, שהרי כל הש"ס כולו בנוי על הפסוקים, מי שהכין את הפרשה, כבר כשרואה את הפסוק הוא יודע על מה מדבר הפסוק.

עת ללמוד ועת לישון

יש גם חוסר ביישוב הדעת שמגיע משקידת יתר. יש בחורים שיושבים ולומדים בהפסקות פה ושם, שוקדים עד השעה שתים עשרה בלילה, אלו דברים גדולים מאד. אבל לשבת וללמוד עד השעה שתים או שלוש לפנות בוקר, וכל שכן לשבת ולפטפט עד השעות האלה, זה דבר לא טוב, ואני לא חושב שיש על זה שכר.

60 דברים שלא ידעתם על הישיבה

לרגל ששים שנה ליסוד הישיבה (תשכ"ג-תשפ"ג)

ובעצמו היה מגיע כחצי שעה לפני עלות השחר כדי להעיר את התלמידים. לאחר מכן התקיימה תפלת שחרית **כותיקין** (בשל כך, עד היום מקפידים בישיבה לקיים מנין של כעשרה בחורים המתפללים בנץ החמה).

3. קריאת שמע שעל הספסל

בישיבה בתונס, זמן השינה בקיץ נקבע לשעה עשר בלילה. מרן האיש מצליח היה מסיים "עלינו לשבח" של ערבית, ומיד קורא יחד עם התלמידים בבית המדרש: "רבוננו של עולם הריני מוחל וסולח..." וקריאת שמע שעל המיטה.

4. הוי גולה

רוב הבחורים בישיבה בתונס לא היו

1. פתח אליהו

התלמיד הראשון של הישיבה בתונס הוא הגאון רבי אליהו ענקרי שליט"א. למעשה, הוא לא רק תלמידה הראשון של הישיבה, אלא אפשר לומר שבזכות תושייתו נוסדה הישיבה (כפי שמסופר בהרחבה בספר "פטיש החזק" ח"ג). זה כנראה משפחתי אצלם... כי אחיו של רבי אליהו - ר' דוד ענקרי הוא התלמיד הראשון של מרן שליט"א בישיבת חב"ד בתונס (כמבואר בהקדמת ארים נסי יבמות עמ' 1).

2. מנהגותיקין

בישיבה בתונס, היו התלמידים פותחים את סדר יומם הארוך בברכות השחר ואמירת תיקון חצות כדי לחבר לילה ויום בדברי תורה. מרן האיש מצליח בכבוד

מקומיים מעיר הבירה, אלא הגיעו מדרום תוניסיה וג'רבא, שם המשפחות היו יותר אדוקות. מפאת המרחק הגדול, היו הבחורים שבים לביתם רק **פעם בששה חודשים (!)** - בפסח ובראש השנה. וזאת ללא קשר טלפוני, רק עם מכתבים המגיעים ליעדם לפחות אחר שבוע ימים!

5. אשא לְבָרִי

מרן האיש מצליח היה מאייש לבדו את כל המשרות בישיבה. עד כדי כך שהיה הולך לשוק כדי לקנות פירות וירקות לישיבה, כשתלמידי הישיבה מסייעים בידו לסחוב את הסלים לישיבה. בהמשך, בניו הי"ו עמדו לימינו וסייעו בעדו.

6. לְשֵׁם שָׁמַיִם

במהלך כל שנות פעילותו התורנית בישיבה, לא נטל מרן האיש מצליח משכורת מכספי הישיבה אף לא פרוטה אחת (!).

7. אִם קִבְּלָה נִקְבַּל

היו אנשים שהעריצו את קדושתו של מרן האיש מצליח, וכשהיה עובר בדרך היו תוחבים לו תרומות לישיבה בכיס גלימתו מבלי שירגיש, וכשהיה מגיע לישיבה, היה פותח כיס הגלימה, סופר כמה כסף יש בו, ורושם קבלה סתמית בלי שם.

8. זֶה הַשְּׁלַחַן

השלחן שעליו היה מרן האיש מצליח מוסר את שיעורו בישיבה, היה בעצם... ארון של מכונת תפירה (לרוב הדלות) שהביא רבי אליהו ענקרי מקרוב משפחה

שהיגר לצרפת.

9. וְנִשְׁמַרְתֶּם

מרן האיש מצליח הקפיד לבל יאכלו התלמידים מאכלים חריפים מדי, מחשש לפגיעה במעיים ב"מ.

10. מִשְׁכִּיל לְדוֹד

התלמיד הראשון של מרן ראש הישיבה בארץ, הוא מורנו ראש הכולל הגאון רבי דוד עידאן שליט"א. עוד בטרם נפתחה הישיבה, אביו רבי שמואל עידאן ביקש ממרן שליט"א שילמד אותו באופן אישי במסכת בבא מציעא.

11. שֶׁקֶל הַקּוֹרֵשׁ

הבבא סאלי זצ"ל תרם 50 לירות למרן ראש הישיבה עבור הקמת הישיבה.

12. רַמְבַּ"ם בִּישִׁיבַת הַרְמַב"ם

בתחילה היו בני הישיבה רשומים (מבחינת הרשויות) בישיבת הרמב"ם בתל אביב, ולכן היו הולכים לשם פעם בשבוע לשמוע שיעור בספר המצוות לרמב"ם.

13. הַיְחִידָה בְּעוֹלָם

הרה"ג ר' **ציון לוי** זצ"ל רבה של פנמה (בתכנית רדיו על ישיבת "פורת יוסף") העיד שכיום ישיבת כסא רחמים היא הישיבה היחידה בעולם שעודנה לומדת בשיטת העיון של פורת יוסף הקדמונית.

14. בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי וְהַכִּינּוֹ

לפני כשלושים שנה באחד מלילי ששי, עבר הגאון רבי **עזרא עדס** זצ"ל (רב העיר

המאפייה נפתחה משבוע לפני ראש חודש ניסן, ובכל יום מהשעה חמש בצהריים אפו הבחורים והאברכים מצות תחת פיקוחם של מרן ראש הישיבה ומורנו הרב צמח (באחת התמונות שהנציחו את המאפייה, נראה הגאון רבי משה לוי אופה מצות). המצות נועדו לבני הישיבה, ואת הנותר מכרו. יש לציין שזו היתה מאפיית המצות הספרדית הראשונה בארץ.

17. מזה העדות

במשך שלש שנים כיהן בישיבה משגיח אשכנזי בשם הרב **יצחק פרוכטר** שליט"א (ניתן לראות את תמונתו בין רבני הישיבה בתמונת מחזור תשנ"ג).

18. פעמיים באהבה

במשך תקופה מסוימת, מלבד שיעור העיון בבוקר, מרן ראש הישיבה היה בכל ערב מוסר שיעור לאברכים בחושן משפט.

19. אור המעי"ר

בשנים הראשונות בארץ, מי שהיה מעיר את התלמידים לעבודת קונם בכל בוקר, היה מרן ראש הישיבה שליט"א בכבודו ובעצמו! וזאת כהמשך להנהגת אביו מרן האיש מצליח שהיה מעיר את התלמידים בעצמו בישיבה בתונס. בהמשך, החליפו תלמיד הישיבה הגאון רבי נסים ארביב (לרפואה שלימה).

20. זקנים עם נערים

בשנים הראשונות, אחר תפלת ערבית היו הבחורים לומדים שיעור "ארבע אמות של הלכה" כנהוג בתוניסיה, בו השתתפו

הרצליה) סמוך לישיבה, והחליט לעלות ולבקר בהיכלה. בהיכנסו לישיבה, מצא את הבחורים יושבים ומכינים את הפרשה מתוך "תיקון סופרים". ניגש למשגיח שהיה במקום ואמר בהתפעלות "גם כשלמדנו ב'פורת יוסף' לפני כששים שנה, היינו מכינים בליל ששי "תיקון סופרים", וביום ששי הרב היה בוחן אותנו.

15. גדול מרבן שמו

מרן רבי מצליח היה נקרא תמיד בישיבה "הרב הגדול", בסתם.

16. מצה ספרדית

בשנים הראשונות, הישיבה הפעילה מאפיית מצות מאחורי בית הכנסת "בית רחמים" בפרדס כץ (וזאת בעידודו של רבי **שמואל עידאן** זצ"ל, שרצה להעביר לארץ כל דבר שבקדושה שהיה בג'רבא).

תלמידי הישיבה אופים מצות

הולכים לביתו של מרן שליט"א ברחוב חזון איש ללמוד אצלו בספר "בית אברהם" להגאון רבי אברהם מגוץ הכהן זצ"ל על הלכות תערובות (מעדות הגאון רבי חנן קבלן שליט"א).

25. סיני לו נקרא

לימוד הבקיות בישיבה לא היה נלמד כחלק מסדרי הישיבה מאז ומתמיד. תהליך החדרת לימוד זה והתפתחותו באו טיפין טיפין. בשנותיה הראשונות של הישיבה, הגיע פעם מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל לבחון את התלמידים. כאשר אחד הבחורים ענה לו תשובה, ביקש ממנו הרב להמשיך את העמוד עליו נשאל. הבחור התקשה בזה, וטען כי אין זה כלול בחומר המבחן. בתגובה דיבר הגר"ע יוסף ארוכות במעלת הבקיות, והמריץ את הבחורים ללמוד מסכתות, באומרו "הרי אתם מעיינים טוב, וחבל שתפסידו את הבקיות". דבר זה עורר בישיבה יותר את לימוד הבקיות.

26. ותלמודו בידו

מי שמסיים את מסלול הלימודים הרגיל בישיבה, זוכה לסיים חצי מהש"ס רק מסדרי הלימוד בישיבה. בישיבה קטנה, נלמדות המסכתות הבאות: ברכות, ביצה, מגילה, תענית, סוכה, ראש השנה, מכות וחגיגה. מתחילים בששה דפים לחודש עד חמשה עשר דף (ואחר שלושה מבחנים - בחודש הרביעי מתקיים מבחן על כל שלושת ההספקים האחרונים). בישיבה גדולה נלמדות המסכתות הבאות: בבא קמא, בבא מציעא, בבא בתרא, קידושין, גיטין, שבת, חולין ועוד. כל חודש נלמדים

גם אנשים מבוגרים המקורבים לישיבה - ר' שמואל עידאן זצ"ל, ר' נחום סעדון זצ"ל, והרב משה חדאד זצ"ל. (מעדות הגאון רבי חנן קבלן שליט"א).

21. הכתבה שבועית

רוב הבחורים בישיבה היו עולים מחו"ל שהתקשו לדבר בעברית, וכמעט כל דיבורם היה בסגנון מקראי. בשל קשיי השפה, היה מרן ראש הישיבה שליט"א עורך בימי ששי הַכְּתָבָה, ומבקש מהתלמידים לכתוב מאמר ספרותי (הנ"ל).

22. שלשה המה מישיבי לכת

יחד עם הגאון רבי משה לוי זצ"ל, הגיעו לישיבה מישיבת הישוב החדש גם הדיין הגאון רבי אפרים הכהן שליט"א (דיין בבית הדין הרבני בתל-אביב, ומחבר שו"ת 'ארץ אפרים'), והגאון רבי אליהו כהן שליט"א (ר"מ בישיבת 'אור המאיר' באלעד).

23. הרבה דרכים למקום

מסתבר שמה שהביא את התנופה הגדולה לישיבה בימי היווסדה, היה מאמר "דרכי העיון". בזכותו באו לישיבה הרבנים בסעיף הקודם, וגם הגאון רבי דוד קרעי שליט"א.

24. 'בית אברהם' בבית נאמן

במשך כשמונה חדשים שמרן שליט"א נעדר מהישיבה בשנת תשמ"א עקב חוליו לתפ"ץ, החליפו במסירת השיעורים הגאון רבי שמעון חי אלוף שליט"א (כיום רב הקהילה המצרית "אהבה ואחווה" בברוקלין). רק בשבתות היו התלמידים

ברק - אחוז גבוה מאוד ביחס לשיבות אחרות (בשנת תשמ"ו זכה הגאון רבי משה לוי זצ"ל על ספרו "תפלה למשה ח"א, והיה בכך לרב הראשון מבני עדות המזרח שזכה בפרס זה. בהמשך זכו גם הגאונים רבי יעקב כהן, רבי ישראל אמויאל ורבי רזיאל כהן שליט"א).

32. בית היוצר

כשמונים ספרי שו"ת (שאלות ותשובות בהלכה) מבית היוצר של בוגרי 'כסא רחמים' מפארים את ספריות בתי המדרש בארץ ובעולם.

33. וזאת התעודה

בשנת תשל"ה ניתנו לבחורים המצטיינים **תעודות מעיין**. היתה גם תקופה שניתנו תעודות למצטיינים בכתב ספרדי (בתחתית התעודה הופיעו עשרים חתימות של גדולי ישראל שונים בכתב ספרדי - מרבנו הרמב"ם עד מרן האיש מצליח).

תמונת בנין הישיבה כשהלוחות היו עגולות

עשרים דפים, ובחודש הרביעי נערכת חזרה על כל החומר שנלמד בשלושת החודשים האחרונים - 60 דף!

27. מכון כסא

הספר הראשון שיצא לאור על ידי מכון הרב מצליח, היה כמובן הכרך הראשון של שו"ת "איש מצליח", ואחריו הספרים "לב שומע" (כללי הש"ס), רמב"ן על בבא בתרא (צילום דפוס ויניציא) וכו'.

28. אבן הבוחן

בשנת התשמ"ב, מרן רבנו עובדיה יוסף זצ"ל, הגיע במיוחד לשיבה (ברח' הרב שר) ובחן את התלמידים במשך **שלוש שעות תמימות!** לאחר מכן קבלו ממנו תעודת 'יורה יורה'.

29. טיסה מיוחדת

באייר התשמ"ה, מרן הרב עובדיה זצ"ל טס עם רעייתו הרבנית לצרפת, במיוחד כדי להתרים עבור הישיבה.

30. זהו קיומה

בערך בשנת תשמ"ה, מורנו הגאון רבי משה לוי זצ"ל טס לצרפת עם יבדל לחיים טובים מורנו הרב צמח להשתתף ב"דינר" שנערך לטובת הישיבה (אגב, באותה טיסה נתבקש הגר"מ במפתיע על ידי הדיילים לעבור ולשבת אחר כבוד במחלקה הראשונה למרות שהיה לו כרטיס רגיל...).

31. מבורכת ה' ארש'ו

ארבע פעמים זכו בוגרי הישיבה בפרס היוקרתי לספרות תורנית של עיריית בני

34. שברי לוחות

בעת בניית הישיבה, קבעו בחותם בטון שני לוחות הברית בחזית הבנין, כשצורתם העליונה עגולה. אך כאשר שמע מרן ראש הישיבה שליט"א את דברי הרבי מליובאוויטש שהוכיח כי הלוחות מרובעות היו, סבר וקיבל. ולכן הורה לשנות את צורת הלוחות, ואכן כאשר ציפו את הבנין בשיש, ניצלו את ההזדמנות ושמרו עליהם ציפוי מרובע.

35. כמה נפשות שיקעו בבנין הזה

כשבנו את בנין הישיבה ברחוב הרב עוזיאל, הקפידו רבני הישיבה שתהיה המלאכה לשמה. סקרון כי היה מציץ לאתר הבניה בראשיתו של יום עבודה, יכול היה לקלוט את הקבלן מר שמילה מוציא מכיסו פיסת נייר וממלמל משהו מתוכה. היה זה נוסח שמסר לו מרן ראש הישיבה שליט"א לאומרו בכל יום לפני תחילת העבודה כדלהלן: "הרי אנחנו בונים בית זה שישמש בית-מדרש לתלמידי חכמים לתורה ויראת שמים. ויהי רצון שתשרה שכינה במעשי ידינו. ויהי נועם וכו'" (מובא בספרים בשם הגר"א שאם אומרים זאת, זוכים שתשרה השכינה בבית המדרש). נוסח זה משמש גם כיום לקבלנים בבנין ישיבת "ברכת ה" בנתיבות.

36. סיום הש"ס בהילולא

לא רק השנה נערך סיום הש"ס בהילולא. כבר היה הדבר לעולמים בהילולא הראשונה בשנת תשל"ו, אלא שאז היה זה סיום מסוג אחר: בשנה שלפני כן חולק

לימוד הש"ס על ידי גורל. אגב, מרן הגר"ע יוסף זצ"ל הדגיש במעמד, שהש"ס נלמד "בעיון תוניסאי ולא כלאחר יד". בסיום המעמד ההוא, חולק הש"ס מחדש בגורל להילולא בשנה הבאה.

37. הגרלה על ספרי ג'רבא

ואם כבר ההילולא הראשונה - ההגרלה הגדולה באותו אירוע היתה על... ספרי רבני ג'רבא. האמת שהם שוים יותר מרבע מליון זהב וכסף.

38. מערכין שמחה בשמחה

במהלך ההילולא של השנה שלאחר מכן שנת תשל"ז, נערכה שמחת הבר-מצוה של הגאון רבי דוד ישעיה שליט"א (ניתן לקרוא את דרשת מרן שליט"א באירוע ב"קובץ מאמרים"), ואת חופתו (ח"י בחשון התשד"מ) ערכו בבית המדרש של הישיבה, כשלאחר מכן ירדו כל המוזמנים לסעודה בחדר האוכל. גם החתונה של רבי יעקב דרזי שליט"א נערכה בישיבה. לימים, בימי הקורונה נערכו עוד כמה חתונות בישיבה.

39. התרמה ב...חופה

דבר לא שגרתי בעליל אירע בחתונת הגאון רבי דוד קרעי שליט"א מבוגרי הישיבה. באותו זמן, המצב הכלכלי של הישיבה היה קשה מאוד, ורבי שמואל עידאן זצ"ל, שמצב הישיבה נגע ללבו, מיד לאחר החופה, להפתעת כולם עמד וערך מגבית לטובת הישיבה (בידיעת והסכמת החתן). היו מקרובי המשפחה שלא ראו זאת בעין יפה, אבל החתן דוקא שמח על ההזדמנות להכיר טובה לישיבה, ועמד על

42. מעלה עשן כל שהוא

כתוצאה מכך שהעישון בישיבה נאסר מכל וכל, כמעט ולא ניתן לראות בוגרים של הישיבה מעשנים. כיון דעל על.

43. תחפושת קדושה

בכל ליל פורים קרוב לחצות, מורנו הרב צמח יורד לחדר האוכל למסיבת פורים כשהוא לבוש בבגדי מרן האיש מצליח, עטוף בגלימה ומעוטר במצנפת, ומראהו כמראה מלאך אלוקים. הבחורים מקבלים פניו בשמחה ובמחולות. ובמשך שעה ארוכה עומד ומברך את כל בני הישיבה אחד אחד, איש אשר כברכתו ברך אותם.

הגאון רבי צמח מאזוז שליט"א לבוש בבגדי אביו רבנו בפורים

44. שריפה ליושנה

מנהג שריפת המון, לא היה נהוג בישיבה מאז ומתמיד. מי שחידש אותו בסביבות שנת תשס"ג, הוא מורנו הגאון רבי מיכאל סגרון שליט"א.

45. זר לא יבין

מודעה פנימית נהגו לכתוב בישיבה בכתב ספרדי, ודי למבין...

כך שההתרמה תמשיך. ובאמת המשתתפים העניקו תרומות בעין יפה. "אין לי ספק שבזכות זה הקב"ה הצליח אותי בחיי הנישואין" אומר לנו רבי דוד.

40. ריקוד חסידי בהילולא

בהילולא תשנ"ח, ערך האדמו"ר מקאליב זצ"ל ריקוד חסידי עם מרן ראש הישיבה

בריקוד חסידי עם האדמו"ר מקאליב

ומרן הגרש"מ עמאר שליט"א.

41. ראשון לציון הנה הנם

מרן הראש"ל הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א, כמעט בכל שבוע היה מוסר דרשה בישיבה לפני תפלת ערבית של מוצאי שבת. כאשר שכנה הישיבה ברחוב הרב שר, היה מכתת רגליו יחד עם מורנו הרב צמח מרחק גדול מביתם בשכונת רמת אלחנן עד לרחוב הרב שר, ובדרך היו משוחחים על ענייני הישיבה. באותן שנים היה הגרש"מ מעורב רבות בכל ענייני הישיבה. היתה גם תקופה שהרב היה יושב בישיבה בסדר שלישי, ובחורים שהיתה להם בעיה או שרצו לשוחח, היו נגשים אליו לעצה ותושיה. לא פלא, שכאשר נתמנה הגרש"מ עמאר לראשון לציון, נערכה לו הכתרה מיוחדת בישיבה.

46. כח הציבור

ש ספרים שלמים של קדמונים (כמו ספר "עמודי שש" לרבי שלמה שמאמא על מסכת קידושין) שתורגמו מכתב ספרדי תוך שעה קלה, על ידי שהיו מחלקים ביום ששי לכל תלמיד עמוד אחד לתרגם.

47. מה תעירי

בשיעורו של מורנו הגר"מ לוי זצ"ל היה מונח שעון מעורר... כדי להזכירו את שעת סיום השיעור. לרוב שקיעותו, זה לא ממש עזר...

48. כולם נקבצו ובאו לך

בשנת תשנ"ז לערך, פעם בשבוע היו מגיעים מכל הארץ בוגרים של הישיבה (שלא היו אז רבים), ומרן שליט"א היה מוסר להם שיעור.

49. בשעריך ירושלים

בכל שנה ביום כ"א בטבת יומא דהילולא של מרן האיש מצליח, היו עולים תלמידי הישיבה לירושלים. תחילה היו פוקדים את ציונו של הגאון רבי חויתתה הכהן זצ"ל בהר המנוחות, משם ממשיכים לציונו של בעל ההילולא בהר הזיתים. לאחר מכן היו מבקרים בכותל המערבי, ובמשך הרבה שנים היה דורש שם הגאון רבי **שלום משאש** זצ"ל הרב הראשי לירושלים. גם ביום כ"ה באלול, בכל שנה היו קמים בשעה שתים בלילה, נוסעים לכותל, שם עורכים תיקון חצות, סליחות ואחר כך שחרית בנץ, ומסיימים בביקור בקבר רחל ובמערת המכפלה. יש לציין כי נוהל זה נפסק מימי

האינתיפאדה.

50. תיקון גדול

בשנים הראשונות, בכל מוצאי שבת שובה היתה כל הישיבה עורכת "תיקון כרת" (וכעת התיקון נעשה באחד מעשרת ימי תשובה).

51. אתרוג מורכב

בסביבות שנת תשס"ב, ניסתה הישיבה לגדל בדרום הארץ פרדס עם מאתיים עצים של אתרוגים מרוקאים, ואפילו הגאון רבי שלום משאש זצ"ל כתב על כך הסכמה מיוחדת (נדפסה בספרו שו"ת "שמש ומגן" ח"ד). לצערנו הנסיון לא צלח (מורכב לגדל אתרוג לא-מורכב...).

52. כרמותו וכצ'למו

היכל ישיבה קטנה המקורי בנוי כתבנית בית הכנסת "אלגריבה" בג'רבא, כולל הקשתות והעמודים (העמודים הוצבו רק כדי להשוות את המראה ל"אלגריבה", ולכן עשו אותם ריקים בלי בטון, וכשהיה בית המדרש צר, הורידו אותם).

53. מעבר לים היא

היתה תקופה, שבחורים מהאי ג'רבא היו נוהגים לשגר את החידושים אשר העלתה ידם לתלמידי הישיבה, וכך נוצרה תכתובת מעניינת ומאתגרת שחצתה ימים. המבקר בישיבה באותם זמנים, היה מוצא מדי פעם על לוחות המודעות, הודעות בנוסח "הגיעו המכתבים מג'רבא! והם נמצאים אצל פלוני אלמוני".

54. תחת הכסף אניא מסכתות

העולים לתורה בישיבה, מתנדבים במקום כסף - מסכתות בקיאות. ובשנים הראשונות היו מתנדבים עמודי חידושים...

55. באר חפרוה שרים

בריכת התשליך (אקווריום) בכניסה לישיבה נבנתה גם כסגולה לשמירה נגד עין הרע. יצוין כי לפני שבנו את בנין "בית שמואל", ביקש מורנו הרב צמח מהקבלן שינסה לחצוב במקום באר שעליו יעשו תשליך בצורה מהודרת. הרעיון ירד מהפרק בשל העלות הגבוהה.

56. מרכבו ארגמן

בהכנסת ספר תורה שנכנס לרגל חמישים שנה ליסוד הישיבה, נסעה בראש התהלוכה מרכבה הדורה רתומה לסוסים אבירים לכבודה של תורה.

57. בניך - בוניך

ביום ו' באייר התש"ס, תלמידי הישיבה הפכו לרגע לבנאים... היה זה כשהושלמו עבודות הבניה הפנימיות לבנין הפנימיה "בית שמואל", ונחגגה חנוכת הבית, או אז נערכה מצוה נדירה - מצות בניית המעקה בגג, שבה השתתפו כל רבני הישיבה ותלמידיה בשמחה של מצוה. הפועלים בנו שלשה בלוקים (06 ס"מ), והתלמידים והרבנים בנו בעצמם את הבלוק הרביעי המגיע לעשרה טפחים (שיעור גובה המעקה).

58. מקאמים ע"י מרעים

"כסא רחמים" זו הישיבה היחידה

שמשיקעה בלימודי חזנות ומקאמים, כאשר אחת לשבוע נערך שיעור מיוחד ומקצועי בענין. לא פלא שרבני הישיבה גם מיטיבים נגן, ומשמישים כרבנים וחזנים כאחד. וידוע שבישיבת פורת יוסף שלפני כחמישים שנה לימדו בכל יום ששי בשתיים עשרה בצהרים חזנות ומקאמים במשך חצי שעה על ידי הפייטן ר' חיים שאול עבוד ז"ל. ושם למד מקאמים מרן רבנו עובדיה יוסף זצ"ל. אגב, לפני הרבה שנים הישיבה הוציאה את הקלטת "ציון עירי" של הפייטן דוד ריאחי כשההכנסות קודש לישיבה.

59. דבר בעתו

בשבת פרשת "תרומה" יוצאים בחורי הישיבה לשבות בערי השדה ולשאת דרשה שבה מתרימים לישיבה.

60. ובאו כולם בכרית יחד

יום אחד יש בשנה שבו אחינו האשכנזים מתקבצים ובאים ל'כסא רחמים' - ביום ראש השנה, לצורך אמירת תשליך בבריכה המיוחדת בכניסה לישיבה (ומה חידוש? באים הם לשם להשליך עוונותיהם... בבדיחותא כמובן).

תודה לרבי אלעד עשוש ורבי משה חדאד ורבי הלל פלוטקין שליט"א. והפרט מפורש לרבי רפאל לוי ז"ל שהעשיר אותנו (בכתבה זו ובעוד כתבות במשך השנים) מאוצר זכרונותיו הבלתי גדלה.

עשיר ורש נפגשו

כאשר מפגישים ומקשרים בין דברי מחבר שדבריו עניינים במקום אחד ועשירים במקום אחר, מתגלה עושר רעיוני נפלא ותמיהות גדולות נפשטות

כיאות יש לדעת את מכלול ספריו, כי דבריו לפעמים סתומים בחיבור ועשירים בפירוש המשנה ובמורה נבוכים. ובספר אסף המזכיר ערך "הרמב"ם (ח)". הביא בשם מהרלנ"ח בקונטרס הסמיכה (דף ר"ף עמוד ד') שדברי הרמב"ם הם כדברי תורה עצמם, שהם עניינים במקום אחד ועשירים במקום אחר.

הדבר מצוי גם בפירוש רש"י, כפי שניתן לראות בסוגיות שנכפלו בכמה מקומות בש"ס, שלפעמים רש"י מקצר בביאורם ולפעמים מאריך כיד ה' הטובה עליו, ובדפוסים החדשים מובא בגליון "מוספי רש"י" ובו שמו לפני המעיין ליקוט ממקומות אחרים שביאר בצורה שונה או בהרחבה¹. לכן מזהיר מרן בשו"ת בית נאמן ח"ב (עמ' תק"פ) לא לדלג על שום דיבור רש"י כי "דברי רש"י ז"ל עניינים במקום אחד ועשירים במקום אחר, והמדלג דבור אחד יאבד כמה דיבורים". הוא מביא לכך כמה דוגמאות נפלאות, קחנו ובואה².

על הפסוק "היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה" (משלי ל"א י"ד), דרשו בירושלמי (ראש השנה פ"ג ה"ה): "דברי תורה עניינים במקומן ועשירים במקום אחר".

דוגמא לזה מצא מרן שליט"א בחומש בית נאמן (שמות יא, א) בעשר המכות, שבכל מכה בתחילה מובא דברי ה' למשה שימסור לפרעה ובהמשך התורה מספרת איך משה מסר לפרעה את דברי ה'. והנה יש מכות שקיצרה התורה בדברי ה' למשה והאריכה בדברי משה לפרעה, ויש מכות שלהיפך.

פעמים שמחילים כלל זה גם על דברי רבותינו ז"ל שדבריהם הסתומים והקצרים במקום אחד מתבארים על פי מה שהרחיבו במקום אחר, וילמד הסתום מן המפורש.

יש חכמים שלגביהם כלל זה רווח יותר, ומרן שליט"א רגיל לומר שהדבר בולט בחיבורי רבנו הרמב"ם, שבשביל להבינו

1. דוגמא בולטת לפער בין המקומות ניתן לראות מכך שאת המימרא: "כי, משמש בארבע לשונות", מפרש רש"י בתענית (ט' ע"א) בשמונה עשרה שורות, ואילו בגיטין (צ' ע"א) הוא מפרשה בשלושים ושמונה שורות.

2. אגב, גם לגבי מרן שליט"א עצמו בולט כלל זה בספריו כידוע, שפעמים כותב הגהה בקיצור נמרץ ולפעמים במקום אחר מרחיב

עובדה זו שדבריהם של המחברים לפעמים עשירים במקום אחר, צריכה לעמוד בפני מהדירי ספרים, שכאשר מהדירים ספר של מחבר שיש לו ספרים נוספים, כדאי להכיר את שאר ספריו. הרמב"ן בספר הגאולה (כל כתבי הרמב"ן ח"א עמוד רסב) כתב וז"ל: כענין הגזרה שוה שהרבה גופי תורה תלויין בה, והוא ענין שיכול אדם להוציא ממנו דברים רעים וסותרים עיקרי התורה, אלא שאמרו בה אין אדם דן גזירה שוה מעצמו, והנה היא לקיים ולא לסתור ע"כ. המפרש שם הרב חיים דוב שעוועל ז"ל העיר: "לא ידוע לי המקור שבגזירה שוה יכולים להוציא דברים הסותרים עיקרי תורה". בא מרן שליט"א בהקדמת ארים נסי גיטין (עמ' 15) ומעיר עליו שלא ראה דברי הרמב"ן עצמו בהשגותיו לספר המצות שרש שני (דף כ' ע"א) וז"ל: ובגזירה שוה הצריכו בה קבלה מפורשת, מפני שהוא דבר שיכול אדם לדרוש בו כל היום ולסתור בו כל דיני התורה, כי התיבות ייכפלו בתורה כמה פעמים, אי אפשר לספר גדול להיות כלו במלות מחודשות. ע"כ.

עת לקצר ועת להאריך

בדרך כלל הסיבה שבמקום אחד קיצרו, היא מחמת שסמכו על המקום שבו האריכו ופירשו, או מחמת שבמקום השני נחה עליהם הרוח וכתבו ביתר ביאור.

ולפעמים נעשה כך הדבר בכוונה תחילה. כאשר אחי יוסף מתחרטים על מכירת אחיהם, הם אומרים: "אבל אשמים אנחנו

על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו" וגו' (בראשית מב, כא). הרמב"ן שם תמה שהרי בתיאור מכירת יוסף (שם, פרק ל"ז) לא מוזכר שיוסף התחנן לאחיו. את חוסר ההתאמה פותר הרמב"ן באמצעות הכלל "מדרך הכתוב שמקצרים במקום אחד ומאריכים במקום אחר". כלומר, התורה אינה רואה הכרח לחזור על כל פרטי האירועים פעמיים, אלא היא תספר בשעת האירוע חלק מהפרטים, ובשעת תיאור מאוחר יותר היא תגלה פרטים אחרים, והלומד מוזמן לחבר בין כל הפרטים. ואמנם מרן שליט"א בחומש בית נאמן (בראשית מ"ב כ"א) כתב כי התורה בכוונה קיצרה בפרשת וישב, כדי לספר את הדברים בצורה אובייקטיבית מבלי להטות את כף המאזניים לטובת אחד הצדדים.

לעתים הסיבה שקיצרו במקום אחד, הוא בגלל אופי הספר שאינו מאפשר הרחבה. הנה דוגמא: בהלכות דעות (פרק א' הלכה ו') כותב הרמב"ם: "כך למדו חכמים בפירוש המצוה הזו 'והלכת בדרכיו' - מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון, מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא נקרא קדוש אף אתה היה קדוש". אם נשוה את לשונו של הרמב"ם למקור בלשון הגמרא (שבת דף קל"ג ע"ב) נמצא ששם הלשון פשוטה: מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום, ואילו הרמב"ם שלש פעמים מדגיש: מה הוא "נקרא" חנון וכו'. מה הבנת הנקרא כאן? אף אחד מן המפרשים לא עמד על הבחנה זו, עד שבא מרן שליט"א בספרו

יותר, ובא זה ומלמד על זה.

"מגדולי ישראל" ח"ג (עמ' תס"ח) ומצא שדברי הרמב"ם עשירים במורה נבוכים (חלק א' פרק נ"ד), שם מבאר הרמב"ם בהרחבה שכל התארים שאנו אומרים על הקב"ה אינם מדויקים, מפני שאצל הקב"ה אין התפעלות והתרגשות ח"ו של רגשי חנינה ורחמנות וקדושה, אלא שהוא כביכול עושה ברצונו הפשוט פעולות הנקראות **אצלנו** חנון ורחום וכו'. כשאנו אומרים על הקב"ה "רחום וחנון", הכוונה שהוא פועל פעולות שאם בן אדם היה עושה אותן היינו אומרים עליו שהוא רחמן. כעת מובן היטב דיוק לשון הרמב"ם בחיבורו: "מה הוא נקרא רחום, מה הוא נקרא חנון". ולכן סיים "אף אתה היה חנון היה רחום" וכו', ולא כתב היה "נקרא" חנון, כי באדם יצדקו התארים כפשוטם.

מעניין שמרן גם מצא דוגמא הפוכה, שדבריו של הרמב"ם בחיבור שופכים אור על מה שכתב במורה נבוכים. בספר "מגדולי ישראל" ח"א (במאמר על הרמב"ם) כתב מרן שליט"א שמה שכתב בכמה מקומות במורה נבוכים (ח"ב פל"ו וח"ג פ"ח ופרק מ"ט) שחוש המישוש חרפה הוא לנו, היתה לו בזה כוונה נסתרת, ו"רבינו ידע היטב קדושת חוש המישוש כשישתמשו בו על טהרת הקדש, ודבריו בזה יקרים מזהב ומפז רב בפ"ה בהלכות דעות (הלכה ד' וה'), אלא שדבריו עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר".

בכמה מקומות מצא מרן שליט"א שדבריו של הרמב"ם בפירושו המשנה שופכים אור על דבריו בחיבור הנה דוגמא אחת: בענין

פקוח נפש בשבת, כותב הרמב"ם (בהלכות שבת פ"ב ה"ג): "כשעושים דברים אלו לחולה, אין עושים אותם לא על ידי נכרים ולא על ידי קטנים ולא על ידי עבדים ולא על ידי נשים, כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהם, אלא על ידי גדולי ישראל וחכמיהם". מרן בכסף משנה שם ובב"י סימן שכ"ח נתקשה בלשון "גדולי ישראל וחכמיהם", הרי מתחילה שלל נכרים, קטנים, עבדים ונשים, משמע שבישראלים גדולים שפיר דמי, ולמה שם בצד השני של המשוואה את גדולי ישראל וחכמיהם? מרן נדחק לפרש וכתב: לכך נ"ל גדולי ישראל וחכמיהם דנקט רבנו, גדולים למעוטי קטנים, ישראל למעוטי נכרים, וחכמיהם למעוטי נשים דדעתן קלה. בא מרן שליט"א בירחון "אור תורה" (טבת תשס"ה ס' מ"ז) ומוצא שדברי הרמב"ם עשירים במקום אחר - בפירושו המשנה (מסכת שבת סוף פרק י"ח) שכותב שם להדיא שעדיף לכתחילה לקחת חכמים דוקא, משום שאם נקח עמי הארץ, יתרגלו בחילול שבת ותהיה השבת קלה בעיניהם, ולהבא לא יבחינו בין חולה מסוכן לחולה שאינו מסוכן. ואם כן, דברי הרמב"ם כפשטם שיש להעדיף גדולי ישראל וחכמיהם ממש, ומכל מקום ודאי שכשאין חכמים עושים בכל אדם.

חיבור בחיבור

יש גם שבחיבור עצמו דבריו במקום אחד עניים ובמקום אחר עשירים. בהלכות תפלה (סוף פרק ט"ו) כותב הרמב"ם: "כל כהן שאינו עולה לדוכן, אע"פ שביטל מצות עשה אחת, הרי זה **כעובר** על שלש עשה, שנאמר כה תברכו את בני ישראל, אמור להם, ושמו

את שמי". אם נשוה את לשונו למקור בגמ' בסוטה (דף ל"ח ע"ב), נראה ששם כתוב "עובר בשלש עשה" ולא "כעובר". מרן בכסף משנה נרגש בזה וכתב: "וסובר רבנו דלאו דוקא עובר אלא הרי זה כעובר, משום דליכא לשון צווי אלא כה תברכו". מעיר על כך מרן שליט"א בספרו "מגדולי ישראל" ח"ג (עמ' תע"ד) שמרן בשעה שכתב זאת נעלמו מעיניו דברי הרמב"ם בספר המצוות, והרמב"ם כאן בהוסיפו כ"ף הדמיון נאמן לכלל שקבע שם בשורש התשיעי כי כאשר מצוה נכפלת בתורה כמה פעמים נחשבת רק למצוה אחת. ומביא שם דוגמא דומה לכאן מהגמרא במנחות (מ"ד ע"א): "כל שאינו מניח תפילין עובר בשמונה עשה", וכי יתכן להחשיבם לשמונה מצוות?! אם כן, גם כשאמרו חכמים כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלש עשה, כוונתם כאילו עובר.

יש מקום שבו מצא מרן שליט"א שה"עושר במקום אחר" מסתכם בכמה מלים בודדות שהוסיף הרמב"ם באותו מקום. בהלכות חמץ ומצה (פרק ה' הלכה ז') כותב הרמב"ם: "האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא, הרי זה אסור מן התורה, שנאמר 'לא יאכל'. ואעפ"כ אינו חייב כרת או קרבן אלא על כשיעור שהוא כזית, והאוכל פחות מכזית במזיד מכין אותו מכת מרדות". הראשונים והאחרונים (עיין בהגהות הרמ"ך ובכסף משנה) תמהו איך לומד הרמב"ם מ"לא יאכל" שאסור לאכול אפילו כל שהוא, הרי אדרבא קיימא לן שסתם אכילה בכזית (פסחים דף ל"ב ע"ב)?

"עמלי התורה" (נדפס בעלון "בית נאמן"), הביא מרן שליט"א שרבנו המלבי"ם בספר "התורה והמצוה" (על חומש ויקרא) מצא דרשה בדיוק כזו בתורת כהנים (פרשת צו סימן ל"א): "מצות תִּאָכַל" - אפילו בכל שהוא. והסביר שם המלבי"ם בטוב טעם: אם היה כתוב "תִּאָכַל" הרי זה חוזר על האדם, והאדם לא נקרא "אוכל" עד שיאכל כזית, כי טעימה קלה אינה נקראת "אכילה", אבל "תִּאָכַל" חוזר על הדבר שמתעכל ונאכל, וזה אפילו בכל שהוא. וה"ה כאן אם היה נאמר "לא תִּאָכַל חמץ" אז בכל שהוא אין זה נחשב אכילה, אבל כיון שנאמר "לא יִאָכַל" זה אפילו בכל שהוא. ואם כן, זה המקור של הרמב"ם.

והנה מרן שליט"א מצא מקור לחילוק זה בדברי הרמב"ם עצמו, שכותב בהלכות טומאת אוכלין (פרק ד' הלכה א'): "שנאמר מכל האוכל אשר יאכל, כל שהוא". היה אפשר להבין שלומד זאת מהמלה "מכל" שמשמע אפילו כל שהוא (וכך אכן מבין הכ"מ). אבל אם כן, למה ציטט הרמב"ם את המשך הפסוק "אשר יאכל", בפרט שלכאורה רישא וסיפא סתרי אהדדי. אלא הרמב"ם התכוין ללמוד דוקא מ"אשר יאכל" לפי החילוק הנ"ל, שכיון שכתוב "אשר יִאָכַל" ולא "אשר יִאָכַל" הכוונה אפילו כל שהוא. ודברי הרמב"ם שעניינם בהלכות חמץ ומצה - עשירים בהלכות טומאת אוכלין.

תודה לרבי משה חדאד שליט"א

בשיעור שמסר בישיבת בין הזמנים

מנהג ישיבה

ישיבתנו המעטירה כבר אינה לבה. כמה מבוגריה קמו, הדימו את הכפפה, והקימו ישיבות לתפארת. בשיחה עם ראשי הישיבות ונציגיהן, הם מספרים על ערש הולדתן של הישיבות, על היעה, על ההצלחות, על היחודיות, ומה הם לקחו מישיבת האם "כסא רחמים" ■ איזו ישיבה נסגרה ונפתחה מחדש, מי הן הישיבות הנודדות, איך מוגדרת הצלחה של ישיבה, וגם: הישיבה שהתחילה במדרפסת...

| הרב יוסף חיים נחום הלוי |

הפעם נשלח זרקור אל אותם ישיבות שהוקמו ע"י בוגרי הישיבה, חלקן בעזרת הנהלת הישיבה וחלקן באופן עצמאי, חלקן לציבור כזה וחלקן לציבור שונה, כאלה עם פנימיה לבאים מחוץ לעיר ואחרות ללא אפשרות כזו. אחרי שקבצנו תחת כנפי הכתר את ראשי הישיבות או נציגיהן, שאלנו את השאלות,

רבים מבוגרי הישיבה לאחר שמסיימים את לימודם בישיבה לחיים טובים ולשלום, אינם שוקטים על שמריהם, אלא יוצאים לעולם הרחב לזכות את הרבים. יש המקימים מיזמים כאלה ואחרים, יש המקימים כוללים כפי שסיקרנו בעבר, ויש שהקימו ישיבות קדושות.

לקום בבוקר ולהקים ישיבה

לא כל אחד קם בבוקר ופותח ישיבה - בשביל לקפוץ למים עמוקים צריכה להיות סיבה מוצדקת.

מטעם ישיבת "ברכת ה'" על שמו של מורנו הגאון רבי משה הלוי זצ"ל בעיר **נתיבות**, משוחח אתנו הרה"ג ר' **משה הכהן שליט"א**, המשמש כר"מ בסדר ג' וכחבר הנהלה, ונחשב יד ימינו של ראש הישיבה הרה"ג ר' **שלמה סעדון שליט"א**.

"הסיבה העיקרית שהישיבה שלנו נפתחה לפני כשש עשרה שנה", מסביר הרב משה, "היא מכיון שהרבה בחורים מהדרום רצו לינוק מדרכיה של ישיבת האם - 'כסא רחמים', ומפני קשיי הפנימיה והנסיעות הרבות, היו הולכים ומפסידים את היהלומים והמרגליות שמנפיקה לנו הישיבה. לצורך זה ראה הרה"ג ר' דוד קרעי שליט"א ראש מוסדות 'אוהל משה' בנתיבות והסביבה, שבנוסף לתלמוד תורה הקיים זה ארבעים שנה, יש צורך לפתוח גם ישיבה קטנה לבחורים מצוינים ויראי שמים, ע"פ דרכם של רבותינו".

ישיבת "מאור יוסף" הקרויה על שמו של מרן גאון עוזנו רבנו עובדיה יוסף זצ"ל בעיר **אלעד**, הוקמה דוקא מסיבה התלויה בישיבת "כסא רחמים" עצמה. "ישבנו קבוצת אברכים בכלל", מספר לנו הרה"ג ר' **ליאור כהן שליט"א** ראש הישיבה, חתנא דבי נשיאה דמרן רבנו שליט"א, "וראינו איך הישיבה הולכת ומתמלאת בבחורים, וכבר אין מקום לא בבתי המדרש ולא בפנימיה. התחלנו לחשוב על פתרון, והחלטנו לצאת

שער ישיבת לבנימין אמר

שלד המבנה החדש של ברכת ה'

המבנה החדש של ישיבת יצחק ירנן באשקלון

והגענו למסקנא שיישיבת "כסא רחמים" אינה רק אימפריה שמייצרת בני תורה, אלא היא **אימפריה שמייצרת אימפריות**.

נסתלק לבית עולמו אביו הצדיק רבי בנימין כהן זצ"ל חתנו של מרן הגאון רבי רחמים חי חויתה הכהן זצוק"ל, ואז היתה בזה עוד הזדמנות להקים את הישיבה לעילוי נשמתו. בעקבות כך קראו לישיבה על שמו 'לבנימין אמר', והוקמה ישיבה על קברו."

הרה"ג ר' אדיר עמרוצי שליט"א הקים את ישיבת "ארים

נסי" על שם ספריו של מרן ראש הישיבה שליט"א שעל הש"ס, כשבתחילתה הישיבה הוקמה עבור מתחזקים. "תוך כדי מסירת השיעורים", מספר לנו הרב, "הגיעו הרבה בקשות מהמשתתפים שנפתח ישיבה קדושה לבנים שלהם שילמדו בה תורה, ואף כמה בחורים צעירים באו מיוזמתם וביקשו להשתלב בישיבה הזאת, כדי לטעום טעמה של תורה. הם לחצו שנפתח אותה בעיר תל-אביב, ובאמת לפני אחת עשרה שנים הקמנו את הישיבה".

את הרה"ג ר' **מרדכי מאזוז שליט"א**, צריך לדעת על מה שואלים, על הישיבה הראשונה או השנייה. בתחילה הוקמה על ידו ישיבת "**כסא רחמים עמנואל**", ולפני כשנתיים ימים הוקמה ישיבת "**דרכי העיון**", שמצד אחד נושאת את שם ספרו של מרן ראש הישיבה שליט"א, ובנוסף גם כן מביעה בזאת את רצונה להנחיל את שיטת העיון האמיתי, כדרכם של רבותינו.

"אם אתה רוצה לדעת על הישיבה בעמנואל", משיב הרב, "אותה הקמנו ע"פ בקשת מועצת העיר ורבני הקהילה. לעומתה, את ישיבתנו הנוכחית הקמנו כאן

בית המדרש של ישיבת לבנימין אמר

במיזם של ישיבה חדשה, שתקבל לתוכה את כל אותם בחורים שחשקה נפשם בתורת רבותינו, ואולצו לסגת מחוסר מקום."

מטעם ישיבת "**יצחק ירנן**", מי שמשוחח אתנו הוא הרה"ג ר' **בנימין הכהן שליט"א**, חתנו של העומד בראשות הישיבה **הגאון הגדול רבי יצחק ברדא שליט"א**: "הישיבה שלנו הוקמה לפני 24 שנים בעיר **אשקלון**", עונה לשאלתנו הרב בנימין, "וזאת מהסיבה שמורנו הרב ברדא רצה להאיר את העיר, ולחזק בה את לימוד התורה. כך התפתחה הישיבה, ומישיבה גדולה בהתחלה נפתחו גם הישיבה הקטנה ושאר המוסדות".

את ישיבת "לבנימין אמר" במושב ברכיה, רצו לפתוח לפני הרבה שנים, אך לא בשמה הנוכחי. שאלנו לסיבת הדבר את ידידנו הרה"ג ר' **שמואל עידאן שליט"א** ר"מ ומשגיח בסדר ב' בישיבה, וכך סיפר: "מורנו **הגאון הרב חננאל כהן שליט"א** רצה לפתוח ישיבה גדולה לפני הרבה שנים, אבל לא אסתייעא מילתא. לפני כשנתיים המאמצים החלו לשאת פרי, ובתקופה הסמוכה לכך גם

בבני ברק לבקשת מורנו **הגאון הצדיק הרב צמח מאזוז שליט"א**, וזאת כהמשך לשיבת 'כסא רחמים' עצמה, וכמו כיתה רביעית הנוספת על שלוש הכיתות שנמצאות בישיבה בנין המרכזי".

ישיבה מתחזקת

אחרי ששמענו את סיבותיהם המגוונות של הישיבות השונות, התפנינו לשמוע על ערש הולדתן ותהליכי הקמתן של הישיבות, כל אחת והאתגרים שלה.

כמו שהזכרנו, ישיבת "ארים נסי" הוקמה לבחורים מתחזקים. "לילה אחד בחודש סיון תשע"א", מספר הרב עמרז'י, "הגעתי לבית של יהודי צדיק ובעל חסד כדי לברך אותן, ותוך כדי הפגישה, הוא סיפר שהוא מאד רוצה לפתוח ישיבה במתחם שלו ביפו שבעיר **תל אביב**. לפני כן כבר עלו בראשי מחשבות בענין הזה, וכשהוא סיפר לי כך הבנתי שזה סימן משמים שעלי להתקדם בזה. פניתי להתייעץ עם מרן ראש הישיבה ומורנו הרב צמח שליט"א, וב"ה תוך כמה חודשים - בט"ו באב של אותה שנה - קמה הישיבה. בתחילה נסינו רק לבדוק אם זה מצליח, וב"ה באו בחורים ללמוד במקום, ואותו המארח היה מכין להם ארוחות בוקר וצהרים.

"בהוראת מורנו הרב צמח שיחיה, נתנו להם בנוסף ללימודי הקודש, גם מקצועות חול שיש בהם רוח יהודית, כגון: הסטוריה יהודית, גאוגרפיה, חשבון ועוד. לפעמים זה מה שיכול למשוך בחורים מתחזקים, שיישאר בדרך התורה ולא יחזרו לעולמם החופשי מן התורה והמצוות".

כיום, ישיבתו של הרב אדיר כבר אינה משמשת את אותו סגנון של בחורים, אלא היא ישיבה חרדית לכל דבר. "הסיבה לזה", מסביר הרב, "כיון שראינו שיש בחורים שבאים לישיבה מרקע מעט דתי, ולעומתם יש בחורים שמגיעים כחילוניים לגמרי, וזה גרם לבחורים הטובים קצת להתקלקל. אמנם בדרך כלל האור גובר על החושך, אבל כשיש יצר הרע לנועה, הדרך יכולה להוביל חס ושלום לתהום.

"מטעם הזה החלטנו לסגור את הישיבה בתל אביב, ולפתוח את הישיבה שוב בעיר **בת ים**. הפעם הבחורים הם בחורי ישיבות חרדים לדבר ה' מבתי טובים, עם פלאפונים כשרים, מגבעות וחליפות, לימוד תורה יום שלם, וכך אנחנו ממשיכים בחסדי ה'".

ישיבה משודרגת

גם ישיבת "דרכי העיון" היא שדרוג של ישיבה ישנה. הישיבה הקודמת שכנה כאמור בעיר **עמנואל**, והרבנים כיוונו את הישיבה שתהיה כמו הסגנון שהציבור בעיר דורש. לעומת זאת, סגנון הבחורים בישיבה החדשה הנמצאת בעיר **בני ברק**, הוא באותה רמה של ישיבת כסא רחמים המעטירה.

"אחרי בקשת ראשי המועצה ורב הקהילה בעמנואל", מחזיר אותנו הרב מרדכי מאזוז 14 שנים לאחור, "החליט מורנו הרב צמח שליט"א לשלוח אותי לשמש שם כראש הישיבה. עשיתי כמצות מורי ורבי, התחלנו את הישיבה בשנת הלימודים תש"ע עם ארבעה בחורים, ובמשך השנים עלינו עד

המבנה בשביל הישיבה, וגם נותנים לנו ארוחות מלאות לכל הבחורים. בלעדי העזרה הזאת אינני יודע אם היינו מצליחים לשרוד מבחינה כלכלית. נכון, עם כל זה עדיין יש הוצאות של משכורות הרבנים ומענקים לבחורים המצטיינים ועוד, ואנחנו צריכים למצוא תרומות ומימון עבור זה, אבל אנחנו תולים בטחונינו בקב"ה הזן ומפרנס לכל".

בית המדרש של ישיבת יצחק ירנן

כשלושים בחורים.

עבודה מהיסוד

ישיבת "יצחק ירנן" אמנם לא עברה תהפוכות, אבל כן נדידה בין כמה מקומות ישוב. "בהתחלה אמנם הישיבה הגדולה הוקמה באשקלון", אומר הרב בנימין כהן, "אבל בהמשך בשנת הלימודים תשס"ג, הוקמה בנוסף גם ישיבה קטנה במושב זוהר. הצעד הזה היה למעשה צעד שמשמעותו פתיחת הישיבה כביכול מחדש, וזאת כדי לעבוד עם בחורים מהיסוד בתחילת דרכם בישיבה. לאחר מכן הישיבה כולה עברה לברכיה למשך כמה שנים בקרוואנים, ולפני שנתיים וחצי עברה הישיבה לבנין חדש מפואר וקבוע בעיר אשקלון.

"יש להוסיף, שלצד הישיבה יש כולל אברכים בשם 'מאמר אסתר' ע"ש אשת מרן ראש הישיבה שליט"א הרבנית אסתר ע"ה, ובו לומדים אברכים שרובם מבוגרי הישיבה שלנו, וממשיכים בדרך לימוד העיון ולימוד ההלכה כפי אשר הורונו רבותינו".

"בשנת תשפ"א, בעת סיום בניית בנין הישיבה החדש ברחוב הרב פרדו בבני ברק, ראו בהנהלת הישיבה שאין די מקום לקבל עוד בחורים, ומצד שני לא כדאי להפסיד בחורים טובים. מורנו הרב צמח גם ראה שקשה לנו להתקדם בעמנואל, והוא פנה אלי עם רעיון להעביר את הישיבה בעמנואל לבני ברק לבנין החדש. אני שמחתי אמנם על הרעיון לפתוח סניף נוסף של הישיבה בבני ברק, אבל הסברתי לרב שלעניות דעתי לא כדאי להעביר את הישיבה שבעמנואל, כי חשוב שהישיבה החדשה תהיה ברמה של 'כסא רחמים' המקורית.

"בסופו של דבר אכן נפתחה הישיבה החדשה 'דרכי העיון' בבני ברק, ובעמנואל המשיכה הישיבה הקודמת זמן קצר אבל לא כל כך הצליחה. כיום באותו המקום יש כולל אברכים בראשות חתני היקר הרב רפאל כדיר הכהן שליט"א.

"בהזדמנות זו, אני רוצה להודות מאד לישיבה ולמורנו הרב צמח, שגם נתנו את

יבנה בית לשמי

גם ישיבת "ברכת ה'" שבעיר נתיבות, אחזה במקל הגדודים. בתחילת דרכה נפתחה הישיבה במושב בית הגדי במבנה בית הכנסת הישן, לאחר שפונה לטובת בית הכנסת החדש. עזרת הנשים שימשה לחדר שינה לצהרנים ולחדר אוכל קטן, בצידי בית הכנסת הונחו קרוואנים ששימשו כיתות לימוד עבור הבחורים, והכל בצפיפות.

"אני הגעתי ללמד בישיבה, כשהישיבה כבר עברה לקרית חינוך שדות נגב הצמודה לגדר העיר נתיבות", אומר לנו הרב משה כהן. "באותו הזמן הייתי לומד בכולל של הגאון רבי דוד ישעיה שליט"א ששימש באותו הזמן גם כראש הישיבה, והוא ביקש ממני שאבוא לעזור בישיבה. הישיבה כללה אז כמה קרוונים, ובנוסף קרוון ששימש את אברכי כולל 'מדרש שלמה' של הרב ישעיה, שישבו ללמוד שם בצהרנים אחרי בוקר של לימוד במושב מעגלים.

"בתחילת דרכה, מנתה הישיבה קצת יותר ממנין, והיום אחרי כל הקשיים, אנחנו עומדים בחסדי ה' על כשמונים תלמידים כן ירבו. המקום כבר צפוף ולא מספיק לכולם, ולכן בשנים האחרונות החלו בתהליך של בניית בנין לישיבה. הבנין כעת כולל שתי קומות עם כיתות לימוד בית מדרש וחדר אוכל, ובע"ה יש גם תכנון לעתיד לבנות קומה שלישית במדת התקצוב, ששם תהיה גם פנימיה לבחורים".

בית נאמן בישראל

ישיבת "לבנימין אמר" אמנם ישיבה

חדשה, אבל המוסדות כבר קיימים מעל שלושים שנה. מי שהקים את המוסדות ועמד בראשותם הוא הגאון הצדיק הרב חיים כהן זצ"ל, וכשנפטר (בשנת תשס"ט), מונה אחיו שייבדל לחיים הגאון הרב חננאל שליט"א לעמוד בראשות המוסדות. "בעבר היתה במושב ישיבה גדולה", מציין הרב שמואל עידאן, "ולאחר פטירתו של הרב חיים זצ"ל נסגרה. לפני כשנה וחצי הקים הרב חננאל שוב ישיבה גדולה על שם אביו כנזכר, וברוך ה' בתוך זמן קצר יצא שמה של הישיבה לגאון ולתפארת. כיום המוסדות כוללים: גני ילדים, ישיבה קטנה, ישיבה גדולה, כוללי אברכים, וכמובן העלון הנפלא 'בית נאמן', שמביא את דברי מרן ראש הישיבה שליט"א לכל קצווי הארץ".

התחלה במרפסת

ישיבת "מאור יוסף" הוקמה בתחילתה כתלמוד תורה. "כשהחלטנו להקים ישיבה בעיר אלעד", מספר הרב ליאור כהן, "לא התחלנו מיד עם ישיבה, אין זה פשוט לפתוח מיד ישיבה בלי תשתית של רישום ותקציבים. לצורך זה הקמנו קודם כל את תלמוד תורה 'אור המאיר', ולאחר כמה שנים פתחנו את הישיבה.

"ההתחלה של התלמוד תורה היתה במרפסת של הרה"ג ר' מיכאל סעדיה שליט"א באלעד, שכיום הוא מנהל הת"ת. לאחר מכן נדדנו לקרוון ואח"כ למשרדי העירייה שפוננו, וברוך ה' בששת השנים האחרונות אנחנו יושבים במתחם מסודר בעיר אלעד".

שמוסר שיעורים בהלכה, אמר לי: 'הבחורים שלכם מגיעים בבין הזמנים לשיעורים, והקושיות וההבנה שלהם הם ברמה של אברכים, לא פחות'. אבא של בחור מאלעד, בא לשאול את הרה"ג ר' חיים יוסף אברג'ל שליט"א להיכן לשלוח את הבן שלו, והוא אמר לו 'במוסדות של הרב מאזוז, ואפילו אם המנהל אומר אחרת'. יש גם מכתב של

בית המדרש של ישיבת דרכי העיון

בחצרות אלוקינו יפריחו

אחרי כמה שנים של לימוד, יש גם ב"ה הצלחות לא מעטות. ביקשנו מהרבנים להצביע על איזו הצלחה שהם יכולים לומר עליה: "זה חלקנו מכל עמלנו".

"כששאלו את מרן ראב"ד ג'רבא רבי משה כלפון הכהן זצוק"ל, איזו הדרך תשכון אור בלימוד התלמידים, הוא אמר שהתוצאות ידברו", מסביר הרב ליאור כהן. "דרך לימוד שהניבה תוצאות טובות, היא הדרך הנכונה. כשאנחנו רוצים לרוות נחת, אנחנו מסתכלים על התוצאות של הישיבה שלנו, יש לנו ברוך ה' שם טוב בכל העיר. לא מזמן, כשהגיע אחד הבוגרים שלנו לישיבה הגדולה ולמד אצל מרן ראש הישיבה שליט"א, אחרי ששמע אותו מרן מוסר את השיעור, שיבח אותו באופן יוצא דופן ואמר שיש אצלו בחור שיודע למסור את השיעורים טוב, והוא מעיין נפלא מאין כמותו. ואפילו שכיום מתחלפים הבחורים אצל מרן בכל חצי שנה, הוא נשאר בשיעורו כבר שנה וחצי.

"רב אחד מקהילה מסוימת באלעד

אביו הגאון הצדיק ר' יורם אברג'ל זצ"ל שהוא ממליץ לקבל בחור מסוים לישיבה שלנו".

הרב בנימין כהן מיישבת "יצחק ירנן" מפנה אותנו אל הצלחות המשפיעות להמשך החיים. "זה נכון שההצלחה אמנם מתבטאת קודם בישיבה עצמה, לשם דוגמא, כאשר רואים בחור מתעלה בעיון וקולע אל השערה בהבנת הדברים, ומכוון לקושיית מרן בעל 'מצמיח ישועה' על הגאון 'משמרות כהונה', אז ההבנה היא שאנחנו בדרך הנכונה. אנחנו מרגישים כך גם כשרואים בחור מהקיבוץ יושב ומוסר שיעור בדף היומי בזמן הפסקת הצהרים, וסביבו יושבים כחמשה עשר בחורים.

"אבל מלבד זאת, הסיפוק מתעצם בעיקר כאשר אנחנו מגלים שהעמל נושא פירות גם מחוץ לישיבה, אחרי החתונה. פעם בוגר ישיבתנו התקשר אלי, וסיפר שכיום הוא ר"מ בישיבה מסוימת, והוא מוסר שיעורים באותו הפרק שלמד אצלנו בישיבה. הדבר שמשמש אותו לעזר בשיעוריו, אלו הסיכומים שסיכם משיעורי

בפרק זמן קצר אנחנו רואים אותן. כשיש בחורים שנבחנו על עשרות מסכתות ועומדים לסיים ש"ס, זו הצלחה כבירה מאד. את סוד ההצלחה, מלבד ההשתדלות שעושים הרבנים עצמם, אני זוקף גם כן לזכותו של מרן רבנו הגדול רבי רחמים חי חויתה הכהן זצ"ל שהישיבה שוכנת בחצר ביתו, וכן לזכותו של חתנו הצדיק רבי בנימין הכהן".

"אתה שואל על הצלחות", מגיב הרב **מרדכי מאזוז** במענה לשאלתי, "מבחינתי זה שהבחורים שלנו בישיבת דרכי העיון נבחנו על למעלה מעשרים מסכתות בתוך פחות משנה וחצי מהקמתה, זו הצלחה גדולה.

"ועם כל זאת, יש לנו גם הרבה הצלחות מהישיבה הקודמת בעמנואל. כשאתה רואה שבחורים שקשה להם להתקדם ברוחניות, אחרי כמה שנים נעשים בני תורה יקרים ואברכים חשובים, אתה מבין שזו ההצלחה שלך. לאחרונה ראיתי קובץ תורני שיצא ע"י ישיבה מסוימת, ויש שם חידושים של אברכי הכולל, ואני מגלה בתוך הקובץ תשובה בהלכה של אחד האברכים, ומיד זיהיתי אותו כבוגר שלנו. מאד שמחתי בו, כי כשהיה אצלנו היו לו הרבה קשיים משפחתיים, ועם כל מה שעבר הוא ידע לקחת את העידודים שנתנה לו הישיבה, ולעלות אל דרך המלך.

"היה גם בחור שהתחתן, ובעוונות נפטר לו בן קטן בגיל חצי שנה. כשבאתי לנחם אותו, הוא מיד אמר לי: 'ה' בחר בנו לגדל את הנשמה הזאת! תודה רבה לה' שזיכה אותנו בזה!'; ועוד דיבורים דומים. אני

הרבנים בישיבה. בפעם אחרת התקשר בוגר של הישיבה שלנו שהוא רב קהילה בדימונה, ואמר שהוא רוצה לעשות להם את סדר תענית הדיבור בשבת, ושואל איך לסדר את היום הקדוש. גם הרה"ג ר' **אוריאל סלומון** שליט"א שמוסר אצלנו שיעורים בבית יוסף ושלחן ערוך בעיון ובודק את התשובות של הבחורים, הוא בוגר הישיבה שלנו, והוא עצמו הוציא לכבוד חתונתו קונטרס של שו"ת בהלכה הראוי לעלות על שולחן מלכים".

"אצלנו כל בחור שהתחזק וחזר לאבינו שבשמים זו כבר הצלחה, לאור מה שהזכרנו קודם", אומר הרב **אדיר עמרוצי**, "ועם זאת, ששה בוגרים שלנו הם כיום אברכים תלמידי חכמים, ואחד מהם גם מוסר שיעורים ומזכה את הרבים".

הרב משה כהן מצביע על נקודות ההצלחה מבחינתו. "זה שהרה"ג ר' **מאיר שמעון חניה** שליט"א שהוא בוגר של הישיבה שלנו, מלמד אצלנו, זו ההצלחה הכי גדולה. זה אומר שהרב לימד את דרך העיון בצורה כל כך טובה, עד שכבר התלמיד מגיע והופך לרב. מלבד זאת, תמיד אנחנו רואים איך שהבוגרים שלנו זוכרים את הישיבה בכל צעד, אם זה במכירת כרטיסי ההגרלה בהילולא השנתית של מורנו הרב משה לוי זצ"ל, ואם זה בקשר שהם קושרים עם רבני הישיבה גם כמה שנים אחר יציאתם מן הישיבה".

גם הישיבות החדשות הצליחו כבר לקצור הצלחות. "בדרך כלל קשה לציין הצלחות לישיבה חדשה", אומר הרב **שמואל עידאן**, "אבל ברוך ה' זכינו שכבר

אותו מרן היכן הוא למד, ואמר לו שלמד אצלנו. אמר על זה מרן, שעל פי זה ודאי שבישיבה אצלנו יודעים להסביר טוב".

מעלות טובות למקום

הרבה דמיון יש בין בוגרי ישיבתנו בסגנון הלימוד וחינוך התלמידים, אך בכל זאת יש לכל ישיבה ייחודיות שאין בזולתה. האחת מוסיפה בלימודים שונים, וחברתה נותנת לבחורים גם רגעי מנוחה מקוריים, ואילו השלישית מוסיפה שמחה של תורה בלב הבחורים. כל אחת והדרך שלה.

בישיבת "לבנימין אמר", יש הרבה חידושים מרעננים. "אחת המעלות שלנו", מספר הרב עידאן, "שעל יד הישיבה יש את הכולל שמחזיק אברכים מופלגים בתורה, וחלקם לומדים שעה בבוקר את חומר לימודם של הבחורים. כך יש יותר אוריה של לימוד חזק, וגם אם בחר רוצה לשאול אברך או אפילו ללמוד עמו בחברותא, הוא יכול לעשות כן ולהבין את הלימוד לעומק. "מלבד זאת, ביוזמתו של אחי הגדול המשגיח הרה"ג ר' אלעד עידאן שליט"א (ראש מערכת עלון 'בית נאמן' המשמש גם כר"מ שיעור ב'), מתקיימים כמה מסגרות לימוד מחוץ לסדרי הישיבה. אחד מהם הוא סדר ד' שמתקיים אחרי סדר ג', ובו סדר לימוד קבוע בשלחן ערוך ומשנה ברורה עם הגהות 'איש מצליח'. הלימוד כולל קבלת מלגות, ומשתתפים בו מעל ארבעים אחוז מבחורי הישיבה. בנוסף לזה

בחורי ישיבת ברכת ה' שוקדים על תלמודם

נדהמתי מעוצמת היראת שמים וקבלת הדין! זה ילד שעבר הרבה קשיים, וגם בישיבות הגדולות הוא התמודד, ובכל זאת עכשיו הוא מצליח לגעת בנקודות הנכונות. "יהודי אחד לפני שנתיים רצה להכניס את הנכד שלו ללמוד אצלנו בעמנואל, ובשנים הראשונות של הישיבה אחד הבנים שלו למד אצלנו. הוא מספר, שבזמן שהבן שלו היה בישיבה, הוא היה מתלונן שלא קל לו בישיבה, והכללים לא מתאימים לו וכו'. אבל היום, אחרי כמה שנים כשהוא התחתן, אמר לאבא שלו שישים את הנכדים רק בישיבה הזאת! בנוסף לזה הוא אמר, שהוא מקווה שכשהיה לו בנים, הישיבה תהיה קיימת והוא ישים את הילדים שלו באותה ישיבה. אחרי שהבחור גדל, הוא מבין שכל החינוך בא מאהבה ומסירות. הבחורים זוכרים את זה, וכשאין את האינטרס של יצר הרע, זוכרים את הטוב באמת.

"לא מזמן סיפר מרן ראש הישיבה שליט"א בשיעורו השבועי, שאחד הבחורים שלמד אצלנו קרא את השיעור אצלו, והוא הסביר את השיעור יפה מאד. שאל

יש סדר הנקרא 'רוני בלילה' בליל ששי (שם שנקלח משמו של הלימוד הקבוע בלילי ששי שקבע זקננו הגאון הקדוש רבי משה עידאן זצ"ל בג'רבא, לפני כמאה וחמשים שנה), ועוד סדרים שנמצאים בזמנים שיש יותר קושי ללמוד, ובתוספת עידוד ע"י מלגות וכדו' באים הבחורים בהמוניהם לשקוד על התורה".

ישיבת "יצחק ירנן" נקראת כך על שם שמחת התורה, ובישיבה משתדלים תמיד להכניס בלב הבחורים שהשמחה נמצאת בעיקר בתורה, ושהתורה תבוא אל לבו של הבחור בדרך של שמחה והתקרבות לה' יתברך. גם בישיבת "דרכי העיון" עובדים על אורה שמחה. "אנחנו פועלים שתמיד תהיה אורה חיובית בישיבה", משתף אותנו הרב מרדכי, "משתדלים בכל מוצאי שבת לעשות שירה וריקודים, ובכל ראש חודש עושים מסיבה כשעה עם שירים וכיבוד קל, כדי שהבחורים יהיו מאושרים ללמוד תורה.

"בנוסף, אנחנו ניגשים לכל בחור ורואים מה אפשר לעזור לו ומקיימים שיחות בין הרבנים לבחורים באופן פרטני. יש לנו רבנים כמו הרה"ג ר' אריאל עראמי שליט"א שמשמש כמשיב בסדר א', והוא למד ייעוץ חינוכי וטיפול רגשי, כך שאם יש צורך הוא ושאר הרבנים משלבים בתוך כדי עבודתם גישה חינוכית מיוחדת ושימת לב, וערים לכל מיני דברים אצל הבחור.

"עוד דבר שזכינו בו, שמורנו הרב צמח שליט"א מוסר לנו בכל יום חמישי שיחת מוסר. הישיבה מאד חשובה לו, והוא מעורה בפרטים הקטנים של המקום".

"מה שמייחד את הישיבה שלנו ע"פ ראות עיני", מגלה הרב משה כהן, "זהו הדרבון להיות כמה שיותר יראי שמים. לפעמים יש שיקול אם לקבל בחור לישיבה, והדבר המכריע הרבה פעמים זוהי רמת היראת-שמים של הבחור. המטרה שלנו, שגם אם הוא יצא אחר החתונה לעבוד מסיבות כאלה או אחרות, עדיין הוא יקפיד על קלה כבחמורה כבן תורה אמיתי. מלבד זאת, אנחנו משתדלים להכניס לבחורים כבר משיעור ג' את הענין של כתיבת תשובות בהלכה. אצלנו כבר מישיבה קטנה מגיע מורנו הגאון רבי יוסף פרץ שליט"א, מוסר לבחורים שיעור בדרך כתיבת התשובות, והם יושבים ומעלים את תשובותיהם על הכתב".

גם בישיבת "מאור יוסף" שבאלעד, משתדלים יותר בלימוד ההלכה. "אנחנו לא ממתינים עד שיעור ב' בשביל ללמוד בית יוסף", אומר הרב ליאור. "כבר מאמצע שיעור א' הרבנים לומדים עם הבחורים בית יוסף על הסדר, והבחורים מצליחים בזה. בשביל שיהיה לבחורים נוח להבין את דברי מרן בבית יוסף, בחצי שנה הראשונה של השנה הר"מ של שיעור א' בהלכה מכניס להם את הראשונים תוך כדי לימוד שולחן ערוך, ואז כשמגיעים לחצי שנה השניה הם כבר מכירים קצת את הסגנון של מרן בבית יוסף, והדבר לא מכביד עליהם. מלבד זאת יש לנו סדר לימוד מיוחד גם ב'קיצור שלחן ערוך' שע"י הישיבה שערך הרה"ג ר' אמיר דאדואנד שליט"א. לצד הדרישה הגבוהה מהבחורים, אנחנו נותנים להם גם אוורור מתי שצריך. למשל ביום חמישי של

ולכן אנחנו אמנם נשמח להעלות את כמות הבחורים, אבל בד בבד להשתדל להוסיף מה שצריך כדי להגיע לכל בחור ובחור".

"היעד שלנו" אומר הרב עמרוצי "זה לקבל בע"ה אישורים ולבנות פנימיה. כשבחור נשאר בישיבה ולא הולך לבית תקופה ממושכת, הוא מתמכר ללימוד, וכבר לא רוצה לעזוב את הלימוד. הלואי שנצליח ונבנה להם פנימיה, וכך הם ישקדו יותר על התורה".

היעד של ישיבת "ברכת ה'" הוא אמנם גם לבנות פנימיה, אבל בעיקר לפתוח ישיבה גדולה. "יש לנו שתי נקודות יעד", מספר הרב משה, "יעד אחד הוא בניית הקומה השלישית לישיבה שתשמש פנימיה למי שיגיע מחוץ לעיה, אבל היעד העיקרי הוא לפתוח ישיבה גדולה במתחם שלנו".

סדרי יום ושבתות

לחלק מהישיבות, יש גם דברים ייחודיים בסדרי היום.

לישיבת "ברכת ה'" יש שתי הוספות מעניינות. "יש לנו כולל בוקר שמתקיים כחצי שעה לפני תפילת שחרית", מספר הרב משה, "זוהי גורם לבחורים להגיע לתפלה רעננים ומוכנים כראוי. מלבד זאת, לאחר התפלה יש לנו סדר של לימוד פרשת שבוע עם רש"י במשך רבע שעה, כשבסופו של כל שבוע יש מבחן על זה". בישיבת "ארים נסי" עיצוב יומו של

בחורי ישיבת דרכי העיון בשיעור מפי מורנו הרב צמח שליט"א

שבת שירה יצאנו איתם לחוף הים, ועשינו שם שירת הים עם דברי תורה, ועוד כהנה וכהנה".

תכניות גג...

לכל אדם שפותח מוסד או חברה כל שהם, יש יעד שאותו הוא רוצה לכבוש. נסינו לבדוק מה הוא היעד אצל כל אחד מהרבנים בני שיחתנו. התשובות המרתקות והמחכימות לפניכם.

"כשסיפרנו למרן ראש הישיבה שליט"א שאנחנו פותחים ישיבה בבני ברק", מספר הרב מרדכי מאזוז, "הרב מאד שמח, וברך שתהיה הצלחה פי עשרה ממה שהיה לנו בעמנואל. אחרי שהרב ברך, הוא שאל אותי: 'אם יש לך עכשיו עשרים וחמשה תלמידים בעמנואל, אז בישיבה החדשה אמור להיות לך מאתיים וחמשים, איפה תשים אותם?'. אמרתי לו: הכנתי תשתית בגג..."

"ואף על פי כן, עדיין אין לנו יעד של מספר בחורים. כשיש הרבה בחורים, זו גם מעלה וגם חיסרון. אמנם יש יותר אורה של התמדה, אבל היחס האישי פוחת והולך.

"מבחנים על מסכתות זה מאד חשוב לנו", מסביר הרב משה כהן. "כבר מהשנים הראשונות של הישיבה הכנסנו את זה, וברוך ה' יש מידי חודש כמה מבחנים על מסכתות".

בישיבת "דרכי העיון", המבחנים על המסכתות מחולקים לשלוש מחלקות. הלימוד המועדף הוא חזרה עשר פעמים על החומה, ואם בחור מצליח במבחן כזה הוא מקבל חמשה שקלים לדרך. במחלקה השנייה חוזרים שבע פעמים עם תגמול של ארבעה שקלים לדרך, ובשלישית חוזרים שלוש פעמים עם תגמול של שלשה שקלים לדרך. את הכסף מקבלים הבחורים כשוברי קניה לדברים שהבחורים צריכים.

ההרגשה שמלווה אותנו בסיום הראיון, היא קנאה, קנאת סופרים בזכויותיהם של ראשי הישיבות, שלמרות כל הקשיים הכרוכים בכך, קפצו למים והקימו ישיבות חשובות שמעמידות תלמידים ותלמידי תלמידים שממשיכים את המהפכה. כה יתן וכה יוסיף.

תודה לידידי הרב אלחנן חדאד הי"ו על

סיועו

התלמיד הוא שונה בתכלית. "קודם כל אנחנו פותחים את הבוקר עם עשרים דקות לימוד מוסר", מחדש הרב אדיר עמרוצי. "לימוד מוסר על הבוקר הוא כמו מכון המאמן את הנשמה למשך כל שעות היום. לאחר מכן מהשעה תשע ועשרים עד השעה אחת עשרה אני לומד איתם שיעור בבקיאות, ולאחר מכן לומדים בית יוסף כחצי שעה, בהלכות ברכות או בהלכות מגילה וכדומה. את סדר א' חותם הרה"ג ר' אסף ארביב שליט"א מבוגרי הישיבה, בלימוד עם התלמידים גמרא בעיון".

אמנם בישיבת "דרכי העיון" אין הבדל כמעט בסדר היום מישיבת האם, אבל השינוי מתבטא בזמן אחר לגמרי. "את שבתות החופשה סדרתי על פי מה שעשינו בעמנואל", אומר הרב מרדכי, "שבת חופשה פעם בשבועיים. יש הרבה הורים שמאד דואגים לילדים שלהם, והריחוק של שלשה שבועות יכול לגרום להם לא לשלוח את הבחור לישיבה מצוינת. בעיקר מהסיבה הזאת החלטנו שעם כל המצוינות והרמה הגבוהה, עדיין נשאיר את זה כך כדי שההורים ישלחו את הילדים שלהם בלב יותר רגוע בעזרת ה'".

מבחנים במחלקות

כשבוגרי הישיבה פותחים ישיבות, מטבע הדברים הם לוקחים את רוב ככל הדברים הטובים מהישיבה - העיון, כתיבת התשובות וכו'. הדבר המעניין שרובם אימצו בחום, הם מפעל המבחנים על המסכתות הנהוגים הרבה שנים בישיבה, הקרוי בשם "זכרו תורת משה עבדי".

הלכות גילוח פאת הראש והזקן

פאת הראש

על כך שלא יעשה נגד מרן, שאסר לגלח את הפאות במספריים כעין תער³.

ד. מותר לגזוז במספריים השערות שסביב האוזן⁴.

ה. אין הספרדים נוהגים לגדל פאות ארוכות. רק התימנים והאשכנזים נוהגים בזה, וכתב הגאון רבי יוסף חיים מבבל, שמצוה לנהוג כן והמגדל פאותיו תבוא עליו ברכה⁵. ואם הפאות מפריעות, אפשר לקצר⁶. ואין שום חשש שהפאות תיגענה בזקן⁷.

פאת הזקן

א. אסור לגלח הזקן בתער⁸. אולם מותר לגלח הזקן במספריים כעין תער⁹.

ב. גילוח הזקן במכונה התירו רבים וגדולים. וכן הורו רבותינו בתוס' ובג'רמא לתלמידיהם ונתלמידי תלמידיהם להתגלח במכונה אשר פעולתה זוגית כעין מספריים, וכמבואר בברית כהונה (חיו"ד מע' ז' אות י"ג). וכן נהגו רבים וכן שלמים באין פוצה פה ומצפצף¹⁰.

א. דעת מרן השלחן ערוך ששיעור הפאה, מכנגד שיער שעל פדחתו ועד למטה מן האוזן, ולא תגע בו יד אף במספריים כעין תעה. אבל לא ראינו מי שנוזהר בזה להשאיר פאת הראש לכל אורך האוזן, אלא משאירים קצת פאות למעלה עד כמחצית האוזן, ומשם ולמטה מתגלחים במכונה, דהיינו במספריים כעין תעה, ובלבד שיניח ארבעים שערות מתחת האזן ולמטה. והמחמיר שלא לנגוע במספריים כעין תעה לכל אורך האוזן, תבוא עליו ברכה¹.

ב. הפאות שצריך להשאיר, הוא שיהיה בהם כדי אחיזה. אבל אסור לגלח במספריים כעין תעה (מספר אפס), כמו שפסק מרן השלחן ערוך².

ג. המגלח פאותיו באופן שאינו יכול לאחוז את שער הפאות, ואפילו לא נראה השורש של השעה, ורוצה לעלות חזן, צריך להוכיח

1. אור תורה (טבת תשמ"ח סי' נ' אות ג').

2. בית נאמן (גליון רל"ב נח תשפ"א אות כ"ג) ושו"ת מקור נאמן ח"ב (סי' תרכ"ד).

3. שו"ת מקור נאמן ח"ב (סי' קצ"ו).

4. שם (סי' תרכ"ב).

5. שם (סי' תרכ"ו, תרכ"ז).

6. שם (סי' תרכ"ח).

7. שם (סי' תרל"ב).

8. עי' בס' קובץ מאמרים ח"ב (עמ' כ"ג) בחומרת הענין, ועל מי שפרץ גדר. ועל ענין מכונות הגילוח.

9. מבוא למשנה ברורה איש מצליח חלק ג' (עמ' יד בהע' במהדו"ח).

10. מרן שליט"א בהגהתו בשו"ת יצחק ירנן ח"ב (חיו"ד סי' ו' סוף אות ג'). [ונסתיע מדבריו אלו, בשו"ת יביע אומר ח"ט חיו"ד סי' י' סוף אות יג]. וכ"כ עוד מרן שליט"א באור תורה (תשרי תשנ"ב, עמ' כ"ו) שגילוח במכונה התירו רבים וגדולים, ומרגלא בפומייהו דרבנן שמכונת פיליפס כשרה. ע"ש. ובשו"ת מקור נאמן ח"ב (סי' תרכ"ג) נשאל מרן שליט"א: בשנים האחרונות נמכרים מכונות

ו. מי שזקנו ארוך ורוצה לגלגל ולקפל הזקן, מותר לקפלו ואין לחוש בכך משום זלזול בדיקנא קדישא¹⁸.

ז. כל מה שצומח בגיל הבגרות נקרא זקן, ומותר לגלחו. ולמעלה ממנו נקרא פאות, ואסור אף במספריים כעין תעה, רק באופן שישאיר מעט¹⁹.

ח. הגאון רבי עקיבא איגר האריך בצדדים להקל להכשיר עד קידושין שראו אותו כמה פעמים שהתגלח בתעה, דלא שמיע להו לאינשי איסורא²⁰.

ט. אין לגלח שְׁעַר הָרֵאשׁ או הזקן בחול המועד. ואפילו גילח מערב יום טוב יש לאסור. כן הסכמת רוב האחרונים, ודלא כהרב נודע ביהודה²¹.

ג. נשאל מרן שליט"א האם מותר לגלח בתער מתחת ללסת, והשיב: כדאי להתרחק לגמרי מהתעה, כלשון מרן ביורה דעה (סי' קפ"א סעיף י"א)¹¹.

ד. מותר לגלח שפמו בתער. ומכל מקום אינו רצוי לגלח בתער¹².

ה. רצוי לגדל הזקן¹³. אולם מותר לסדרו, וכמו שכתב הגאון רבנו יוסף חיים בשו"ת סוד ישרים חלק ד' (ונשמטה תשובה זו בדפוסים אחרונים). וכן ראינו לגדולי עולם¹⁴. והיו גדולי עולם שגילחו כל זקנם¹⁵. ולא בחנם השמיט מרן בבית יוסף יורה דעה מה שכתוב בזה (פרשת נשא דף ק"ל ע"ב) ווי מאן דאושטי ידוי בדיקנא וכו'. כי ידע מרן שלא כולם יכולים לעמוד בחומרא זו¹⁶. ומכל מקום לכל הדעות רשאי לקצר ולגלח את השפם¹⁷.

גילוח פיליפס שכל סכין בהם מורכבת משני סכינים, ולא ניתן להסיר את הסכין הנוספת. מה דין מכונת גילוח זו, והשיב מרן שליט"א: על פי תשובה שראיתי ממכון צומת, אפשר להקל בזה. עכ"ל. וכ"כ בשו"ת מקור נאמן ח"א (סי' תרס"ו) בשם החזו"א שהתיר מכונת גילוח פיליפס, אבל לא בסכין כפולה. ושאר מכונות איני מכיר. ע"כ. וע"ע בבית נאמן (גליון רל"ב נח תש"ף אות כ"ג) שאמר מרן שליט"א שבזקן מותר לגלח במספריים כעין תער, זאת אומרת שמוטר במכונה. אמנם יש שמחמירים במכונה, אבל רוב העולם מקילים בזה. ויש חנויות של ספרים שכתוב עליהם שמתנהלים ע"פ ההלכה, וחתמו ע"ז הרבנים הספרדים והאשכנזים. וע"ש. [א"ה. ומ"מ לדינא שמעתי שדעת מרן שליט"א שאין ללמוד מהנ"ל למכונות הגילוח מחברת פיליפס או שאר חברות המצויות כיום, שיש שינויים במציאות. וכ"כ מ"ד הרה"ג רבי רזיאל הכהן שליט"א בתשובה כת"י בקצרה שמרן ראש הישיבה שליט"א לא הורה במכונות הגילוח המצויות בזמננו. ע"ש. ושאלתי ע"ז כעת את מרן שליט"א במכתב, והשיבני בזה"ל: יש לי תשובה ממכון צומת להתיר. ואיני יודע אם הגר"ע יוסף התייחס לה. אפשר לגלח בסם, אבל זה לא פשוט. ע"כ. וע"ע בהגהת מרן שליט"א בשו"ת יצי"ר שם (לעיל עמ' תמב) שכתב בענין שם, שהעצות הניתנות שלא ללחוץ על הפנים וכו', אינן מתקיימות במציאות, וגם ראיתי את הלחץ אשר ההמון לוחצים אותם וד"ל. ועמא דארעא אומרים אם גם במכונות יש איסור תורה בואו ונתגלח בתער דזילא להו, ופריצא להו, וקעברי על ה' לאוין בכל פעם והם ת"ק מלקיות לשנה רח"ל (כמ"ש הגאון חיד"א). וע"ז נאמר: חכמים הזהרו בדבריכם. עכ"ל. (ושם בהערה כתב מרן שליט"א מפי השמועה, שהחזו"א בדק מכונת "רמינטגון" ואסר, ובדק מכונת "פיליפס" והתיר. ע"ש). ודו"ק היטב. יצחק מאוזו ס"ט].

11. שו"ת מקור נאמן ח"ב (סי' תרכ"א).

12. שו"ת מקור נאמן ח"א (סי' תריח).

13. שו"ת מקור נאמן ח"א (סי' תרי"ד).

14. שו"ת מקור נאמן ח"ב (סי' תר"ל). וע"ש מ"ש מרן שליט"א דברי חיזוק למי שמלעיגים עליו שמגדל זקנו.

15. מגדולי ישראל ח"ד (עמ' תצ"ה), דרכי העיון (מאמר ב' אות ו', עמ' ס"ד), אור תורה (כסלו תשמ"ח סי' נ' אות ג').

16. קובץ מאמרים ח"א (עמ' תי"ג בהערה).

17. שו"ת מקור נאמן ח"א (סי' תרי"ז).

18. שו"ת מקור נאמן ח"א (סי' תרס"ז) וח"ב (סי' תרל"א).

19. שו"ת מקור נאמן ח"ב (סי' תרכ"ה).

20. עי' בשו"ת בית נאמן ח"א (חלק חושן משפט סימן א').

21. כ"כ מרן שליט"א במבוא למשנ"ב איש מצליח חלק ג' (עמ' י"ד בהערה).

מחזק לבבות וחוצב להבות

| הרב יהושע כהן |

נכונה, וגדושים ביראת ה' טהורה. על ידי שיחות החיזוק שנושא הרב בהיכל הישיבה במהלך השבוע ובמוצאי השבת, בהם יוצק בלב השומעים יראת שמים טהורה. מדריך, מכוון ומנחה ומעורר על דברים הצריכים חיזוק, וסולל את הדרך הנכונה לעלות מעלה מעלה אל פסגת הר ה'.

אם פתחנו והזכרנו את עדרי התלמידים שזוכה רבנו להעמיד, בפ". הנה הגם כי לא נוכל להרחיב כאן בנקודה זו יתר על המדה, אבל פטור בלא כלום אי אפשר. ובאמת כבר ידועים לשם דבר שיעורי העיון של רבנו בישיבה, שיעורים אשר מקנים את יסודות הלימוד ומדריכים בנתיבות יושר. בגישתו המיוחדת ובסגנונו העדין, מציע רבנו את הבחורים הרכים בשנים, אל נבכי התלמוד,

יום חג לכל בוגרי הישיבה, ובעצם - לכל עם ישראל, עם צאתו לאור של הספר החשוב "חזקו ויאמץ לבבכם" - חלק ב', שיחות חיזוק ופניני מוסר ממעיינותיו ואוצרותיו של רבנו הגדול, צניף תפארתנו, רב רבנו, מורנו הגאון הגדול הרב צמח מאזוז שליט"א, אשר רבים ייחלו וציפו לצאתו לאור עולם.

באר מים חיים

זכה מורנו הרב שליט"א, זה למעלה מיובל שנים להרביץ תורה לעדרים ולהעמיד אלפי תלמידים, אשר שמם הולך לפניהם בתורתם וביראתם. מעיינים וחריפים, בקיאים בש"ס ובפוסקים, מובהקים בהוראה - אך מעל הכל מעוטרים בכל מדה

מים חיים.

מוסריו הקשיבו כמהים

וכמו בשיעורי הגמרא, כך גם בשיחות החיזוק של רבנו, אותם אשר נושא בהיכל הישיבה במוצאי שבת וכן במועדים וזמנים מיוחדים, תמיד מצליח רבנו למצוא את הזווית הייחודית, זו שתעורר בתלמידים אש להבת שלהבת של תורה, ותלהיב את לבם בתורה ויראת ה'. שיחות נוקבות היורדות חדרי בטן, אך בד בבד גם נעימות מאין כמותם מתוקות מדבש ונופת צופים. מבוססות על דברי חז"ל הקדמוניים, אך מתובלות גם במעשיות וסיפורים עכשוויים 'מהחיים עצמם'. והשומע, הנער הכורה את אזניו ומקשיב לאמרי קדוש - מוצא את עצמו עובר בתוך מסע מופלא של תורה ויראה, תוכחת מגולה עם אהבה מסותרת, שמאל דוחה קלות אך ימין מקרבת. ליטוף חם של אב אוהב, עד שהמוסר כמו צף ועולה מאליו, כשלהבת העולה מאליה.

כל אחד מבוגרי הישיבה, יכול להעיד על התעלות רוחנית מיוחדת שהיתה מורגשת אחרי השיחה של מורנו הרב בהיכל הישיבה. בכל שבוע מחדש כולם היו צמאים, לשמוע ללמוד ולהפנים. רבנו יכול לקרוא רש"י על החומש, או לצטט איזה מדרש מוכר וידוע, אבל כשרבנו קורא ומטעים את הדברים, הרי שהכל כבר מקבל ניחוח אחר. מרומם ועמוק יותר.

ולא רק בהיכל הישיבה. גם באירועים תורניים שונים, בכל מקום בו פותח רבנו

מצליח לרדת אל רמתם של התלמידים הצעירים, מעורר בלבם את נועם התורה ומתיקותה, ומנחיל להם את דרך הלימוד הנכונה, שיטת העיון הספרדי המסורה מדורי דורות.

רבנו בשיעוריו משלב פשטות ועמקות גם יחד, בכשרון מיוחד יודע כיצד להוביל את העוללים הרכים אל פתח הבאר ולשתות ממנו לרוויה. מביא את התלמידים 'להרגיש בשאלה' מאליהם, לחוש בדקדוק לשון הגמרא או רש"י, וגם מוליך אותם איך להגיע ולייסד את התירוץ והחילוק בכוחות עצמם. והכל כדרכו בקודש - וכדרך רבותינו גדולי חכמי ספרד למעלה בקודש - בסבר פנים יפות, בחביבות בחן ובנעימות.

לא יוותר על קוצו של יו"ד בהבנת פשט הגמרא. יעמוד על כל הצריך ביאור, ולא יקל ראש באף 'דיבור'. רש"י או תוספות הכל חייב להיות ברור. כי אך זאת יש לפניו, משימה אחת מול עיניו הקדושות - להקנות בלב התלמידים את דרך העיון הבהיר, וליתן בידם את הכלים, כלי מלחמתה של תורה, כידונים ומשוטים בים התלמוד הסוער.

לא להספיק באו הנה, גם לא לרוץ כחותה על הגחלים התכנסו לחדר שיעורו הספוג ברבבות שעות של תורה. כי אם 'ללמוד ללמוד'. הוי אומר: להבין ולידע איך לומדים ואיך לומדים נכון. לשתות מים טהורים ממעינה של תורה, מבארו הקדוש, באר

שטעם ממעיינותיו - מעיין המתגבר -
נשבה בקסמו, ושוב אינו יכול להחליפם
בשום מימות שבעולם.

לא בכדי שמענו גם על כאלו, אשר
קבעו חוק לימודם בספר. גם ידענו על
משגיחים ומוסרי שיעורים, אשר בבואם
לעורר ולחזק את שומעי לקחם ולהבעיר
את לבם במעלות התורה והמצוות -
יצקו בשיחותיהם ודרשותיהם, רעיונות
ומאמרים אשר שאבו מתוך הספר "חזקו"
- חלק ראשון.

לענוים יתן חן

אם נרצה להבין מהו סוד כוחו של
מורנו שליט"א, אם נבקש לידע, מהיכן
זכה שדבריו מתקבלים באהבה על כל
שומעיהם, הרי שניתן להצביע על משפט
אחד, בדברי ההקדמה שכתב רבנו לסיפור
"איש מצליח", שממחיש ומסביר הכל.

בדבריו שם כתב רבנו לבא, מדוע ראו
הם לנכון להוסיף בראש כל עמוד - שם
הוי"ה ברוך הוא (ועל דרך ככתוב: "שויית ה'
לנגדי תמיד"), ובתוך הדברים הסתעף וציין
בענוותנותו את העובדה הבאה: "זכורני
בילדותי, בהיותי כבן שש, הייתי עם מוז"ק
סבא קדישא רבי רפאל מאזוז זצ"ל בבית
הכנסת "רבי חיים" ברובע היהודי בתונס.
והנה אירע איזה דבר שגרם לי לצחוק גדול,
וסבא גער בי משום קדושת בית הכנסת,
עניתי שאיני יכול להתאפק! והשיב לי: **שים**
מול עיניך ארבע אותיות שם השם ותוכל

את פה קדשו, נאים הדברים וערבים
לאוזן שומעיהם. לא סוד הוא, כי גם אם
הזמן קצר והאירוע בו משתתף רבנו אינו
מאפשר אריכות דברים, בכל פעם מחדש
מדהים לראות ולשמוע איך מצליח רבנו
במשא קצר של דקות ספורות, לעורר רטט
של קדושה ויראה בקרב הנוכחים, וליגוע
בלב של כלל השומעים.

אפשר וזו הסיבה לכך, אשר מאז הופיע
הספר "חזקו" חלק ראשון, לפני כעשור
(טבת תשע"ד), רבים פונים ואומרים מי
יראנו טוב, ומבקשים לראות ולשמוע עוד
מתורתו של רבנו שליט"א, ללמוד עוד
ממעיינות תורתו ואוצרות חכמתו, לשמוע
ולקרוא מאמרותיו של מי אשר זכה למתק
שפתיים מיוחד, ומגיש את דברי התורה,
באופן שיהיו הדברים נעימים וערבים על
לב שומעיהן. בפ"י.

לא בזכות פאתוס מיוחד או מתוקף
היותו נואם דגול, זכה רבנו לכל זאת, גם
לא באמצעות וורטים מחודדים ורעיונות
נוצצים - זכה לאהבת השומעים, כי אם
בעיקר בזכות הפשטות והאמת היוקדת,
הדמות המופלאה והדוגמא האישית
המרוממת שמקריין מורנו הרב.

דברי רבנו, דברי אלוקים חיים, אשר
מבעירים קדושה וטהרה, אש יוקדת של
תורה ויראה בלב השומעים והקוראים.
אוצרו המקורי של מורנו הרב, הינו נחל
נובע מקור חכמה ויראה, אשר כל מי

להתאפק, וכן היה. וכך אני משתדל לעשות מעודי עד היום הזה". עד כאן דבר המעשה.

סיפור קטן זה, המשפט הקטן והמופלא שמקופל בסיומו של המעשה: "וכך אני משתדל לעשות מעודי עד היום הזה" - בעצם מספר את הסיפור כולו. כאשר אנו נוכחים לראות איך שכבר בשחר ילדותו, עוד בהיות בגיל שש, באותו הרגע בו שמע רבנו את התוכחה של סבו הגדול, והעצה איך לזכות ליראת שמים - הפנים וקיבל את הדברים באהבה, אחזם ולא הרפה, אימצם וחיזק בהם את לבו לעד, ועם לב טהור וזך זה, ניגש לאמץ ולחזק גם את לב השומעים. (וראה בשיחתו של רבנו בספר החדש, בגנות מידת הגאווה - עמוד 37 - מה שביאר על כיצד יש לקבל תוכחה).

אחר הדברים האלה, כבר קצרה הדרך כדי שדברי קדשו של רבנו ישפיעו ויחלחלו בקרב השומעים, וכמאמר רבותינו (ברכות ו' ע"ב): "כל מי שיש בו יראת שמים - דבריו נשמעים". וידוע מה שביאר בזה הגאון רבי ברוך אפשטיין זצ"ל: "יש לומר בטעם הדבר משום דעל פי הרוב, סיבת הדבר שאין דבריו של אדם נשמעים, מפני שחושדים אותו בנטיה ובפניה עצמית... מה שאין כן מי שהוא ירא ה' באמת, הוא בוודאי אומר מה שאומר בתמימות כמו שהוא, ואז ליה החשד ממנו, ולכן דבריו נשמעים". ועוד הוסיף וכתב, כי מי שהוא ירא ה' באמת ניכרת בו קדושה וטהרה מיוחדת ויראים ממנו ביראת הרוממות, וממילא גם דבריו נשמעים. ונראה להוסיף

ולהמתיק זאת, כי כאשר השומע יודע, שהעומד לפניו-למולו על ההיכל ותובע ומוכיח בשעה, הוא אדם שכל מלה שיוצאת מפי קדשו, אפשר להיות בטוחים שהוא עצמו מקיים; כל דרשה שהוא דורש, הוא כבר עמד ו'דרש' כן מעצמו - הרי שדבר זה לבדו, יש בו כדי להכשיר ולפתוח את לבות השומעים לשמוע ולהפנים את הדברים, ולעורר בקרבם רגשי אהבה ויראה לה'.

הנה כי כן, כמה גדולה הבשורה, כאשר בעיצומו של החורף האחרון, בזכות עבודת קודש של צוות נרחב מתלמידי המובהקים של רבנו, זכינו לאורו של "חזקו" חלק שני. וכעת ברוך ה' עומד ניצב לפנינו ספר מופלא, מלא וגדוש בתורה ויראת ה', דברי חיזוק והתעוררות, שביבי אור ופניני מוסר, אוצר בלום של מוסר ומדות, קדושה טהרה ויראת חטא.

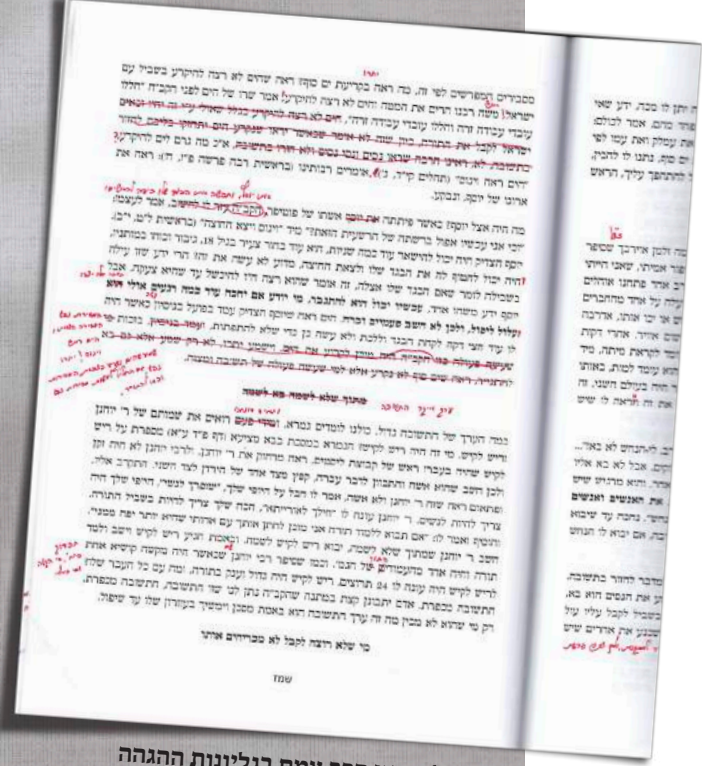
אחר עלעול קל במוצר המוגמר, תפסה אותנו מחשבה מעניינת. נמצאים אנו בדור בו כל אחד מחפש סגולות, תקופה בה יש מבקשים קיצורי דרך. אז הנה גם כאן יש קיצורי דרך. לא רחוק לומר, כי בחור ישיבה מוצלח וכשרוני, שחש כי מידת הגאווה מתחילה לפגוע בו, אם ישב וישקוד על שיחתו של רבנו על מידת הענוה - מובטח לו שיראה שינוי מידי. גם מומלץ לכל אדם באשר הוא, לעבור וללמוד היטב את שיחתו של רבנו על מידת השקד, כי אצל רבנו שכל כולו אמת צרופה של תורה ויראה, אש יוקדת של טהרה, ניכרים דברי 'אמת'. תרתי משמע.

למען תספר באזני בןך

ועדותי נאמנה. כאשר זכיתי לבקר בעיר הקודש הפסח לפני שנתיים (תשפ"א). והנה באחד מימי חול המועד, בשעת בוקר צלולה ואביבית,

ישבתי ללמוד מעט בחצר בית המדרש צאנז, מקום נעים ושקט, אשר עין רואה ומשקיפה ממנו אל הנוף ההיסטורי שבאופק, ולכן רבים נוהגים לשבת ללמוד שם בנחת, להביט מפעם לפעם ולקבל השראה מהנוף הקדוש, הקרוב והרחוק - בית העלמין העתיק דצפת, וגם קבר רשב"י שבהרי מירון.

בעודי יושב על תלמודי, ואזני שומעות קול אב הלומד עם בנו הרך בשנים, מחזה שגרתו ומרנין. תחילה למדו הלכות פסח כשהאב שואל, והבן עונה. ושוב האב חוזר ומשיב בעצמו, מטעים ומרחיב את הדברים בפני בנו הקטן בטוב טעם ודעת. אך אחר זמן מה, קולטות אזניי מילים מוכרות, עצמתי עיני וניסיתי להיזכר מאיפה אני מכיר את הטקסט הזה? מהיכן מוכרות לי המילים והמשפטים, שאני שומע את האב מקריא לבנו בן החמש?

תיקונים של מורנו הרב צמח בגליניות ההגהה

המשכתי להקשיב, עד שלפתע שמעתי את המלים הבאות: "תשמע מה אומר מורנו הרב צמח", כך אומר האב לבנו, וממשיך לקרוא ולבאר עוד משפטים ספורים מתוך הספרון שלפניו. הרהבתי עוז להתקרב, מנסה לראות ולהבין על מה מדובר, והנה אני רואה שבפני האב פתוח ביטאוניו "כתר מלוכה", והוא יושב וקורא מתוכו, באזני בנו היושב למולו - פניני מוסר וחיזוק מלה במלה מתוך שיחתו של הרב צמח, כפי שהיא מופיעה בחוברת. בבחינת

למען תספר באזני בנך.

ומכאן תצא הפנייה לכל מי שיש בידו שיעורים או שיחות מוסר מרבנו שליט"א, וכן מכתבים ואגרות קודש, נשמח אם ישלח אלינו העתק או הקלטה מהדברים, כדי שנוכל בל"נ להביאם עלי ספר ולהוציאם לאור עולם בעתו ובזמנו בע"ה. כמו"כ נודה לכל מי שישלח הערות והארות, וזכות הרבים תלוי בו.

"ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח" - זו הברכה שמלווה את הישיבה מיום היווסדה. לא בכדי מן שמיא קא זכו ליה לרבנו, לראות בהצלחת הישיבה ובתפארתה, כי מהיום שהחל ללמד את התלמידים והוא בן ט"ז שנים בלבד, מקדיש רבנו את כולו להצלחת מפעל חייו - הישיבה המפוארת "כסא רחמים", מהמסד עד הטפחות. ועוד טיפח וריבה, והקים לה מוסדות וסניפים רבים, ביגיעה רבה ובמסירות נפש. וכעת זוכה לראות עשרות תלמידים מכהנים במשרות תורניות רבות בכל רחבי תבל.

ותפלה נישא לפני צור שוכן מרומים, שיאריך הקב"ה ימי מורנו הרב על ממלכתו ממלכת התורה, ויזכה רבנו לראות את כל ספריו יוצאים במהרה לאור עולם, ואת תלמידיו מאירים את העולם, מתוך נחת שלוה ושמחה, בהשקט מרגוע ובטחה, ונראה במהרה בבוא צמח ינון אל הנחלה ואל המנוחה. אמן.

כעת כבר הבנתי הכל. הבנתי מהיכן מוכרים לי המשפטים הללו, היה זה קטע מתוך שיחה של מורנו, אשר זכיתי לערוך ולהגיה מעט. מאמר מופלא אשר עסקתי קצת בליטושו בטרם עלה על מכבש הדפוס. אין לתאר כמה שמחה היתה בלבי להבין לראות עין בעין איך הדברים עושים רושם, והטרחה של כתיבת הדברים ועריכתם - אינה לשוא חלילה, אלא אף עושה פירות.

היה זה למשיב נפש לראות דוגמא קטנה, איך הציבור נהנים והוגים בדברי מוסרו של מורנו ורבנו, ואף מנחילים אותם הלאה לדורות הבאים. 'אם אין גדיים אין תיישים'. אשרי עין ראתה כל זאת. אשרינו שזכינו.

פה מפיק מרגליות

לפני סיום, נזכיר ונציין, את המובא בפתיחת הספה, כי זכינו ורבנו שליט"א עבר על כל הספר והגיה ותיקן והוסיף מקורות ביאורים וחידושים, למען יצא הספר מתוקן וכלול בהדרו, תורה מפוארה בכלי מפואר. אולם כאן מקום הערה, כי הגם שניסוח הדברים בכתב, מצריך לעיתים שינוי ועיבוד לשוני מתבקש, עם כל זה, לרוב השארנו הדברים כמתכונתם כפי שנאמרו בהיכל הישיבה כמעשינו בחלק הראשון, וזאת כדי לשמור על הניחוח והחן המיוחד שיש בתורתו של מורנו הרב. פה מפיק מרגליות.

רב יהודה - מתרגש מגידולי הארץ

הידיעה על כך שרב יהודה היה מחבב את ארץ ישראל ומתרגש מגידולי הארץ, מחזקת את ההנחה שהוא שתיקן את ברכת האילנות, ובנוסף משמיטה ראייה מבריקה ומסירה תמיהה על נוסח הברכה

לפניו בימי התנאים לא במשנה ולא בתוספתא ולא בירושלמי.

הדבר מתקשר לנדון האם מותר לברך ברכת האילנות על עצי פרי בתוך שלש שנות ערלה. הרב מטשעבין בשו"ת "דובב מישרים" (ח"ג ס' ה) הביא ראייה מבריקה להתיר מהמשנה שהובאה בבבא קמא (דף ס"ט ע"א) שהיו מציינים עצי ערלה בחרסית כדי שלא יכשלו לאכול מהם, ורשב"ג אומר שזה דוקא בשביעית שהעץ הפקד, אבל בשאר השנים שהלוקח מהפירות גוזל, אין צריך לדאוג לו ולציינו, אלא "הלעיטהו לרשע וימות". ואם איתא שאסור לברך ברכת האילנות על עץ ערלה, למה לא יצינו ולו כדי למנוע מאנשים לברך על אילן זה ברכת האילנות לבטלה. אלא ודאי שאפשר לברך ברכת האילנות אפילו על ערלה. בא מרן שליט"א בה' נסי שם ודוחה ראייה זו מכיוון בלתי צפוי - לפי האמור שברכה זו נתקנה על ידי רב יהודה שהיה אמורא, יוצא שבזמן המשנה כלל לא באה לעולם ברכת האילנות, ואם כן ראייה מעיקרא ליתא.

להשלמת הדברים, נציין שלפי האמור סרה הערה על שיטת מרן שליט"א בנוסח התפלה. מורנו הגאון רבי אליהו מאדאר שליט"א בקונטרס "איש מצליח" (נדפס בסוף קובץ ויען שמואל ח"ג) מאריך להוכיח שהתפלה והברכות נתקנו בלשון המקרא, והוא מביא לכך ראייה קולעת ממה ששינוי במשנה (ברכות פרק ו' משנה א'): על פירות האילן אומר בורא פרי העץ (ולא האילן שזה לשון חז"ל). והעיר על זה שלכאורה מצאנו בברכת האילנות "אילנות טובות", וישב שברכה זו יוצאת מן הכלל שהיא מאוחרת ונתקנה על ידי רב יהודה, ולכן תיקן בלשון חז"ל, משא"כ התפלות הקבועות ורוב הברכות שנתקנו על ידי אנשי כנסת הגדולה, תקנום בלשון המקרא.

הגמרא במסכת ברכות (מ"ג סע"א) מביאה שרב חסדא בירר אצל רב יצחק מה ברכתו של שמן אפרסמון (פרי מיוחד שהיה צומח רק בארץ ישראל). ענה לו רבי יצחק בשם רב יהודה שמברכים עליו "בורא שמן ארצנו". בתגובה רב חסדא הביע הסתייגות חריגה: "אמר ליה בר מיניה דר' יהודה דחביבא ליה ארץ ישראל [לכן הוא מזכירה בנוסח הברכה], לכולי עלמא מאי? א"ל הכי אמר רבי יוחנן 'בורא שמן ערב'".

מקום מגוריו של רב יהודה היה בבבל ודעתו היתה שמבחינה הלכתית אסור לעלות לארץ ישראל, שנאמר (ירמיה כ"ז, כ"ב): "בבלה יובאו ושם יהיו עד יום פקדי אותם" (עיי' ברכות כ"ד ע"ב). ואולי דוקא בגלל שנבצר ממנו לעלות לארץ ישראל, מתקו לו יותר רגבי אדמתה¹.

מרן שליט"א בספרו "ה' נסי" ח"ב (בחלק השו"ת סי' ב') לומד מהגמרא הנ"ל לגבי שמן ערב, שרב יהודה היה מתבונן ומתפעל מנפלאות הבריאה, והיתה לו שמחה מיוחדת מגידולי הארץ ויצירות כפיו של הבורא.

והנה בעמ' הבא בברכות שם הגמרא מביאה מימרא אחרת מרב יהודה: "אמר רב יהודה: האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דקא מלבלבי, אומר 'ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם'. מהגמרא לא ברור לגמרי אם רב יהודה האמורא הוא שתיקן את ברכת האילנות או שרק הביא אותה מהקודמים לו. אולם מרן ב"ה נסי" שם פשיטא ליה **שרב יהודה הוא שתיקן את ברכת האילנות**. שכן הוא רב יהודה שבעמ' הקודם לגבי שמן אפרסמון התרגש מהבריאה ומגידוליה, ומסתבר שהוא זה שתיקן את הברכה לפי תכונת נפשו, כי לא מצינו ברכה זו

1. בעל האור שמח (הובא בספר רבנו מאיר שמחה הכהן עמ' קפ"ד) אומר שזו הסיבה שעולא היה חביב על רב יהודה (חולין צ"ד ע"א), שכן עולא היה רגיל לבקר בארץ ישראל (כתובות ק"א ע"א), והיה חביב על רב יהודה לשמוע מפיו מהנעשה והנשמע בארץ ישראל.

במה שה' מכה - בו הוא מרפא

וביאר מהרש"א כי כבר הבטיחנו הקדוש ברוך הוא "כי אעשה כלה בכל הגוים וגו' אך אותך לא אעשה כלה ויסרתך למשפט" גו'. דהיינו היסורין הבאין על ישראל לא באו לכלותן רק למרק חטאם, והיינו רפואתן מוכנת קודם למכה דודאי ירפאו. משא"כ באומות העולם דאפשר שיעשו כלה ולא יבואו לידי רפואה, אך אם ישבו אפשר שיבואו אחר כך לרפואה, כמו שנאמר בהו נגוף ורפוא ושבו עד ה' וגו'. ע"ש.

על רעיון זה שבגמרא נתחבר הבית בפיוט מי כמוך לפורים: "סנסן ליאיר האיר זורת. ישיש כגבור לרוץ אורת. טרם מכה ציץ רפואה פרח. כי הפלה ה' חסיד לוי".

הרב האר"י הגדיל לומר יותר מהגמרא, שלא רק שהרפואה נבראה לפני המכה אלא שהמכה היא עצמה הרפואה. ויתכן שהוא מפרש כך בגמרא "אין הקדוש ברוך הוא מכה את ישראל אלא אם כן בורא להם רפואה תחילה", ר"ל בורא להם רפואה על ידי המכה עצמה.

המתבונן בשום-שכל יראה שאין זה מקרה לגאולת מצרים אלא דרך ושיטה קבועה של ההנהגה העליונה ש"במה שהקדוש ברוך הוא מכה, בו מרפא".

כך ראינו כבר בחטא הראשון עלי

אחד מסממני הפסח הוא הסגולה המפורסמת של רבי שמשון מאוסטרופוליא ז"ל הי"ד. סגולה זו היא מכתב ששלח רבי שמשון לבאר מאמר של הרב האר"י זצ"ל. יש בה בסגולה זו חשבונות יפים ומעניינים ויש שם משפט מפעים מאד: "**במה שהקדוש ברוך הוא מכה, בו מרפא הגלות**". רבי שמשון מבאר זאת כי באותיות של עשר המכות שהן דצ"ך עד"ש באח"ב נרמזים שמות הקודש שבהם גאל ה' את ישראל ממצרים. "דהנה באלו המכות הכה אותם ורפא אותנו הקב"ה, והכה בהם מכה רבה ועצומה אצבע אלהים היא, ומן המכה עצמה באה הרפואה לישראל... ונרמזים באלו השלושה שמות, הרפואה שריפא הקדוש ברוך הוא לישראל שגאל אותנו בהם. הרי באותן המכות שהוכו בהם המצריים נרמזים הגאולה והרפואה לישראל".

בגמרא מגילה (יג:), "אחר הדברים האלה" אמר רבא: אחר שברא הקדוש ברוך הוא רפואה למכה. דאמר ריש לקיש: אין הקדוש ברוך הוא מכה את ישראל אלא אם כן בורא להם רפואה תחילה, שנאמר "כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים". אבל אומות העולם אינו כן, מכה אותן ואחר כך בורא להם רפואה, שנאמר "ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא".

אדמות של אכילת אדם וחווה מעץ הדעת. שנאמר (ג, ז) "ויתפרו עלה תאנה", ופירש"י **בדבר שנתקלקלו בו נתקנו**. והנה בתאנה נתקלקלו ונענשו ובו נתקנו. הוא ממש מה שאמר הרב האר"י "במה שהקדוש ברוך הוא מכה, בו מרפא".

וכן מצאנו אחר כך (ו, יד) "עשה לך תיבת עצי גופר", ופירש"י ולמה ממין זה? על שם גפרית שנגזר עליהם להמחות בו. ר"ל ברותחין קלקלו בעבירה, וברותחין נידונו. כמבואר בגמרא סנהדרין (קח:), וכיון שדור המבול נדון במים רותחין, וחמימות המים באה מחמת הגופרית, שבגופרית נגזר עליהם להמחות, לכן גם כן הצלתו של נח באה מעצי גופר. הוא שאמר הרב האר"י "במה שהקדוש ברוך הוא מכה, בו מרפא".

כיוצא בדבר מצאנו בקריעת ים סוף, כמבואר בשיר השירים (א, ט) "לסוסתי ברכבי פרעה דימיתך רעייתי". ופירש"י "לקבוצת סוסים הרבה שאספתי מחנותי לצאת לקראתך ברכבי פרעה להושיעך". והנה ישראל הפנו את ראשם לאחור בבהלה וראו את המצרים, אימה ופחד אחזו בהם. מאות ואלפים סוסים רודפים אחריהם ועלתה בלבם התפלה "מאין יבא עזרי". לא ידעו הם כי מלבד האויבים שעל הסוסים היו שם גם מחנות מלאכים. "במה שהקב"ה מכה, בו מרפא". פעמים רבות אדם רואה שהצרה והנזק שהיו לו הם עצמם גרמו להצלחתו הגדולה.

כיוצא בדבר מצאנו בחומש במדבר (יט, כב) במצות "פרה אדומה", ופירש"י

משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך. אמרו תבא אמו ותקנח הצואה, כך תבא פרה ותכפר על העגל. ר"ל ישראל חטאו בחטא העגל ונענשו, לכן תבא אמו של העגל ותקנח הצואה, כך תבא פרה אדומה ותכפר על העגל. והוא דומה לחטא עץ הדעת דלעיל. שבמה שהקב"ה מכה, בו מרפא.

כיוצא בדבר מצאנו בנחש הנחושת שעשה משה שנאמר (במדבר כא, ח-ט) "ויאמר ה' אל משה עשה לך שרף ושים אותו על נס והיה כל הנשוח וראה אותו וחי. ויעש משה נחש נחושת וישימהו על הנס והיה אם נשך הנחש את איש והביט אל נחש הנחושת וחי". ופירש"י יבא נחש שלקה על הוצאת דבה, ויפרע ממוציאי דבה. והיה אם נשך הנחש את איש והביט וגו', שלא היה ממהר נשוח הנחש להתרפאות אלא אם כן מביט בו בכוונה. ואמרו רבותינו וכי נחש ממית או מחיה? אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאים, ואם לאו היו נמוקים. ע"ש. הם חטאו והתנהגו כמו הנחש שהוציאו דבה, ולכן נענשו על ידי הנחש. ובמה שהקדוש ברוך הוא מכה, בו מרפא לכן "והיה אם נשך הנחש את איש והביט אל נחש הנחושת וחי".

כיוצא בדבר מצאנו בנביאים בסוף ספר שמואל ב' שלאחר שהמלאך המשחית הכה בעם שבעים אלף איש כמבואר שם (כד, טו), נאמר (פסוק יח) "ויבא גד אל דוד ביום ההוא ויאמר לו, עלה הקם לה' מזבח

בגורן אורנה היבוס"י". ופירשו המפרשים שהמלאך המשחית הוא שאמר נבואה זו לגד שיבנה מזבח לה', והוא עצמו היה מוכן לנס שירד אש על המזבח, ובזה תעצר המגפה. המשחית שהכה בעם הכין רפואה במה ירפא להם מן המגפה. על דרך "אני אמית ואחיה, מחצתי ואני ארפא, ואין מידי מציל" (דברים לט, לב). ע"ש. והוא גם על דרך "במה שהקדוש ברוך הוא מכה, בו מרפא".

וכיו"ב בספר איוב שבתחילה נאמר (א, יח-יט) "עד זה מדבר וזה בא, ויאמר בניך ובנותיך אוכלים ושותים יין בבית אחיהם הבכור. והנה רוח גדולה באה מעבר המדבר, ויגע בארבע פנות הבית, ויפול על הנערים וימותו ואמלטה רק אני לבדי להגיד לך". רוח סערה זו שהחריבה את ביתם של בני איוב היא זו שנגלה בה ה' בסוף הספר לאיוב להשיג עליו להשיבו אל נהו. שנאמר "ויען ה' את איוב מן הסערה ויאמר" (לח, א) וכתב המלבי"ם שהוא כמו שאמרו חז"ל שהקב"ה במה שמכה בה מרפא. ע"ש. שים לב שקרא לדברי הרב האר"י חז"ל.

ידועה שאלת הגמרא בגמרא מגילה (טו:) תנו רבנן: מה ראתה אסתר שזימנה את המן? על שאלה זו מביאה הגמרא שנים עשר תירוצים. אילו הייתי שם הייתי מתרץ "במה שהקדוש ברוך הוא מכה, בו מרפא הגלות". ידעה אסתר המלכה שראש הפורענות היה המן ששמו ממוכן - שמוכן לפורענות. "הוא המן לפורענות מוכן. לבו יקבץ און לו". הוא מותיב לה

והוא מתרץ לה. ואולי זוהי כוונת התירוץ הראשון בגמרא: רבי אליעזר אומר פחים טמנה לו, שנאמר "יהי שולחנם לפניהם לפח". שהבינה שכיון שהוא המכה ממילא הוא גם הרפואה, והחליטה להביא את הישועה ממקורה.

לא פעם הצרות עצמן הן סימן לנסים ולנפלאות שתיכף יבואו. ממש כמו ניתוח שאדם עושה וירא וחרד ממנו, אבל הוא יבריאנו לגמרי ויקום ממתתו בריא אולם.

זוהי כנראה חכמתו הגדולה של נחום איש גם זו שעל כל דבר שהיה קורה לו היה אומר "גם זו לטובה (כמבואר בגמרא תענית כא.), שראה והבין שבמה שהקב"ה מכה, בו מרפא. וממילא הבין שגם מכה זו לטובה לרפואתו. אמנם תלמידו רבי עקיבא היה רגיל לומר "כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד". ויש קצת להתבונן למה שינה רבי עקיבא מלשון רבו. ועוד יש להבין למה פסק מרן בש"ע (סימן רל סעיף ה) כדעת רבי עקיבא, הלא עד אביי ורבה הלכה כדברי הרב במקום התלמיד? אלא שנחום איש גם זו דיבר בעברית, כי ידע והבין את הטובה שתצמח מהמכה, אבל תלמידו רבי עקיבא היה בדרגה פחות ממנו, לכן דיבר בארמית כי לא הבין לעומק כמו רבו את הטובה שתצמח. ואנחנו הלואי ונהיה כמו התלמיד, לכן פסק מרן כמו רבי עקיבא התלמיד.

ה' יזכנו לפקוח עיננו לראות רק טוב.

המסיבה והסיבה

ומפורסמים? אלא כי יודע אלוקים שאם המצוה היתה לספר על יציאת מצרים רק לאלו שאינם יודעים, תוך כמה דורות היה נשכח הסיפור מפי העם, שכן מי הוא זה שיאמר איני יודע, מי זה שיאמר צריך לספר לי, והלא כולנו חכמים ועשו את שאינו זוכה כזוכה. על כן באה אלינו המצוה הזאת, כי הדרך היחידה שלא יישכח הסיפור מעם ישראל, הוא לספר ולספר לכו-ו-ו-ו-לם וממילא ידעו אותו כולם.

צא ולמד ממה שארע לסעודת יתרו הנהוגה אצלנו, וחוגגים אותה בענין רב. והרה"ג ר' עמוס הכהן זצ"ל רמז: וישמע יתרו, נוטריקון ונהגו ישראל שיעשו מסיבה עניקית יתרו. ולא ידענו בבירור מה טעמה. זה אומר כי כן כתוב על יד משה רבינו "ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכול לחם" וגו', ומרן מוהרמ"ך בברי"כ (מערכת הסמ"ך אות י"ט) ממאן בזה. ויש אומרים כי הוא לשמחה על מתן תורה, וגם זה צריך בירור והלא יש לנו חג השבועות. ויש טעם אחר על שפסקה המגפה שהיתה לפני כמה וכמה שנים, ואיננו יודעים בדיוק זמנה, וגם זה צריך ביאור למה קבעוה דוקא ליום חמישי שבפרשת יתרו ולא בתאריך שבו פסקה. ברם דעת נוטה שבודאי נתקנה מפני סיבה חשובה, דאי לאו הכי לא היו מתקינים סעודה גדולה המצריכה טרחה רבתי ביום חמישי בערב סמוך לשבת,

"ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים". המצוה לספר ביציאת מצרים אינה רק לאלה שאינם יודעים, אלא אפילו ליודעים והם חכמים ונבונים ויודעים את התורה. ומביא המגיד ראייה מגדולי התנאים שכן עשו וסיפרו וסיפרו וסיפרו עד שבאו תלמידיהם וכו'.

והנה שואלים הלאו בו אנה מצא המגיד שהמצוה לספר היא גם לחכמים וליודעים את התורה?

וביארנו שלמד זה המגיד מלשון הפסוק בפרשת בא "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים", וצריך להבין למה האריך הפסוק ואמר "בנך ובן בנך", הלא די לומר "באזני בנך", וממילא מובן שהציווי הוא לכל אחד ואחד שיספר באזני בנו, ובנו יספר לבנו, ובנו לבנו עד סוף כל הדורות? אלא ודאי בא הפסוק לומר שגם אם בנך גדול הוא ויש לו בנים תספר שוב לבנך וגם לבן בנך את מעשה יציאת מצרים (ואולי מכאן אפשר ללמוד גם למה שכתב מרן הגרע"י שיוצאים ידי חובת סיפור יציאת מצרים גם ע"י שומע כעונה. ע"ע).

ובאמת לשם מה נדרש לספר את הידוע והמפורסם, וכי לא חבל על זמנם של התנאים לספר סיפורים ידועים

במקום להתעסק בצורכי שבת, הא ודאי שסיבה טובה יש לכך.

ויותר ממנה המימונה שנהגו יוצאי מרוקו לעשותה ברוב רעש ופרסום, וגדולי ישראל וחכמיהם ושריהם וראשי ממשלותיהם משתתפים בה, ואין אתנו יודע עד מה ומה זה ועל מה זה. וכמה טעמים חלושים נאמרו בה: האחד אומר שזו בעצם אזכרה לאביו של הרמב"ם, והוא פלא שלרמב"ם שהוא מפורסם שבעתים לא עשו, ולאב עשו. והאחר אומר שהכוונה אמונה, ונשתבשה המלה למימונה. וזולתו אומר על שום שבפסח לא אכלו איש אצל רעהו מפני החומרות וכו', ולזה באו לומר כי אין כאן שום מריבה והנה כעת נכנסים ואוכלים איש אצל רעהו בשמחה רבה. וברור הדבר שעל סיבות כאלו ודומיהם לא היו ממהרים לערוך סעודה גדולה כזו מיד במוצאי פסח טרם יבשו הכלים שעלו מן הרחצה. ולמה לא יחכו עוד יום אחד ויחוגו בשמחה ובדיצות אחר חג המצות. אלא מפני שבדור הראשון והשני ידעו וזכרו את הסיבה, ולא חזרו וסיפרו את הסיבה החשובה שגרמה לכך למחר ולקבוע סעודה ומסיבה במוצאי פסח, וכבר בדור השלישי או הרביעי נשכח ומאז והלאה נבוכים הם בארץ. וראה גם ראה לעומת זה סיפור יציאת מצרים, לא נשכח מאתנו זה יותר משלושת אלפים שנה, לא רק בדורות האחרונים כשהספרים מצויים והכל יודעים קרוא וכתוב, אלא גם בדורות הראשונים שהכל נמסר מפה לאוזן, וכל זאת בכח המצוה האלמותית "ולמען תספר!"

מעין דוגמא של האמור, נהגו בישיבה זה

יותר משנות דור, מימי מז"ק זלה"ה לקרוא הפטרה ביום ששי פסוק אחר פסוק. וכאן הבן שואל: בשביל מה ומפני מה צריכים כולם לקרוא הפטרה. מי שאינו יודע ילמד הפטרה, ומי שיודע ילמד גמרא?... אך לכשתמצי לומה, זהו הענין וזהו הסוד. אילו היו הדברים כך, מזמן נשכחו הטעמים ונשתכחה ההפטרה. אילו היה זה כך, מזמן דמינו ככל המון ישראל אשר נשארנו, שאינם יודעים לקרוא פרק בשירי דוד המלך או פרק בנביא ללא טעויות, כי רבים המדמים בעצמם שהם יודעים ואינם יודעים. (ובר מן דין, באמת כמעט כל אחד, על הרוב ימצא איזו מלה שלא שם לבו לקראה נכון ולא חלי ולא מרגיש גברא. היודע כמה חשוב אפילו דקדוק אחד מן התורה, לבבו יבין שהיה שוה לו "לבזבז" רבע או חצי שעה כדי שידע לקרוא נכון מלה אחת. וכמו שמצאנו ראינו בחז"ל שעל דבר אחד אמרו אילו לא באנו אלא לשמוע דבר זה דיינו. ושמעתי ממרן נר"ו (כמדומה בשם המפרשים) על מה שאמרו בפרקי אבות "על מה שלא שמע אומר לא שמעתי וכו' וחילופיהן בגולם", שלכאורה אם לא שמע ואומר שמעתי אינו גולם אלא שקרן, אלא שהחכם אם שמע שיעור שעה שלמה ומצא בשיעור זה איזה דבר חידוש, אומר "זה לא שמעתי" ושמח בזה, והגולם אינו כן אלא אומר "מה יש כאן והרי כבר שמעתי", ולא שם לבו על דבר שנתחדש לו ב...).

ישמע חכם ויוסף לקח.

תורה או עבודה

על פניו יש כאן מחלוקת נוקבת הנוגעת למעשה: לדעת רבי ישמעאל צריך לשלב תורה עם דרך ארץ, ולדעת רבי שמעון בן יוחאי צריך ללמוד תורה בלבד. אולם אפשר לומר שיש כאן רצוי ומצוי - רשב"י מדבר על המצב האידיאלי ואילו רבי ישמעאל מדבר על ההנהגה למעשה. רשב"י בדרגתו הגבוהה סבר שיש לכל יהודי את היכולת להקדיש את חייו באופן מוחלט ללימוד תורה ועשיית מצוות, כך שהצורך בחיי מעשה ועול דרך ארץ מתייתר. ולכן פסק שיהודי מחויב לִמְצוֹת את יכולותיו ולהקדיש כל חייו לתורה בלי השתדלות לפרנסה.

רבי ישמעאל באמת אינו חולק עליו, אלא מכיר את המציאות שרוב האנשים אינם יכולים לעמוד בדרישות הגבוהות של שקיעות מוחלטת בלימוד התורה, וממילא יש להנהיג בהם מנהג דרך ארץ. ואם יש אנשים שהגיעו לדרגת רשב"י, אין הכי נמי שעליהם להמשיך בהנהגתם.

הדבר בא לידי ביטוי בהכרעתו של אביי בסיום הסוגיא: "הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן, כרבי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידן". כלומר, דרכו של רשב"י גם אם נכונה היא, אינה יכולה במציאות להיות דרך הכבושה לרבים.

אחת ממחלוקות התנאים המשמעותיות ביותר הנוגעות לחיי היום-יום של כל יהודי, עוסקת בשאלת עיסוק בפרנסה על חשבון לימוד התורה.

מחלוקת זו שהעסיקה את גדולי ישראל בכל הדורות, מובאת במסכת ברכות (ל"ה ע"ב): ביהושע נאמר: "לא ימוש ספר התורה הזה מפִּיךָ" (יהושע א'), ואילו בתורה נאמר "ואספת דגנך..." (דברים י"א). איך יתכן לעסוק בתורה ללא הפסק יומם ולילה, וגם לטפל בכל צרכי השדה? רבי ישמעאל מתרץ "הנהג בהם מנהג דרך ארץ". דהיינו, שיעשה אדם את ההשתדלות כדרך אנשי העולם, ובשאר זמנו יעסוק בתורה. אולם רבי שמעון בר יוחאי מסרב לקבל זאת, ותמה: "אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורע בשעת הרוח - תורה מה תהא עליה?!". לכן לדעת רשב"י ישוב הפסוקים כך: "בזמן שישראל עושים רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על ידי אחרים (וממילא אין מפריע לעסוק בתורה יומם ולילה), שנאמר: 'ועמדו זרים ורעו צאנכם'. ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על ידי עצמן, שנאמר: 'ואספת דגנך'".

שיש חיוב ללמדו גם אומנות. וכך מבואר במסכת קידושין (פ"ב ע"א): רבי מאיר אומר: "לעולם ילמד אדם את בנו אמנות נקיה וקלה. רבי נהוראי אומר: מניח אני כל אמנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה".

וגם כאן כתב מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בספרו הליכות עולם (ח"ח עמ' ש"נ) שאין בהכרח מחלוקת בין רבי מאיר לרבי נהוראי, ובפרט על פי המבואר בעירובין (י"ג ע"ב) שרבי מאיר הוא רבי נהוראי, וכינוהו מאיר "שהיה מאיר עיני חכמים בהלכה". האימרה שנאמרה בשם רבי מאיר מתייחסת לרבים, ואילו רבי נהוראי מדבר על יחידי סגולה אשר אדיר חפצם להתעלות במעלות התורה ויראת ה' טהורה, ובפרט לאלה אשר חננם ה' בכשרונות מבורכים, בתפיסה מהירה וזכרון מופלא, אשר נשקף להם עתיד מזהיר להיות מורי הוראות בישראל, ולדון דין אמת לאמיתו, ולקרב את ישראל לאביהם שבשמים. ולכן לא אמר זאת כהוראה כללית אלא התייחס דוקא לבנו "ואיני מלמד את בני אלא תורה", שידע את נפש בנו הזכה והטהורה ושקידתו על דלתות התורה, ולכן לא לימדו מלאכה כלל אלא תורה בלבד.

ואמנם רבי שמעון בר יוחאי נהג כך הלכה למעשה, כאשר ברח והתחבא מפני הרומאים שביקשו להורגו, ושהה במערה יחד עם בנו התנא רבי אלעזר במשך שלש עשרה שנים שבהן עסקו אך ורק בלימוד התורה בקדושה ובטהרה. והקדוש ברוך הוא זימן להם את מאכלם באורח פלאי על ידי עץ חרובים ומעיין שנבראו במיוחד עבורם בפתח המערה.

לאחר שתים עשרה שנה שהיו טמונים במערה, יצאו רשב"י ובנו והתפלאו לראות אנשים חורשים וזורעים. בדרגתם הגבוהה הם לא יכלו לסבול מציאות של אנשים שאינם עוסקים רק בתורה, והביעו כלפיהם זעזוע: "מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה?!". לפי רשב"י חיי שעה ניתנו לאומות העולם, אך עם ישראל רשאי וחייב לבחור לעצמו לחיות חיי עולם על ידי שלא ימוש ספר התורה מפינו ונעשה רצונו של מקום.

בספר מכתב מאליהו (א' עמ' 204) מסביר כיוצא בו, שרשב"י דיבר מנקודת אמונתו ובטחונו הגדול שאפילו השתדלות מועטה לא היה צריך, אולם הדרך לרבים בעלי מדרגת ההמון, להשתדל כדרך העולם, כיון שאחרת לפי מדרגתם יחשב הדבר כהסתמכות על נס.

מחלוקת דומה של תנאים דנה בשאלה אם יש חיוב ללמד בנו תורה בלבד, או

חיוב צדקה בפחשבה

שאלה: מי שביקש צדקה בבית הכנסת, והאדם הוציא מטבע מכיסו על מנת להביא לו אבל הוא כבר הספיק לצאת מבית הכנסת, כיצד יש לנהוג במטבע?

תשובה: אדם שקיבל על עצמו לתת צדקה, חייב לקיים. ונחלקו הפוסקים האם חייב לתת את המטבע לאותו עני. אבל בנידון שלנו המיקל יש לו על מה לסמוך, כיון שלא אמר בפיו בפירוש לתת לו, אלא רק חשב בלבו, ונחלקו הפוסקים באופן שרק חשב בלבו ולא אמר בפיו, האם חייב לתת צדקה (והובא בהגהת הרמ"א סימן רנח ס"ג). אם כן יש לנו כאן ספק ספיקא להקל. ומכל מקום ראוי לצאת אחר אותו העני ולהעניק לו את המטבע. הגרש"ז אורבך אמר שמי שלא נזהר בזה קרוב להיכשל באיסור נדרים (שידוע מה נאמר עליהם בגמרא). והמיקל יש לו על מה לסמוך.

ומחמת כן טוב לעשות תנאי מראש בפיו ובלבו לכל השנה כולה, שכל מה שמוציא לתת צדקה עבור אדם או מוסד מסוים, הכל הוא בלי נדר. וכך ודאי שאינו מתחייב לתת את הכסף לאותו עני. כמובן שיש לעשות את התנאי קודם שיפגוש עני, כי בשעה שמגיע עני, האדם לא חושב קודם להוצאת המטבע ויכול לבוא לידי מכשול.

רחיצת הידים אחר הלוייה או גזית צפרניים ותספורת

שאלה: הגוזז צפרניו וכן המסתפר, כמה פעמים צריך ליטול ידיו, והאם צריך ליטול בכלי? וכן אדם שהיה בהלוויה או בבית הקברות, כמה פעמים צריך ליטול ידיו, והאם צריך ליטול בכלי?

תשובה: די בנטילה אחת בלבד ואין צריך כלי (בא"ח ש"א פ' תולדות ס"ז). אדם שהשתתף בהלוויה, כתב מרן בשלחן ערוך (סימן ד' ס"ח) שההולך בין המתים צריך ליטול ידיו. וכתב במשנה ברורה (סימן ד' ס"ק

מג) שנוהגים שאף ההולך ללוות המת יטול ידיו. וישים לב שיטול ידיו קודם שיגיע לביתו (רמ"א ביו"ד סימן שעו ס"ד). אמנם אם היה בהלוויה גדולה, ולא היה בתוך ארבע אמותיו של המת, אין צורך ליטול ידיו כלל (פרי מגדים סימן ד' אש"א ס"ק כא, חכמת אדם כלל קנח סוף סכ"ט, בן איש חי ש"א פ' תולדות סט"ז, כף החיים אות עז).

רחיצת הידים ביציאה פחדר אפטייה ושירותים

שאלה: האם צריך לרחוץ ידיו ביציאה מפחדר האמבטיה אף על פי שלא התקלח?

תשובה: הנכנס לבית הכסא צריך ליטול ידיו, אף שלא עשה צרכיו. אולם הנכנס לפחדר אמבטיה (ולא נגע במקומות המכוסים), אין צריך ליטול ידיו. ואמנם כתב מרן בשלחן ערוך (סימן ד' ס"ח) שהיוצא מבית המרחץ צריך ליטול ידיו, ומבואר במשנה ברורה (סק"מ) שאפילו לא רחץ את גופו צריך ליטול ידיו ביציאתו. מכל מקום היינו דוקא על מרחץ של רבים שיש בו הרבה זוהמא, אבל במקלחות שלנו, אם לא נגע כלל בגופו אין צורך ליטול ידיו. (וע"ע בשו"ת אור לציון ח"ב פ"א ס"ט, שו"ת יביע אומר ח"ג סימן א').

רחיצת ידים אחר נגיעה בפקופות המכוסים
שאלה: הנוגע בגופו במקומות המכוסים לאחר שהתקלח או בתינוק שאינו מזיע, האם צריך ליטול ידיו?

תשובה: הנוגע במקומות המכוסים, כיון שמצויה זיעה, יש ליטול ידיו (ש"ע סימן ד' סכ"א). וכן אם התינוק מלוכלך כגון שזוחל על הרצפה, צריך ליטול ידיו. אולם אדם שרחץ עצמו וגופו עדיין נקי ותיכף נגע במקומות המכוסים, אין צריך ליטול ידיו. אבל הנוגע ברגליו ראוי ליטול ידיו אף על פי שהם נקיות, משום רוח רעה (עיין פרי מגדים ס"ק כ"ב ומשנ"ב ס"ק מא).

עץ שתול

קורות חייו ותולדותיו של הרב החסיד והעניו רב פעלים ומורה צדק כמוה"ר רבי צגייר עשוש זצוק"ל. במלאות מאה ועשרים שנה ליום לידתו (תרס"ג-תשפ"ג). הקטון יהיה לאלף

| הרב תומר בוכריץ |

על כן מסרו להגהת כמה גאוני וחכמי ג'רבא, ולהבדיל בין החיים גם למרן הגאון ראש הישיבה שליט"א. אך מסיבות שונות לא אסתייעא מילתא בידיה, ונדפס רק אחר עלותו שמי שחק כשנמסר שנית לידי מרן שליט"א שערכו וגם חקרו ביגיעה רבה ומדויקת. בהקדמתו כתב מרן שליט"א את השורות הבאות:

"ובאמת ספר זה חשוב מאד מכמה בחינות, כי יש בו כמה שמועות ומסורות בהלכה ובמנהג ששמע הרב המחבר זצ"ל מחכמי ג'רבא ומחכמי ארץ ישראל, ויש בו הגהות יקרות מגאוני עולם, ויראת ה' של המחבר זצ"ל ושמחתו בתורה ובמצוות לעשותן בתכלית ההידור בולטת כמעט מכל דף ודף. ומי יתן ויוציאו כל ספריו במהדורא מתוקנת, ולתרגם את הלועזיים מערבית לעברית לטובת הדור החדש

אחד המופלאים מחכמי האי הפלאי ג'רבא הוא ללא ספק הגאון החסיד רבי צגייר עשוש זצ"ל, אף שלא נקשרו אותות ומופתים ולא הלך בגדולות ובנפלאות. הליכותיו המגוונות לבשו פשטות וזוך מצד אחד, ענוה פנימית העטופה בחוש הומור כתלמיד בבית רבו, ומצד שני יראת ה' היא אוצרו ואושרו כאדמו"ר מפורסם. בחיבוריו כמעט ולא תמצא גאונות עמוקה ופלפולים עוקרי הרים, אבל מלאים הם זיו ומפיקים אור קדושה וטהרה, פרפראות לחכמה, מנהגים, מסורות ועדויות עתיקות.

רוב ככל ספריו כשלושים במספר, זכה רבי צגייר להדפיס בחייו, מלבד ספרו שו"ת 'עץ שתול'. שונה ספר זה מכולם שהרי עוסק הוא בענייני הלכה, ועל חיבור שכזה - שלא כבזמננו - צריכים לקחת אחריות.

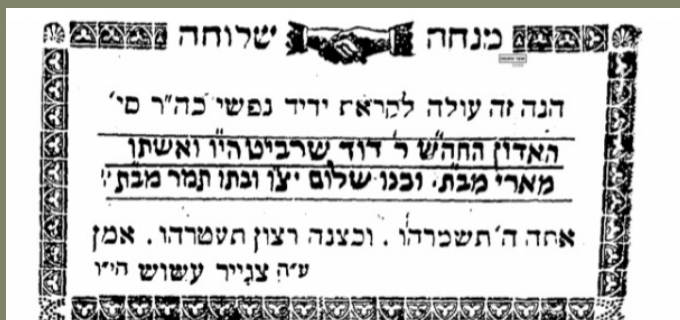
מלאכת קודש". וכך החל רבי צגייר לסייע לחמיו בהעסקת כתבי יד של רבותינו, ולמד גם מלאכת סופר סת"ם. בנוסף לכך נבחן בהלכות שחיטה על בוריים וקיבל תעודת 'שוחט ובודק' מרבני העיר. מאלו היתה עיקר פרנסתו במשך ימי חייו, כאשר שימש בקודש כשוחט וסופר ומורה צדק בכמה מכפרי תוניסיה. תקופה מסוימת גם לימד תורה לבני עניים בבית הכנסת הגדול

את "חידושו" כאילו קורא הוא את דברי המחבה רבי מיקיץ כדרכו הקשיב בעל-פה ואמר לו: "אינו מובן, תקרא שוב". ושוב קורא, ואמר לו: "חזור שנית", ואינו מובן. עד שאמר לו: "תביא את הספר נראה". אז נתגלה שזה כתב ידו של צגייר... (מגדולי ישראל ח"ד עמ' תקי"א).

אמנם צגייר לא ויתר והוסיף עמל ויגיעה ולבסוף מצא כדי מדתו, כמו שאנו רואים

רבי שמואל עידאן

הקדשה על ספר בכתב יד רבינו

בג'רבא, בהנהלת ובסיוע חברת 'אור תורה'.

פרק הכל שוחטין

את התמחותו במלאכת שחיטת עופות ובהמות, למד רבינו אצל השוחט המפורסם באותם ימים הרה"ג רבי בנימין חדאד זצ"ל (מחבר ספר 'אמרות טהורות'). וכידוע תעודת שחיטת ובדיקת בהמות לא ניתנה בג'רבא לכל בר בי רב ולמדן פשוט, אלא רק למי שהוא תלמיד חכם ומעיין בש"ס (ברית כהונה מע' ס' אות ג'). רבינו היה נזהר בכל מאודו בכל הדינים ופרטיהן שלא יכשל או יכשיל חלילה במאכלות אסורות. בספריו רואים איך שבכל ספק שהתעורר

שבסוף ימיו בין עשרות חיבוריו הוציא לאור גם ספר 'עצי שטים', בו יבוא ברנה "חידושי ש"ס אשר חנני ה' כד הוינא טליא כתלמיד לפני רבו גירסא דינקותא".

מלבד לימודיו בישיבת רבי מיקיץ, עוד זכה ויצק מים בתורת הפסק מדי שבת בשבתו בביתו של מרן הגאון רבינו **כלפון משה הכהן** זצ"ל, עם חבורת תלמידים מקשיבים.

בהגיעו לפרק "האיש מקדש" מצא חן ושכל טוב בעיני רבו לקחתו כחתן לבתו צגיירה. "צגייר וצגיירה תואמים הם גם בשמם" - הרהר רבי מיקיץ... "אמנם ממה יתפרנסו הזוג הצעיר? אלמד אותו

את הסכין ומסרה גם לרבינו שיבדוק. רבינו פשפש ומצא פגימה דקה - "חרושה" (חיספוס), והעיר את תשומת לבו של רעהו. ר' כמוס חזר והשחזר סכינו ושחט העוף ופנה לכיוון פתח ביתו. רבינו שהיה זריז נשכר קפץ ובירך "על כיסוי הדם" וכיסהו מיד בעפר. רבי כמוס התרעם: "מדוע לקחת לי את המצוה? כעת אתה חייב לי עשרה זהובים כמו שפסק מרן בשלחן ערוך" (חושן

לו בענייני שחיטה, הזדרז ללון בעומקה של הלכה, ואם לא הגיע לכלל הכרעה שלח להתייעץ עם רבני ג'רבא.

סיפר לי מר זקני הגאון רבי יחזקאל מאזוז זצ"ל, שיום אחד בא אדם אל רבינו וביקש שישחט לו עוף כדת וכדין, אלא שאחר השחיטה לא יבדוק שוב

הגאון רבי בוגיד סעדון נהנה מיגיעו בבית הדפוס בג'רבא

רבי יעקב אבוקארה

משפט סימן שפ"ב). רבינו התנצל אך טען: "גם לי היה חלק בבדיקת הסכין..." תכף פנו שניהם אל 'עליית רבי סאסי' - מקום מושב בית הדין לשטוח את טענותיהם בפני הראב"ד מרן רבינו **כלפון משה הכהן** זצ"ל. רבי כלפון ביקש לחייב את רבינו ואמר לו: "טענה זו של בדיקת הסכין אינה מספקת, או שתשלם לו או תתפשרו ביניכם". ענה התובע: "אינני מוכן לוותר אלא בתנאי אחד שתהיה לי זכות עם רבי צגייר בהדפסת ספרו 'ערבי נחל' העומד לצאת לאור". צחק רבי כלפון ואמר: "תנאי כזה אינו יכול להיות, מצות הדפסת ספרים וזיכוי הרבים גדולה יותר ממצות כיסוי הדם".

את הסכין. רבינו מיאן וטען כנגדו: "חלילה לי! למה שתאכל על

חשבונאי...", כלומר שיהיה קולר העוון תלוי בצווארו. כי כידוע הדין שאם הסכין לפנינו צריך לבודקה שנית גם לאחר השחיטה (ש"ע סימן ח"י סעיף י"ב).

בעת רצון ישב רבינו ושח לרבי **שלום חדאד** זצ"ל מאי דבדידיה הוה עובדא בענין השחיטה: יום אחד הלך הוא לבקר את רעהו הרה"ג רבי **כמוס חטאב** זצ"ל, שהיה גם הוא שוחט מומחה במקצועו, והנה בא מישהו ובידו עוף לשחוט. בדק רבי כמוס

שגם הוא כך נראה לו להתפלל בשני זוגות".

עט סופר מהיר

רבינו היה בין הסופרים המפורסמים בג'רבא, ומתחת ידיו יצאו עשרות ספרי תורה תפלין ומזוזות. תקופה מסוימת היה כותב ספרי תורה יחד עם הרה"ג החסיד ר' **חזקיה שלי** זצ"ל תחת הנהלת הגאון רבי **כמוס חדאד** זצ"ל, ומרוב העניות שהיתה אז קיבלו למשכורתם "לחם לאכול" בלבד.

בסוף ימיו (בשנת התשמ"ג) הדפיס רבינו ספר קטן הכמות ורב האיכות בשם 'עט סופר', בו כתב כל ענייני הלכה שבירר בדרך לימודו הקשורים למלאכת הסופר, ובכללם הוראות שקיבל מגאוני ג'רבא ועוד. בין הדברים (סימן ל"ג) כתב רבינו מעשה שהיה עמו כארבעים שנה קודם (בסביבות שנת ה'ת"ש):

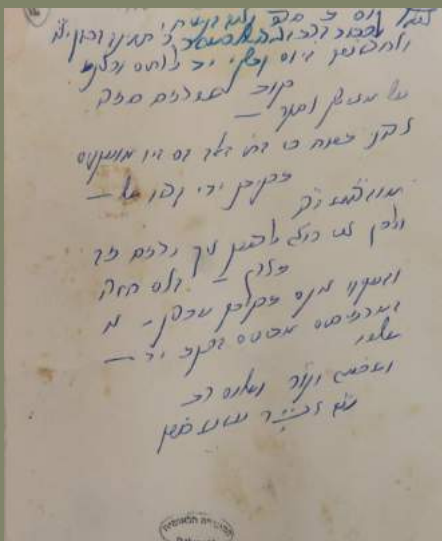
"היה ספר תורה שהיה ברגל של האות ה"א משם הוי"ה דיבוק כמו ח', ובא הענין לפני מרן רבינו הגדול רבי **כלפון משה הכהן** זצ"ל ושלח אחרי הרבה סופרים להסתכל ולעיין אם הדיבוק שלם או יש קצת פירוד (שאז אסור לנגוע בו, ואם דבוק לגמרי יש לתקן ע"י שיגרור מלמטה למעלה ולכתוב קו אחר וכמ"ש ביו"ד סי' רע"ו סעיף י"א בהגה), ובכללם גם אני. כשבא התור שלי להסתכל ולראות, תכף אמרתי להרב: 'אדוני הרב! אני אומר אין זה דיו רק לכלוך של זבוב'. הרב הופתע ואמר לי: 'מנין לך זאת?'. השבתי לו: 'אם נסתכל יפה נראה כי הצבע של הדיבוק אינו דומה לצבע הדיו של שאר האותיות, ואני יכול להעבירו תכף בלי שום גרידה'. אמר לי: 'תנסה'. לקחתי היריעה וקיפלתי את אותו מקום ופתחתי

והנה מרן רבי **רחמים חי חזקיה הכהן** זצ"ל ששהה גם הוא בבית הדין, פנה אל רבי כלפון שיוריד אותם למטה מחוץ לבית דין, ואמר לו בלחשיה: "בספר 'משבצות זהב' (סי' כ"ח סק"ח) מבואר שאין לחייבו בעשרה זהובים רק אם בירך בלחש. אבל אם בירך בקול רם יכול היה השוחט לשמוע ולענות אמן, וגדול העונה יותר מן המברך". הדברים הוטבו בעיני רבי כלפון, וחזר וקרא להם ואמר לרבינו: "אין לך שום פטור, או תשלם או תביא פסק מנומק תוך שבועיים לפטור אותך מתשלום". רבינו נענה לאתגר והחל לעיין בפוסקים ובספרים עד שמצא את דברי הרב 'משבצות זהב'. כשהוזמן לבית הדין והראה את אשר מצא, אמר לו רבי כלפון: "חזק וברוך!" וגילה את אזנו שכבר מראש ידע זאת אלא שרצה שיגיע לחקר הלכה זו בעצמו (אור תורה התשמ"ז עמ' תס"ו).

יש לציין בהקשר לזה, נידון אחר שהביאו רבינו בספרו 'עץ שתול' (או"ח סי' מ"ה) אודות הנחת שני זוגות תפלין ביום ט' באב (בשחרית בבית למנהג ג'רבא ובמנחה בבית הכנסת), וגם שם רואים את שיטת רבי כלפון בהנחלת לימוד ההלכה. וזה לשונו: "בשנת התר"ץ בערך שאלתי למוה"ר רבי כלפון בשבוע של ט' באב שהיינו מתפללים יחד בבית הכנסת הגדול: מה מניחין בט' באב בבוקר אם שני זוגות או אחד? ואמר לי שגם הוא מסתפק בזה: 'אני אלמד בזה וגם אתה תלמד ונראה'. וכך היה. ביום ערב ט' באב בשחרית בבית הכנסת מוה"ר ר' כלפון היה מחפש אותי, וכאשר ראני אמר לי: 'מה עשית צגייר?' אמרתי לו: 'אני לפי מה שלמדתי מתפלל בשני זוגות'. וענה לי

רבי צבייר מעוטר בטלית ותפלין

גלויה לרבי חויתה על הדפסת 'תקפו של נס' כאן בארץ

הרב בנציון מאזוז שוקד על תלמודו בחצר ביתו

ואכן נפל אותו דיבוק. בירך אותי מוה"ר ואמר לי 'חזק וברוך' והכשיר את הספר".

חונר חיבורים מחוכם

רבינו היה מחבר פורה. את חיבוריו הראשונים קרא על פי הפסוק "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים". הראשון הוא ספרו 'ענף עץ עבות' - על מסכת אבות (ג'ר"ב תרצ"ז), כשבמלת ע"ץ נרמז שמו ומשפחתו. ולחיבורו השני קרא בשם 'ערבי נחל' - כשמו כן הוא בשפה הערבית, הכולל הלכות מעשיות וסגולות וצוואות רבי יהודה החסיד ועוד (ג'ר"ב תרצ"ט). בהקדמתו הוא מספר כי בערב ט' באב התרח"ץ הוצרך לחיבור זה וחיפש אחריו בכל ישיבתו הנקראת 'עצה ותושיה' תכב"ץ, ולא מצאו. והיה שרוי בצער עד שנדר צדקה לקופת רבי מאיר בעל הנס אם ימצאנו. והנה הושיט ידו לאחד הארונות ומצאו.

עוד הוסיף רבינו והדפיס ספר 'פרי עץ הדר' - חידושים ופרפראות על מגילת קהלת (ג'ר"ב תש"ב). 'כפות תמרים' - חידושי תהלים. 'ושמחתם לפני ה' אלהיכם' - הגדה של פסח. 'עצי שטים' - חידושי ש"ס. 'עץ החיים' - חידושי תורה. 'דורש טוב לעמו' - דרשות. 'עצי המערכה' - מערכות בהלכה ואגדה. ועוד ספרים רבים. חיבוריו עברו את הגהתו המזוקקת של מר חמיו אבי המגיהים, מוה"ר הגאון רבי מקיקץ שלי זצ"ל, ובכמה מהם קיבל גם 'תעודת הסכמה' מאתו (מלבד הסכמתם של גאוני ג'ר"ב), שזהו דבר נדיר. בחלקם

שיפקדנו בבנים זש"ק אמון), בהזמנת תלמידי חכמים עם הרבנים שבעירנו ג'רבא יע"א, והבאתי בידי שני מיני פירות שלא אכלתי מהם מקודם אדעתא דהכי. והם פרי אילן הנקרא בלערבי 'ברדגאן' [תפוז], ופרי אדמה הנקרא 'שנאריה' [גזר] (ויש שקוראים לה 'שפנאריה' ויש שקוראים לה 'כצ'רה'), והיא דומה להצנון אלא שטעמה מתוק, ומראיה יש ירוקים ויש אדומים. והסכימו הרבנים הנזכרים נר"ו שאין לברך שהחיינו על ה'ברדגאן' אבל מברכין על ה'שנאריה'. וכן היה שבירכתי עליה 'בורא פרי האדמה' וברכת 'שהחיינו', וכיוונתי על ספרי 'ענף עץ עבות' וגם כן על הספר 'שיב משה' חלק שני להרה"ג מהר"ם שתרוג זיע"א שנדפס על ידי בעזרת האל וישועתו". (ואמנם לדינא היום הדין הפוך כידוע. ואכמ"ל).

והיא לו' נדפס'ה

מלבד חיבוריו העצמאיים שהיה זריז ונשכר להדפיסם, השתדל עוד נמרצות בהדפסת ספרים אחרים של חכמי תוניסיה. כדוגמת ספר שו"ת 'שיב משה' חלק שני למוה"ר הגאון רבי משה שתרוג זצ"ל, ספר 'דברי

גם הדפיס פיוטים נאים למועדים פרי עטו של חמיו הגאון זצ"ל.

גם אחר עלותו ארצה שלח את כתביו להדפסה באי ג'רבא. רק שם היו מדפיסים שמבינים את כתב ידו (כתב ספרדי), ועל הדרך זכו גם לעבור את הגהת הגאון רבי **בוגיד סעדון** זצ"ל (החותם: אחס"ה ב'ו), שלרוב ענוותנותו נהנה מיגיע כפיו בהנהלת בית הדפוס.

שהחיינו וקיימנו והגיענו

הוצאת הספרים הסבה לרבינו עונג רב, ומרוב שמחתו תיקן סדר לימוד בשם 'הלל ושמחה' (נדפס בסוף ספרו 'ערבי נחל' חלק א') למסיבת הדפסת ספר חדש, הכולל פיוטים ואמירת 'נשמת כל חי' ועוד. בין הדברים כתב גם להביא פרי חדש לברכת 'שהחיינו' ולכוין על הוצאת הספר.

וכה מספר רבינו: "בענין ברכת שהחיינו על פרי האדמה, בדידי הוה עובדא כאשר עשיתי התיקון הנזכר בסיום ספרי הקטן 'ענף עץ עבות' ביום ח"י לחודש טבת שנת התרח"ץ (הוא יום מילת בני אשר נפטר בקיצור ימים בעוה"ה, ואבקש מה'

חלק מחיבוריו של הרב צניז עשוש זצ"ל

שער ספר כפות תמרים בכתב ידו של רבינו

רבי פראג'י שוואט

בהם להדפיסם ולהוציאם לאורה על צד
היותר טוב בעזרת האל וישועתו.

"המועד חלף הלך לו, ותכף שלחתי
מכתב למוהרר"ח גר"ו להודיעני מזה.
והחזיר לי תשובה ובו פקד עלי לשלוח
מכתבים לאיזה תלמידי חכמים רבי פלוני
ורבי פלוני שבעירנו הנזכרת אשר דרכם
לברר ולהעתיק חידושים, ואולי באו לידם.
ועשיתי כמצותי ושלחתי להם מכתבים,
ויענו כולם ויאמרו שאין בידם מאומה.
והודעתיו מזה, ולאחר איזה שבועות
הודיעני שגם הוא שאל להתלמידי חכמים
שבעירו ואין אתם, וגם חיפש ופשפש בכל
גנזי ספריו וכתבותיו ולא מצאם כלל וחבל
על דאבדין. ונצטערנו מזה מאד מאד.

"והנה כאשר רצון הבורא לגלות
המצפונים כי לא כלו רחמינו. ויהי היום אני
יושב בבית הכנסת לומד וכותב קצת איזה
חידושים כדי להדפיסם בהירחון 'כתר
תורה' היוצא על ידי ידידנו העורך החה"ש
והכולל רבי **בוגיד סעדון** הי"ו, למנוחת
מרת אמי נ"ע, ויבא בן הרב המחבר הנזכר
לעיל, וישאלני: 'מה אתה כותב?' והודעתיו

כל הענין
ולא כחדתי
מ מ נ ו .

רבי רחמים חי חויתה הכהן זצ"ל

שלום' - תרגום מורחב לעשרת הדברות
(בשפה הערבית) להגאון רבי **שלום שמעוני**
זצ"ל, וכן ספר 'כוס הישועות' לכמהו"ר ר'
ישועה ציידה זצ"ל (מהעיר גאבס) ועוד
ספרים אחרים.

בהקדמתו לספר זה האחרון, העלה רבינו
על הכתב את דרכי ההשגחה העליונה כיצד
זכינו להופעתו, ונביאהו בלשונו הטהור:

"ומעשה'ו ממנו הוא, בשנת התרצ"ט
בחדש תשרי נסעתי לעיר 'סידי בוזיד'
יע"א להיות שם משרת בקודש, והייתי דר
בביתו של ש"ם האדון **שאול ציידה** (בן
הרב המחבר). ובחג הסוכות הייתי אומר
קצת איזה חידושים לכבוד האושפיזין
עילאין קדישין, מספרי התלמידי חכמים
שבזמננו הנדפסים מחדש בעירנו אי
ג'רבא יע"א אשר הבאתי ביד. והיה
בשמעו החידושים ובראותו את הספרים
הנזכרים, ויהי מענהו שגם מור אביו ז"ל
יש לו הרבה חידושים בכתיבות יד, והנם
מופקדים אצל מורינו ורבינו הרה"ג כמה"ר
ר' **חיים חורי** הי"ו בעיר תהלה גאבס יע"א,
להשתדל בהדפסתם ובהוצאתם לאורה,
וזה כמה שנים עבר קציר כלה קיץ וגו',
ויאנח. וכאשר התבוננתי שמשתוקק הוא
להוציאם לאורה, הבטחתי אשר אני מטפל

חלק מחיבוריו של הרב צביד עשוש זצ"ל

וענה: 'מה טוב אם תחדש איזה חידושים להדפיסם גם כן למנוחת מו"א זלה"ה, מאחר שאבדו כתיבותיו בעוונות הרבים'. ונעתרתי לבקשתו (עי' בהירחון הנזכר שנה ב' סימן קכ"ח), ועניתיו: 'היה רצון שעל ידי זה יתעוררו רחמיו יתברך להמציא לנו כתיבותיו'. וענה 'אמן' בכל כוחו.

"וכאשר נסעתי לעירנו הנזכרת ונתראיתי עם ידי"ן העורך לשלם לו דמי ההדפסה, וישאלני: 'מי הוא רבי **ישועה ציידא** שהדפסת קצת חידושים למנוחתו?' וה' נתן בלבי להודיעו כל הענין בשלמות. ואז ענה לי ואמר: 'כמדומה לי שהם מצויים אצלי ושכחתי מי מסרם לידי לבררם ולהעתיקם'. וילך לביתו ויביא לי חבילה מהכתיבות הנזכרים ואמרתיו לו: 'תודה רבה'. ושמחתי כעל כל הון. ובו ביום שלחתי מכתבים לבנו הנזכר ולמוה"ר הרה"ג רבי חיים חורי נר"ו והודעתים מזה". ואכן גדול המעשה.

מלבד ספרים אלו, יש לרבינו חלק גם בהדפסת ספר 'בגד תכלת' להגאון רבי **יצחק כהן טנוגי** זצ"ל וספר 'קול התור' להגאון רבי **ישועה זרח** זצ"ל, שניהם מגדולי תוניסיה שכתביהם היו קרועים ובלויים וכמעט שנזרקו לגניזה, עד שבא רבינו והצילם ברכישתם מסוחר עתיקות, ובעלותו ארצה מסרם להרב **שמואל עידאן** זצ"ל שדאג להוציאם לאור.

מג'רבא לסיליאנה

מדוחק השעה והפרנסה, נדודים רבים עבר רבינו בכפרי תוניסיה, בהם שימש כרב ומו"ץ, שוחט וסופר סת"ם. מדי תקופה כששב לג'רבא, היה מספר על בדידותו

התורנית בשהותו בכפרים. בפרט בימים הנוראים בעמדו כשליח ציבור בבית הכנסת קטן המכיל שלושה מניינים וחצי, היה נזכר בערגה בתפלות העריבות שבבית הכנסת הגדול בג'רבא, איך היתה התפלה בוקעת מפי מאות המתפללים ובית הכנסת מלא עד אפס מקום (מפי מר זקני זצ"ל).

בשנת התרפ"ד ארז רבינו לראשונה את מטלטליו, ויחד עם בני ביתו נדד הרחק אל כפר סיליאנה הסמוך לעיר קירואן, בקצה השני של תוניסיה. שם החל יישוב יהודים חדש והמליכו עליהם את רבינו לראש ולקצין. וכאבינו יעקב ברדתו מצרימה, הקים שם רבינו ישיבה - מקום לימוד וקראה בשם '**עצה ותושיה**' תכב"ץ.

בתחילה גם ספר תורה לא היה להם, ופנה רבינו בשאלה אל מרן הגאון רבי **כלפון משה הכהן** זצ"ל, אם יכולים הם לקרוא בתורה מן החומש בציבור ולהעלות שבעה עולים ומפטיר בלא ברכות כמובן, כדי שעל ידי מכירת העליות יוכלו להקציב סכום לקניית ספר תורה. בתשובתו התיר לו רבי כלפון לעשות כן, ובלבד שלא יברכו אפילו ללא שם ומלכות מחשש שיטעו בלשונם (עיין שואל ונשאל ח"ב סי' ל"ח).

במכתב מאוחר יותר, משנת התרצ"ט, אנו רואים את חלקו הפעיל של רבינו בשמירת הדת בסיליאנה. רבני ג'רבא כותבים לו: "הוגד לנו כי במחנה קדשכם היו הילדים הולכים לבית הספר ביום שבת קודש וביום טוב, וכבוד תורתו נר"ו השתדל בזה באמצעות ראש עדת מחנה קדשכם הוא היקר סניור **חואני פיתוסי** הי"ו, ושבח לאל נתקן הדבר בין מצד המורה ובין מצד אבות הילדים, ובתנאי מפורש כי ילמד אותם

כבוד תורתו ביום שבת ולא ילכו לשוטט
אנה ואנה בשבתות ומועדים" (שיירי כהונה
או"ח סימן ל"ד).

מאותם ימים סיפר רבינו לפי תומו
וענוותנותו מעשה שהיה כשביקר בעיר
תונס הסמוכה:

"כשהייתי עובר אורח בתונס, שמעתי על
הרב רבי **יעקב בוקארה** זלה"ה שהוא מזכה
את הרבים ביום שבת בלימוד תנ"ך ומפרש
להם בביאור רחב, והכל מטים אוזן לשמוע
דבריו המתוקים מדבש. ויש אומרים שהוא
רב גדול ומקובל. ואמרתי בלבי: 'אשתדל
לראותו ואקבל ממנו ברכה'. כשהייתי הולך
ברחוב אלחארה (הרובע היהודי) ראיתי
אחד ארוך לבוש גלימה לבנה וזקנו לבן ונקי
כצמר צחר, לבי אמר לי: 'זה פלוני'. שאלתי
אחד שבא לפני ואמר לי: 'זה הוא רבי יעקב
בוקארה'. תכף ניגשתי אליו ואמרתי לו:
'תברכני אדוני!'. אז ענה לי: 'אני לא כהן'.
והלכתי בעצב ואמרתי אולי מצא בי איזה
דבר ח"ו, כיון שהוא מקובל לפי דבריהם,
והייתי דואג. וחזרתי לעירי היא סילייאנה.
אחר כמה זמן נסעתי עוד פעם לתונס אצל
מוה"ר הרה"ג רבי **משה שתרוג** זלה"ה על
איזה ענין בצרכי קהל, וכאשר באתי ללכת
חזרה לבית ביקשתי ממנו ברכה, ונתן לי
ברכה על ראשי עד לשמים וברכות לראש
צדיק ונחתי ושקטתי" (אור תורה תשל"ז סימן
ט"ו).

גלות אחר גלות

במשך השנים שימש רבינו בקודש גם
בעיר 'תסתור', מקום קבורת המשורר
הדגול רבי **פראגי שוואט** זצ"ל. יותר
מאוחר חזר רבינו אל המנוחה ואל הנחלה

בעירו ג'רבא, והיה שמח בקרבת קרוביו
ומשפחתו. והנה יום אחד נקרא הוא לבוא
אל המלך, מרן הראב"ד רבינו **כלפון משה**
הכהן זצ"ל. "יהודי 'תאלה' זקוקים למנהיג
ומורה" - אמר לו רבי כלפון... רבינו מיד
הבין כוונתו וביקש לחשוב על ההצעה
ולבסוף נענה לה.

העיר 'תאלה' רחוקה עד מאד ושוכנת
במערב תונס על גבול אלג'יה, ורבינו לא
פילל להיכן רגליו מוליכות אותו. באותם
ימים התחוללה מלחמת העולם השניה
והנאצים הארורים הגיעו גם לכפר 'תאלה'.
בספרו 'עץ שתול' (או"ח סימן מ') דן רבינו
אודות חמצם של יהודי הכפר שעבר עליו
הפסח: "בשנת התש"ג בחודש אדר ראשון
כשהגיעה המלחמה למחוז תונס ואני
הייתי משרת בקודש בכפר 'תאלה', ומחמת
המצור והמצוק הוצרכו כל תושבי הכפר
ואני בכללם לברוח לאלג'יה, ומפני החיפזון
והבהלה יש שלא סגרו בתיהם והניחום
כמות שהם... שלא היה להם זמן לדאוג לחג
הפסח הבא לקראתם לבדוק ולבער החמץ.
אבל תהלות לאל כי קודם חג הפסח היתה
הרווחה".

באחד מימי המלחמה, במהלך מנוסתם
של רבינו ובני ביתו בינות ההרים להסתתר
מאימת הפגזים, החלו לרדת גשמים כבדים
ושלג, ובתו הקטנה ברוריה בת תשע שנים
מעדה ושקעה בשלג הקפוא. רבינו הרים
את עיניו לשמים בין ההרים ונשא תפלה
חרישית "מאין יבא עזרי...". ואכן רק בנס
ניצלה מקטיעת כפות רגליה שקפאו בקור
העז. חיילים אמריקאים נזדמנו למקומם
והסיעום במכונית לחסות בבית החולים
הצבאי של בני בעלות הברית (וראה בהרחבה

בספר 'הנסים של ברוריה', מנכדתו של רבינו).

כששב רבינו לג'רבא, סיפר לידידיו ומרעיו על כל הסבל שעבר עליהם, והמליץ על כך את הפסוק "את כל התלאה אשר מצאתם בדרך" כשהוא רומז לשם הכפר 'תאלה' (מפי מר זקני צ"ל).

ויטע אשל ובאר שבע

בשלהי שנת תש"ט החל רבינו את מסעו לארץ ישראל. במחנה המעבר במרסיי שהו רבינו ומשפחתו למעלה מחצי שנה, ורק בימי העומר של שנת תש"י עלו על אוניה לכיוון ארץ ישראל. כשדרכו רגליהם על אדמת הארץ בנמל חיפה נתבשרו בשמחה על לקיחתם אל עיר הקודש ירושלים, שם שכנו במחנה עולים (צריף 309) שבשכונת תלפיות.

רבינו התאקלם במקום במהירות, והחל לקבץ את ילדי המעברה ללמדם תורה ויראה בצריפו הקט. באחד הימים סייר במחנה אדם לא מוכה, כיפה שחורה גדולה על ראשו ותיק מכובד בידו. פסע הוא בשבילי העפר בין המבנים, ולפתע שמע קול לימוד. דפק בדלת ורבינו פתח לו. "ברוך הבא, הכנס" - קבלו רבינו בסבר פנים יפות. "אני ש"י עגנון, נעים מאד". הוא ישב על יד הילדים והקשיב ללימוד ושבע עונג רב. בתום השיעור לחץ את ידו של רבינו והודה לו בחום. בהמשך נפגשו עוד לעיתים קרובות לעסוק בלימוד ובענייני חכמה (ספר 'הנסים של ברוריה').

נזכיר עוד אנקדוטה מעניינת שסיפר רבינו מאותם ימים ומעניינא דיומא: "כשעלינו לארץ, בשנת תשי"א, עברנו

מסכת עדויות

בזכות זריזותו של רבינו לכתוב כל דבר, זכינו בחיבוריו לתיעודים מעניינים מהנהגותיהם של גדולי הדור. ולקטנו כאן כמה מהם ככתבם וכלשונם:

'מחזיק' שדיבר בטעות בתענית דיבור

א. "מעשה שהיה בעירנו ג'רבא יע"א, אחד השכיר איש תם וישר להיות בתענית דיבור במקומו, והוא טעה ודיבר באמצע הלימוד איזה דבר הצריך לו. ויהי בערב כאשר שמע בעל הכסף, לא רצה לשלם לו שכרו, באומרו שקלקל תענית הדבור ועמדו לדין אצל מורנו ורבינו הגדול רבי ציון הכהן יהונתן זלה"ה, והכריח אותו לשלם לו ואין לו עליו שום תרעומת" (אחימעץ חלק ב').

מעלת קריאת תהלים

ב. "אני ראיתי למורנו הגאון רבי משה כלפון הכהן זלה"ה שהיה כל יום שבא להתפלל עמנו מנחה וערבית בבית הכנסת של רבי חזקיה פרץ זיע"א, היה מביא בידו ספר תהלים וקורא בו הגם שהיה מטופל הרבה בצרכי הקהל והיה ראב"ד" (כפות תמרים).

שתיית מים בתפלת ערבית

ג. "ראיתי למוה"ר הגאון רבי יוסף ברבי זצוק"ל שפעם אחת שתה מים לצמא אחרי שגמר עמידה של ערבית, ואולי גם קודם קדיש תתקבל, כי לא היה שליח ציבור" (עץ שתול או"ח סי' כ"ה).

תיקון לשוּתה מים בתקופה

ד. "מעשה שהיה באחי יוסף כשהיה בעיר בנגרדאן וטעה ושתה בזמן התקופה, והלך ושאל להרב דשם הדיין המצויין רבי מעתוק חטאב זלה"ה ואמר לו שיתן לצדקה פרוטה כל יום עד שתגיע התקופה שאחריה, דהיינו בין הכל יהיו צ"ב פרוטות, ותבטל מעליו הגזירה וה' שומר ישראל" (עצי המערכה ח"ב מע' ת' אות ח').

'מי שברך' בתענית דיבור

ה. "וכן ראו עיני בשנת התש"ג הייתי בעיר גאבס עובר אורח ונתאכסנתי בביתו של הרב הגדול רבי חיים חורי זלה"ה. ובבוקר הוא יום תענית דיבור, וסעדנו סעודת הבוקר והיינו הולכים לבית הכנסת לשם התענית דיבור. וכשיצאנו מן הבית היתה מילה בבית השכנים של הרב, ורמז לי שנלך יחד למילה. והלכתי עמו וראיתי שבירך לאבי הבן הברכה הרגילה אצלם ואומרים לה בשם אליהו הנביא זכור לטוב. נראה מזה שאין להקפיד על מה שמזכיר [ביום תענית דיבור לפני התחלת הלימוד] את השמות גם בערבית ולא הוי הפסק ושיחה" (אחימעץ ח"ב עמ' צ').

רפואה לצרידות הגרון

ו. "אדם שקולו צרוד יקח שום ישן [יבש] וביצה חיה ודבש ויבשל אותם עם יין טוב, וישתה ממנו שבעה ימים בבוקר לפני הארוחה. וכן שמעתי משם החכם השלם הדיין המצויין רבי אהרן פרץ זיע"א (מתורגם מספר מרפא לעצם ח"א עמוד ז').

לפרדס חנה ערב חג הפסח, ולא היה לנו זרוע. שחטתי עוף ולקחתי הרגל לעשותו במקום זרוע. בתי ברוריה מב"ת העירה ואמרה לי: 'אבא, זה לא זרוע. הכנף הוא הזרוע שהוא היד'. וצדקה בדבריה, וכן עשיתי" (עץ שתול או"ח סימן מ"ג).

לאחר כמה שנים נתבקש רבינו לשמש כרב ומורה בבאר שבע בשיכון ג', שם קבע את מושבו והמשיך בפעילותו הרוחנית. כתובתו היתה מספר 331 ועל כך המליץ את הפסוק: "ויטע אש"ל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל עולם". רבינו הקים בית הכנסת שאיחד סביבו בעיקר את יוצאי תוניסיה, ושימש להם כמו"ץ וחזן, דרשן ושוחט. ביתו היה פתוח לרווחה לכל שואל שאלה ולכל דורש ברכה, ואם קיבל תרומה היה מעבירה אל ישיבתנו 'כסא רחמים' תכב"ץ.

את שאלותיו ההלכתיות היה שולח אל הראשון לציון הגאון רבי **בנציון חי עוזיאל** זצ"ל (ראה לדוגמא בשו"ת משפטי עוזיאל ח"ט סימן ג'), ואל הגאון רבי **עובדיה הדאיה** זצ"ל. גם מעל גבי ירחוני 'אור תורה' היה רבינו מציג את חידושי וספיקותיו, כשפעמים זכה למענה גם ממרן הגאון רבינו **עובדיה יוסף** זצ"ל. בויכוח אחד שהיה לרבינו עם רעהו הגאון רבי **סוסו הכהן** זצ"ל שסבר שיש שיעור בהפרשת חלה (ונמשך אחר הגדת 'חג הפסח'), הצדיק הגאון רבי **שלמה מאזוז** זצ"ל את רבינו, שלמנהג הספרדים אין שיעור בהפרשה (עיין בשו"ת חיים ביד ח"א או"ח סי' י"ד).

והצעיר לגוי עצום

שמו של רבינו: 'צגייר', בתרגום לעברית

שחוק: "מסתמא לזאת תקרא 'איכה'..." ולבסוף נקרא שמה בישראל **דינה**. (מפי החכם הישיש כה"ר יוסף חיים חדאד נר"ו). כשראה רבינו שלא זכה לבן שיגיד אחריו קדיש, החל לתור ולחפש בדברי הפוסקים אם אפשר שבת תגיד קדיש על אביה. לבסוף ציוה לבנותיו שיגידו קדיש מעזרת הנשים עם החזן בלחישה (עיי' עץ שתול סימן י"ג, ובשו"ת מקור נאמן ח"ב סי' קס"ח).

כעשר שנים לפני פטירתו התאוה רבינו להקבר בירושלים, ושילם מכיסו עבור חלקת אדמה בהר הזיתים לו ולרעייתו הרבנית. אולם לבסוף נתברר כי הניח את כספו על קרן הצבי ולא יצא מזה כלום, אז אמר: "אני קונה כאן בבאר שבע שני קברים לי ולאשתי, ואיני יותר טוב ממר חמי הגאון שנקבר גם הוא בבאר שבע כפי צוואתו".

בסוף ימיו החל בכתיבת ספר תורה לו לשמו ולזכרו, על גבי עור שעיבד בעצמו. אך לא עלה בידו לסיימו ונשאר גנוז עד לימיו האחרונים, ואמר לבתו שלא ילך לעולמו עד שיגמור לכתוב אותו. ואכן כדבריו כן היה, יום ראשון בערב נגמר תיקונו והביאוהו לו אל בית החולים, רבינו התעטף בטליתו (כנהוג בג'רבא שהמכניס ספר תורה חדש מתעטף בטלית) וקיבלו בשמחה רבה, ויומיים אחר כך ביום שלישי כ"ו באדר התשמ"ה נסתלק לבית עולמו, במלאת לו ימיו ושנותיו כמעט מיום ליום, פ"ב שנים ועשרה ימים. זצוק"ל.

פירושו: 'קטן' - 'צעיר' (כידוע הרבה מילים בערבית בגימ"ל בתרגום לעברית מתחלפות לעי"ן, כמו 'מגרב' - 'מערב'. ובדומה לזה 'צגייר' - 'צעיר'). ומטעם זה היה רבינו מזכיר בסיום תפלת העמידה את הפסוק "**הקטון** יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום" וגו', כסגולה הידועה שלא ישכח שמו. וכך גם היה חותם לפעמים בסוף חיבוריו או הקדמותיו.

בהקשר לזה סיפר הגאון רבי **יגון חורי** זצ"ל: בתקופת קום המדינה ערכו אנשי ההסתדרות הציונית מעין בחירות באי ג'רבא (או מלאו טפסים וכיוצא), והיו כמה מפלגות: 'מזרחי', 'אגודה' ועוד, וגם ערב רב עלה אתם - מפלגת 'השומר הצעיר'. והנה כשספרו את הקולות, מצאו פתק אחד של 'השומר הצעיר'. ותהום כל העיר, מי העיז לשים פתק זה?! התחילו לשאול ולדבר איך יכול להיות? מי עשה כדבר הזה? עד שבא רבינו ואמר בחיך: "אני שמתי את הפתק הזה". התפלאו כולם: "על מה ולמה?!". אמר להם: "זה תרגום של שמי, 'שומר' בערבית זה 'עשוי', 'הצעיר' - 'צגייר'..." ונהנו כולם מדבריו. (מפי הראשון לציון הגאון מהרש"מ עמאר שליט"א).

באדר נולד ובאדר נפטר

כל ימיו השתוקק רבינו לבנים זכרים של קיימא ולא זכה לכך. בעקבות תמותת התינוקות שהיתה מצויה באי ג'רבא, מכל הנולדים לו נשארו בחיים רק שלוש בנות. לבתו הראשונה קרא רבינו בשם **אסתר**, ולשניה קרא **רות** (ברוריה). כשנולדה בתו השלישית ובא לבשר את חמיו מוה"ר הגאון רבי **מקיץ שלי** זצ"ל, ענהו בבת

מוקיר רבנו

אחר מטתו של ידידנו בוגר הישיבה רבי רפאל לוי זצ"ל

| הרב יונה חורי |

מרן הקדוש רבנו מצליח מאזוז זצ"ל והי"ד מסבירים גם ככה: חבל על אלה שנפטרו ולא נשכחים לעולם.

המנוח ע"ה לא הכרתיו הרבה אבל המעט שאני זוכר מעיד על גדולתו. הוא היה תמהיל

של תמימות ויראת שמים. תמיד היה טוב להסתכל עליו. בדיבורו במבטו ביראתו בחזות פניו בהליכתו בשפת גופו, הכל אצלו ביטא תורה מצוות קדושה ויראת שמים.

בבני ברק יע"א עיר-רבתי-עם, הדמות שלו חרגה מכולם. תמיד היה טוב לפגוש אותו להחליף אתו כמה מלים ולצאת מחוזק.

אהב כל אדם ואפילו כל ילד קטן, והיה דבק בתלמידי חכמים באופן מופלא. היה בקי באופן מפליא בכל תולדות היהדות החרדית לפרטיה ועל גדולי ישראל, וכן היה בקי וזכר כל פרט מדברי ימי הישיבה.

אהבתי לשמוע אותו מספר על גדולי ישראל ושאסור להרהר אחרי גדולים ודעתם, ותמיד עלינו לא להיכנס במחלוקות

מרן שליט"א מספיד בלוויית רבי רפאל לוי

יעברו הימים ויחלפו השנים ותמיד ננצור בזכרונו דמויות מיוחדות שהיכרנו. כזה היה הצדיק העניו מתלמידי הישיבה הקדושה כסא רחמים תכב"ץ האברך ר' רפאל שמשון הלוי

בן מלכה. ר"ת שמר"ה נפשי כי חסיד אני (תהלים פ"ו). ועוד: שמר"ה נפשי עדותיך ואוהבם מאוד (שם קי"ט). פסוקים שרומזים עליו ועל מהותו.

בער"ח אדר שנה זו נקטף הצדיק ר' רפאל ע"ה. נודע לי על פטירתו דרך לוח מודעות ברחוב הרב שך בב"ב. כשראיתי השם שלו אמרתי בלבי אולי זה הוא אולי לא כי כמה רפאל לוי איכא בשוקא. מיד התחברתי ל"קו איגוד תלמידי מרן" של הישיבה הקדושה, ואני שומע את מרן רה"י שליט"א מספיד אותו. אכן מדובר באותו ר' רפאל אהוב וחביב שנקטף.

עוד דמות חביבה ויקרה נעלמה מהנוף הבני ברקי. חבל על דאבדין ולא משתכחין (סנהדרין קיא.). דהיינו חבל על אלה שנפטרו ולא נמצאים יותר. אבל בשם

בין גדולים ולא להכניס ראשנו בתוכם כי מה אנחנו מה חיינו ואנחנו כאלה קטנים על ידם. והיה רומז באצבעו על שפתיו לומר לשתוק ואין לנו רשות לדבר או להרהר על דבריהם כלל.

היה מספר שמילדותו אהב לראות דמויות צדיקים. היה גר ברחוב רשב"ם הידוע, ויצא לו מילדותו להציץ ולהתבונן

בהרבה רבנים אדמורי"ם גאונים וצדיקים ידועים. הוא היה משתדל לא לפספס אותם, ואם צריך היה מטפס ומציץ עליהם אפילו מהחלון, כמו למשל רבנו יעקב ישראל קניבסקי הסטייפלר זצוק"ל וכן בנו הגאון רבי חיים קנייבסקי זצוק"ל. ועוד דמויות הוד ידועות של ב"ב כמו רבי שמואל וואזנר הרבי מנדבורנא ועוד, ולהבדיל בין חיים לחיים גם מרן רה"י שליט"א.

זכה להיות מקורב מאד למרן שליט"א ולשמש בקודש במסירות רבה. בכינוסים ואספות, רבי רפאל ע"ה דאג תמיד שהמון העם לא יתנפלו ולא ידבקו במרן רה"י שליט"א בכדי שיעבור בצורה נוחה, והיה מפלס לו הדרך. הכל עשה מתוך אהבה כבוד הוקרה ויראה.

ביום נישואיו השאיר לבני הישיבה מכתב שמח ומרגש, וחתם איש ש'ר ואוהב ש'ר ר"ת שמשון רפאל.

מודעה שנתלתה בישיבה עם הערות מרן ראש הישיבה

הרב המנוח היה מסובל ביסורין, הן בכך שלא נישא רק בגיל מבוגר, וכן שלא זכה לפרי בטן וכן מה שעבר אח"כ עם הרגל והסיום המר בעוה"ר. מרן רה"י שליט"א בהספד עליו סיפר שהיה רואה אותו עושה סיבוב בביהמ"ד ולא הבין למה עד שנודע לו שזה בגלל כאבי רגליים שהיה לו. ל"ע. למרות זאת קיבל את יסוריו באהבה, ורק היה כואב לו ממיעוט בתפלה ולימוד תורה.

מת אחד מהחבורה - תדאג כל החבורה (ראה שבת קו), חוץ מהפשט יש מסבירים תדאג לו כל החבורה. וכמו שביקש מרן רה"י שליט"א בהספדו בלויה שהיות שהמנוח לא השאיר צאצאים, לכן ראה בעיניו הקדושות עין הבדולח לשבץ חידושים שלו לזכר עולם בספריו "ארים נסי" על מסכתות הש"ס. לדוגמא, בארים נסי קידושין י"ד ע"ב, מרן רה"י שליט"א הסביר שהמלה מנה לשון זכר, והביא שהמנוח הביא לו ראייה יפה מנוסח פטום הקטורת: מנה בכל יום "מחציתו" בבקר "ומחציתו" בערב "ושלשה" מנים "יתרים" וכו'.

מכאן תצא קריאה ובקשה כדברי מרן רה"י שליט"א ללמוד לע"נ ר' רפאל שמשון צ"ל בן תבלח"א מרת מלכה הלוי מב"ת. תנצב"ה אמון.

הצדיק החסיד הרה"ג רבי נסים-מניני קבלן זצוק"ל

| הרב אביחי סעדון |

השקדן הצעיר

זצ"ל, רבו של מרן ראש הישיבה שיבדלח"א.

רבי נסים בתפלה

ובמשך תקופה, למד גם לפני מרן מייסד הישיבה רבנו מצליח מאוז זצ"ל. הגאון ז"ל עמד על חכמתו של הבחור הצעיר ושקידתו בתורה, ובאחת ההזדמנויות לא

כבש את התפעלותו, ואמר לו: "הי רצון שאזכה לחתן כמוך". לימים רבים, בתו של מרן זצ"ל נישאה לבנו של רבי נסים הדיין הגאון הרב חנן שליט"א, והיתה זו התגשמות ברכתו של הרב הגדול ז"ל.

בכל שנות בחרותו, היה יושב בישיבה ועוסק בתורה, ומנצל את זמנו בשקידה והתמדה נפלאה, וכותב ומחדש מאשר קיבלה נשמתו בסיני. את רבותיו הגדולים העריץ מאד, בכל עת שיבא את חכמתם ויראתם, וטעם הלימוד שלהם לא מש מפיו לעולם. ולימים, נהנה לספר באזני בניו ונכדיו ה"ו על גדולי חכמי תונס, שזכה לחסות תחת כנפיהם וצלם הגדול, והיה פותח פיו בחכמה בלשון לימודים, כשהוא מתרפק בערגה על גדולתם האדירה.

ביום י"ג שבט שנה זו, בבוקר יום שבת קודש פרשת "ויהי בשלח" - אין ויהי אלא לשון צעה, עלתה בסערה השמימה נשמתו הטהורה של הצדיק והחסיד רבי נסים-מניני קבלן זצ"ל. אביהם של בוגרי הישיבה הרבנים הגדולים למשפחת "קבלן", ומחותן למרן מייסד הישיבה זצוק"ל.

רבי נסים נולד ביום י"א בטבת התר"ץ, להוריו רבי יצחק ואורידה (אחייניתו של מוה"ר הרב הראשי לג'רבה הגאון רבי משה-זקן מאוז זצ"ל), למשפחת "קאבלה", ב"חארה צגירה" (-הרובע הקטן) שבקעיר תהלה ג'רבה. ויקרא שמו בישראל: "מניני". בעלותו לארץ, הציעו לקוראו בשם "נסים", שעולה כמנין "מניני" בדיוק, ומאז נשתרש השם הזה בפי כל. וגם שם משפחתו, אחר שנכתב בטעות "קבלן" התקבל השם הזה. ולימים חכך בדבר, ופנה לשאול את מרן ראש הישיבה שליט"א, שהשיב לו להשאיר את שם המשפחה החדש, שעולה בגימטריא שבע פעמים שם הוי"ה.

בילדותו הוריו עברו להתגורר בעיר הבירה "תונס". ויגדל הילד, וגם במעלליו יתנכר נעה באהבתו לתורה ולקדושה. הוריו שלחוהו ללמוד בישיבת "חברת התלמוד" - מיסודו של הגאון רבנו שלמה דאנה זצ"ל (בעל שלמי תודה), מפי רבותיו הגדולים, ביניהם הגאון רבי אליהו אלגז

ארץ ישראל - כלה קרואה

עם מרן שליט"א

עם מורנו הגר"מ לוי ויבדלו לחיים מורנו הרב צמח ובנו רבי אליהו

שכר ותמורה על כך כלל.

לזכות את ישראל

כששים שנה התגורר רבי נסים בעיר "רמת-גן", ושימש לאור גדול עבור שכניו הרחוקים מתורה ומצוות. בימי מלחמת המפרץ, היו אצים-רצים לביתו הקטן, באומרם כי זה "המזוזה של רמת-גן", והיא השמירה הגדולה ביותר. רבי נסים חיפש בכל מאודו להשפיע עליהם לטובה, ודברי חכמים בנחת היו נשמעים ונעשים. ובכל שבת היה משמיע באזני הילדים דברי תורה וסיפורים, ובכך שובה את לבם הצעיר ומקרבת לתורה. פעם פגש אברך בבני ברק שסיפר לו שבילדותו היה בן למשפחה חילונית משכניו ברמת-גן, ובשמעו בשבת את מלות הקידוש בנעימה ואת לידיו פוצחים בשירי השבת, התרגש והחליט

בשנת התש"ז, והוא בן שבע עשרה שנה, פנה אל הוריו בבקשה מפתיעה, לעלות לארץ הקודש. אולם בקשתו נתקלה בהתנגדות מצד אמו, שחששה לשלמו הרוחני של בנה הצעיר. רבי נסים לא יכול היה לכבוש רצונו העז ללמוד באוירה המחכים של ארץ ישראל, עד שלרוב הפצרותיו וגעגועיו נפל למשכב. בצר לה, פנתה אמו אל רבותיו בישיבה, וביקשה את עצתם לשכנעו לסור ממחשבתו הטובה אשר חשב. הרבנים הציעו לה להתנות עמו שימתין עד אשר ישא אשה, ובכך יוכל להישמר מפני הרעות הרוחניות, ויהי ה' אלקיו עמו ויעל. רבי נסים קיבל את ההצעה בשמחה, וביקש מאמו למצוא לו שידוך בהקדם. באחד הימים, פנתה אל שכניהם משפחת "כהן", וביקשה את עזרתם בשידוך, והם הציעו את בתם "שרה", נערה חסודה וצנועה. ואכן, רבי נסים נשאה לאשה, בת כהן לתלמיד חכם, ביום ד' תמוז התש"ז.

הזוג הטרי שם פעמיו לארץ ישראל, משאת נפשם של כל בני הגולה. ובהגיעם לא ידע רבי נסים את נפשו משמחה, על התגשמות משאלת לבו הטהורה. רבי נסים שמר על עצמו בנחישות רבה, בדרך התורה והקדושה, לפני ולפנים כדת וכהלכה. תחילה וראש, חיפש ישיבה קדושה, בכדי שיוכל לשבת בדיבוק חברים ולעמול בתורה. בימים ההם טרם נוסדה ישיבתנו הקדושה, ורבי נסים הלך אל ישיבת "פונוביז" בבני-ברק הסמוכה. אולם שם סירבו לקבלו כתלמיד בישיבה, אחר ששמעו שהוא נשוי ובעל בעמיו. רבי נסים התאכזב ושב לביתו, אך המשיך לשקוד בכל כוחו על התורה.

בהמשך, נהנה מיגיע כפיו ושימש כ"אב-בית" בבית הספר ברמת-גן. מנהל בית הספר שהכיר בחכמתו הרבה, ביקש ממנו למלא מקום המורים, ורבי נסים היה מעביר לתלמידים שיעורים בתנ"ך וכדומה, ומחדיר בלבם תורה ויראת שמים, ללא

ישיבתנו הקדושה

רבות עשה רבי נסים למען הגדלת והחזקת התורה. מהונו הדל, תרם בכל יכולתו עבור החזקת ישיבות ובתי מדרש בישראל, ובראשם ישיבתנו הקדושה. את בניו, שלח ללמוד בישיבה, אצל מרן ורבותינו הגדולים שליט"א. ובכל יום ויום (!) היה מגיע אל הישיבה, בכדי לעקוב אחר התקדמותם בתורה. ולימים, נקשר הרבה לישיבה הקדושה, ושימש בה כחבר הוועד.

איש חכם לב היה ובעל פקחות נפלאה. רבים היו ניגשים לקבל את עצתו בכל ענייני החיים, ודבריו הנעימים והחכמים, שהיו רוויים מאוצר גדול של יראת שמים ונסיון החיים, היו להם כמים קרים על נפש עייפה. את מיטב זמנו הקדיש עבור אברכי כוללים ובחורי ישיבות, לבל ישברו למול רוחות הזמן המנשבות כנגדם, והיה מעודד ומחזק את לבם, בדברים שהחיו את נפשם ממש. וגם בישיבתנו הקדושה, היה מרבה לשוחח עם תלמידי הישיבה, שימשיכו לשקוד על דלתי התורה והיראה, חרף הקשיים והתנאים בתקופה ההיא. בין הפונים לקבל עצת חכם, היו גם אברכי הישיבה, והוא היה שומע מייעץ ומדריך בכל לב, ברוב דעת ותבונה רבה. הגאון רבי יצחק בוכריץ שליט"א מרבני הישיבה, אמר: "רבי נסים היה לא רק המזוזה של רמת-גן אלא גם המזוזה של הישיבה".

בימים הנוראים, רבי נסים קבע מקום תפלתו בישיבה הקדושה, בצל הרבנים והתלמידים הי"ו. ובמשך שנים רבות היה קונה את המפטיר במנחה של יום הכיפורים, וקורא הפטרת "יונה" בטעמיה ודקדוקיה ובמנגינתה העריבה. בשנה הראשונה, ניגש אליו מרן ראש הישיבה בסיום ההפטרה, ובהתפעלות והנאה אמר לו: "הזכרת לי את תונס"...

חיבה יתירה נודעת לרבי נסים כלפי מרן ראש הישיבה ואחיו הגאונים שיבדלח"א, ובכל שאלה

בסנדקאות

לחזור בתשובה שלימה.

בכל הזדמנות שראה בדרכו, חיפש רבי נסים להרבות זכויות אצל ישראל. באחת משיחותיו עם שכנו וידידו הגאון רבי יצחק ברדע שליט"א רבה של רמת-גן, סיפר לו על רעיון שהגה בדעתו, לכתוב על גבי דף חידושים על הפרשה עם סיפור מחזק ועוד, ובראש הדף זמני כניסת ויציאת השבת. רבי נסים קרא שם העלון "אגרת השבת", והפיץ אותו בבתי הכנסת מדי שבת בשבתו. היום הרעיון של רבי נסים הוא חזון נפרץ, וכל הארץ מלאה בעלונים מכל הסוגים, המאירים את שלחן השבת, אך אז היה רעיון חדשני.

כאח גדול, מבשרו לא התעלם, ונטל על שכמו עול כל אחיו בעלותם לארץ, בכדי שיוכלו לשבת ולעסוק בתורה, ולהצליח במלאכה ראויה ונכיה. ופעם שאחיו הצעיר עלה לבדו ארצה, והלך עם תנועה חופשית "עליית הנוער". רבי נסים שמע כי נשבה אחיו, ומיד נסע אל מקום מושבו ולקחו אל ביתו שהיה בן חדר אחד בלבד, חצה את החדר לשנים בוילון, חציו נתן לאחיו וחציו לו ולביתו עם בתם הקטנה. ובכל עת עודד אותו לבל יתפתה לחזור חזרה. ואכן, זכה אחיו לגדול על ברכיו, והקים בית של תורה ומשפחה מפוארה. וזמן מועט לפני רבי נסים, הסתלק לבית עולמו, ע"ה.

(במשכנה הקודם ברחוב הרב שר בבני ברק), ושוקד על התורה עם הרה"ג רבי ברוך כהן שליט"א (בעל ספר ברוך השלחן), ועמם הגאון רבי רחמים בוכריס זצ"ל (בעל ספר לב רחב). בהמשך, היה נוסע בכל יום מביתו ברמת-גן עד לישיבת המקובלים "בית אל" בבני ברק בראשות הגאון רבי נסים פרץ זצ"ל. שם ישב ועסק בתורה ובלימוד הסוד. וגם בימי זקנותו, הטריח עצמו מדי יום בנסיעה זו. ובשנותיו האחרונות, עבר להתגורר סמוך לישיבה הנ"ל.

חסידי קדישא ופרישא

רבי נסים היה גדול ביראת ה' אמיתית וטהורה. כל יום בתפלת שחרית בהשכמה, נהג לצאת מביתו כשהוא מעוטף בטלית ומעוטר בתפלין, ומראהו כמראה מלאך ה' צבאות. פעם שוחח עם ידידו מוה"ר הגאון רבי יצחק ברדא שליט"א בענין גילוח הזקן במכונות המצויות היום, ולסיום אמר לו רבי נסים: "אחר מאה ועשרים איך אעלה אל אבי ואני מגולח זקן?!". ומאז החליט לגדל את זקנו עד סוף ימיו.

בכל הזדמנות נשא מדברותיו בענין הגאולה. ואף רכש לעצמו חליפה נאה ובהירה והניחה בפניה מיוחדת בארון, לכבוד בואו של מלך המשיח.

רבי נסים יחד עם רעייתו, גידל את כל ילדיו במסירות רבה לאין קץ, וטרח בכל יכולתו על חינוכם לתורה ויראת ה' טהורה. ואכן, אשרי בניו אחריו, זכה לראותם גדולים בתורה וביראה, לגאון ולתפארה. וגם לבני משפחתו המורחבת, היה רבי נסים לאב זקן, וממרום גילו ירד אל הקטן שבניו הי"ו, ביחס חם ובנעימות רבה. בשנת התשע"ז, רעייתו הצדקת מרת שרה ע"ה נסתלקה לבית עולמה. והיו חיי שרה תשעים שנה. ואחר כמה שנים מפטירתה, רבי נסים הכניס לעילוי נשמתה ספר תורה חדש ומהודר, שנכתב ע"י בנו הגאון הרב ארז-אברהם שליט"א, והוכנס ברוב פאר

וספק ביקש לקבל את הכרעתו של מרן רבנו שליט"א. בתקופה שהתגורר בבני ברק, קבע מקומו בבית הכנסת של מרן שיבדלח"א, ואיוה למושב לו סמוך למקומו של מרן, בכדי שיוכל לשמוע את שיעוריו מקרוב. שנה אחת ביום הולדתו, קיבל רבי נסים מתנה יקרה, ספר "לא תשיך" של מרן שיבדלח"א, עם הקדשה חמה ממרן המחבר. רבי נסים שמח עד מאד, וכאשר בירר אצל בני משפחתו מי ביקש זאת ממרן, להפתעתו ענו כולם ואמרו שלא דיברו כלום. ועד שנותיו האחרונות הזכיר בהתפעלות את המתנה המפתיעה שקיבל ממרן שליט"א.

זקן ויושב בישיבה

את ימי חייו, מבחרותו ועד זקנותו, הקדיש רבי נסים ללימוד התורה, ולא ידע מבזבז הזמן ומדברי בטלה כלל. בכל עת וזמן היה יושב והוגה בה, ולא זז מחבבה. וכנער צעיר מלא חשק והתלהבות, ניצל את זמנו גם בשנות זקנותו, וקבע לימודו בין כתלי הישיבה, ושם שקד בהתמדה עצומה.

סדר יומו היה עמוס לעייפה, בסדרי לימוד שקבע לעצמו בכל מרחבי התורה. ולאור שקידתו הגדולה, זכה לסיים את התלמוד כולו כמה פעמים, במסגרת "דף היומי" ועוד. בנוסף, היה לומד ומחדש בעניינים הלכתיים שונים, ומביא וקורא מדברי הראשונים והאחרונים, בסברא הגונה וישרה. חלק מהדברים פרסם בירחון "אור תורה", ושוחח בהם עם ידידו מוה"ר הגאון רבנו משה הלוי זצ"ל. (עיין לדוגמא בספר ויען שמואל חי"ג קונטרס תורת משה סי' ג'). אחר שמילא כרסו בשי"ס ופוסקים, נפשו הטהורה נמשכה לחכמת האמת, והגה רבות בספר הזוהר ובספרי הקבלה. אבל את הכל עשה בינו ובין קונו, ואת צנועים חכמה, ולא שיתף מידיעותיו בקבלה כלל. רבי נסים השאיר אחריו כתבי יד בתורה ובשי"ס במזוסר ובהלכה.

בכל יום היה מגיע אל ישיבתנו הקדושה

מרן שליט"א מספיד

הקהל בהספדים

אברהם אבינו". וסיפר שהיה קובע מקום לתפלתו בבית הכנסת, והיה איש צדיק, ומתנהג תמיד בענוה, וחיבב על אנשים רחוקים את התורה. וגם למד קבלה, בישיבת "בית-אל" ולבדו בבית. מרן הוסיף שבילדותו למד אצל רבו הגאון רבי אליהו גז צ"ל, שהיה מומחה להחדיר את הלימוד בלב התלמיד. והזכיר שהמנוח זכה לבנים תלמידי חכמים, ומהם דיין ומחבר ספרים שגם בקי בענייני העולם הזה. וסיים: "צריכים להצטער על פטירתו, ולהתפלל לקב"ה שיאמר די לצרותינו. איבדנו את הרב שלום כהן, איבדנו את הרב חיים קנייבסקי, איבדנו את הרב שמעון בעדני, ועכשיו איבדנו את רבי נסים קבלן. שזכותם תגן עלינו ועל כל ישראל".

בסיום דברי מרן, מסע הלוייה המשיך ל"הר המנוחות" בירושלים. שם הספידו בנו הגאון הרב אליהו קבלן שיבדלח"א, ולאחר מכן רבי נסים נטמן לצד רעייתו ע"ה. תנצב"ה. זכותו הגדולה תגן על כל משפחתו המפוארת, ועל כלל ישראל, אמן.

להיכל הקודש בתלמוד תורה "איש מצליח", שבהנהלת בנו הגאון הרב אליהו שליט"א.

בא השמש בצהריים

בשנתו האחרונה, התייסר ביסורים ונחלש הרבה. בניו ובנותיו ה"ו טיפלו בו באהבה גדולה ובמסירות מרובה, וקבעו ביניהם לפי התור לשהות עמו בביתו. הם התבקשו על ידו ללמוד עמו גמרא או הלכות ודברים אחרים, ומדי פעם ביקש לשמוע פיוטים מלאי אהבה לה' יתברך, ביניהם של הפייטן רבי דוד ריאחי ז"ל שהכירו מחוץ לארץ (תלמידו של מרן האיש מצליח זצ"ל). ויהי היום, בבוקר יום שבת קודש פרשת "בשלח", בשכבו בבית החולים, רבי נסים השיב את נשמתו הטהורה ליצורה. והוא בן 93 שנים. אך זה היום, י"ג שבט התשפ"ג. ולמחרת ביום ראשון, בשעה עשר בבוקר, מטתו של הצדיק הונחה בכניסה לשיבתנו הקדושה. ומשם נפתח מסע ההלוייה, במעמד ילדיו ורבני הישיבה ובהשתתפות קהל גדול. והכל התעטפו ביגון וצער, על סילוקו של צדיק.

בין המספידים, היה מורנו הגאון הצדיק רבי צמח מאזוז שליט"א, שאמר כי הוא יודע שרב הנסתר על הגלוי ממעשיו של הרב המנוח. ולאחר מכן, נשא דברים בנו הדיין הגאון הרב חנן קבלן שליט"א, ואחריו מוה"ר הגאון רבי יצחק ברדא שליט"א, ואחריו כן הספיד הגאון רבי משה נידאם שליט"א. כולם עמדו על גדולתו של המנוח הצדיק, בחסידותו היתירה, קדושתו הנוראה, יראתו הצרופה, שקדנותו הנפלאה, ענוותנותו המופלגת, חכמתו המופלאה, אמונתו הטהורה, מדותיו הנעלות, מסירותו בכיבוד הוריו ובחינוך ילדיו, ואהבתו לתורה ולמצוות.

ובסיום שורת ההספדים בישיבה, הגיע מרן רבנו ראש הישיבה שליט"א, ונשא דברי הספד על ידידו רבי נסים זצ"ל. ופתח במלים: "אנחנו מלויים איש יקר, איש עניו, איש חסיד, מתלמידיו של

הרה"ג רבי רזיאל כהן שליט"א

מתלמידיה של הישיבה בין השנים: אלול תשנ"ד-כסלו תשס"ד

תפקיד כיום: מאברכי מכון הרב מצליח

בחישוב. כשלא ענינו לו מיד הפטיה: "מה אתם עושים בשיעורי חשבון? משתמשים במחשב? - מחשב זה מח-שב".

למרות ההיכרות הקרובה עם הישיבה, זה לא היה מובן מאליו בבית שאלך ללמוד שם, מכמה סיבות. רק כאשר הגעתי לכתה ז' ושני תלמידים מהכתה התקבלו לישיבה, אז סבא שלי רבי ששון זצ"ל (נפטר בשנה שעברה) הטיל את כל כובד משקלו ולחץ על ההורים שיבלח"ט שינסו את האפשרות הזו. אני בטוח שהם לא מתחרטים.

אני זוכר שהגעתי עם סבא זצ"ל למבחן הקבלה בפחד גדול ובהתרגשות, גם ככה הייתי ביישן ומופנם... אבל זה לא לקח הרבה זמן. מיד כשנכנס הרב יצחק בוכריץ לחדר הבחינה, החיוך שלו הפיג לי את כל הפחד, הוא נטע בי ביטחון וחוסן, וב"ה התקבלתי.

תורה שלמדתי באף

הישיבה היא גן עדן בעולם הזה, מעין ימות המשיח שאמר עליהם הרמב"ם שלא יהיה בהם נוגש ומבטל כדי שיעסקו בתורה וחכמתה... אמנם היצר הרע תמיד מנסה לבנות "מצודים וחרמים גדולים" של הפרעות, של דמיונות, אבל אני לא זוכר משהו יוצא דופן במיוחד, נדמה לי שבדרך כלל פחות-או-יותר הכל "זרם". אולי יש סוגיות שהתמסרתי להן יותר, וממילא הן שמורות בזכרון יותר. עד היום אני זוכר שסוגיא זו למדתי עם פלוני במקום פלוני, וחידוש זה נתחדש לי בנסיעה לאירוע פלוני. ואני מאד מחבב אותם. אבל לא מעבר לזה.

ציון-דרך

בחורף שנת תשנ"ח, מורנו הרב משה לוי זצ"ל

קצת רקע

נולדתי באשקלון בשנת תשמ"ב, שם למדתי בת"ת של מר איציק כהן (לימים שר הדתות). בסוף שנת תשנ"ד הגעתי ללמוד בישיבה, ישיבה קטנה וגבוהה. בחורף תשס"ג התחלתי לעבוד על "הערות איש מצליח" על הלכות פסח (יחד עם הרה"ג ר' אליהו ור' חננאל הכהנים). כשסיימנו, התחילו בעריכת ספר "הוראה ברורה", ואז התחלתי לערוך עם ידידי הרה"ג ר' ישראל אמויאל את החלק על הלכות תערובות, ובזה אני עוסק עד היום.

היכרות ראשונה עם הישיבה

בתור ילד דיברו הרבה בבית על הישיבה בהערכה רבה. פעם הצטרפתי לאבי בנסיעה לישיבה (כמדומני להביא ספרים של רבי חויתה זצ"ל), הבנין המרכזי זכור לי מאז במעורפל גבוה ונישא מוקף בקוצים, בצבע אפור ללא חיפוי השיש. אני גם זוכר שבפנת האוכל בבית היתה תלויה תמונה ממוסגרת שנשלחה מטעם הישיבה - של רבי חויתה ורבי מצליח, תמונה פשוטה בשחור לבן עם כיתוב "והיו עיניך רואות את מוריק". אח"כ להגל חצי יובל לישיבה בשנת תשמ"ח כבר שידרגו לתמונות צבעוניות על נייר שעוה, הן היו תלויות בחדר הילדים מעל המטות שלי ושל אחי. הייתי אז כבן שש.

בחודש ניסן תשנ"ב (כמדומני) הגענו לטיול בבני ברק מטעם הת"ת באשקלון. ביקרנו בישיבת פונוביז' ואצל הרב שך זצ"ל, ואח"כ (כנראה לצורך האיזון...) ביקרנו גם בישיבה. מרן ראש הישיבה מסר לנו אז שיחה מעניינת דיומא, ובתוכה שילב כהרגלו גם קצת גימטריאות, תוך כדי שהוא זורק לנו שאלות

ולשנים, וב"ה כמעט עשר שנים למדתי בישיבה עד שנישאתי.

דמות מרבני הישיבה שהשפיעה

כולם השפיעו במדה כזו או אחרת. לדוגמא, בשיעור א' היינו רואים מצד אחד את מורנו הרב צמח בשיעור חוזר וחוזר על עומק הסברא, ומה הוקשה לרש"י וכו', בלי להרפות, עד שכולם יבינו הדק היטב, ממש עד האחרון שבהם. ואחרי שבועיים-שלוש עוברים לשיעור של ר' נסים ארביב (שה' ישלח לו רפואה שלמה בקרוב ממש), ושם אנחנו רואים איך הוא מעמיק ו"חותך" כל דבר בקלות העיון, ורק ה"גאונים" מצליחים להבין ולהתפלפל אתו. ככה גם בשיעור ב' החביבות של הרב בוכריץ ואחריו החברה/מניית של הרב מיכאל דיעי (בדיקו אז הוא התחיל ללמוד), היתה משהו מיוחד. גם הרב עוזי מימון לימד אותנו תקופה קצרה, ואני זוכר שאז הוא עמד לפניי בחינה באיסור והיתר (כמדומני), וכל רגע פנוי היה מנצל ללמוד. זו היתה דוגמא מוחשית לניצול הזמן. אצל הרב ריבי היה דגש שהשיעור יהיה מעניין ותוסס, הוא שם לב הרבה למבנה ולתצוגה של השיעור, ואחריו אצל הרב משה זצ"ל כמו שהזכרתי למעלה.

חבר מימי הישיבה שהשפיע

במיוחד אני חייב להכיר טובה להרה"ג ר' דקל כהן שליט"א, שבתחילת הדרך בישיבה קטנה שיעור א' לקח אותי תחת חסותו (הוא היה אז בשיעור ג'), וממש השקיע בי הרבה לכוון ולהדריך ולעודד. היתה גם תקופה שהיה עורך לי מבחנים בכתב על מסכתות שלמדתי מהצד (ועד היום הם שמורים אצלי). אחריו למדתי גם עם הרב גולן קבלן, וגם הוא היה מבוגר אחראי והשפיע עלי הרבה. לתופעה הזו קראו אז בישיבה בהלצה "אדמו"ר וחסיד", והנהלה היתה מעודדת את זה (אגב, האדמו"ר הגדול אז, היה הרה"ג ר' אביגדור מאדאר שהרבה "חסידים" חסו תחת צלו...). נדמה לי שבהמשך ראו בהנהלה שקשר כזה אינו תמיד בריא והפסיקו לעודד את זה.

זכרון מתוק מהישיבה

"תיקון כרת" - ללמוד כל הלילה עד הבוקר. לצערי

סיים ללמד מחזור של איסור והיתר, ותוכן שאחרי פסח יינסו ללמוד אצלו הבחורים המבוגרים שמבין חברי כיתתנו (עד אז למדנו אצל הרב ריבי שליט"א). מאד רציתי ללמוד אצל הרב משה, אבל בהנהלה לא הסכימו (למפרע הבנתי שזה היה מתוך אחריות חינוכית, בשל היותי אז הצעיר בכתה). ביקשתי כמה פעמים ונעניתי בשלילה, רק אחר שכתבתי מכתב ארוך לרב צמח, הסכים, ועדיין היו חוששים עלי. במבחן הראשון שערך הרב משה זצ"ל היתה לי סייעתא דשמיא מיוחדת וקבלתי ציון 95, הרב ריבי שמע על זה ואמר לי "חזק וברוך", אבל עדיין הרגשתי ש"עוקבים אחרי". על כל פנים המחזור שלנו היה האחרון שזכה ללמוד אצל הרב זצ"ל (עד פטירתו במרחשון תשס"א), ואלמלא הייתי מתעקש אז, הייתי חסר היום מאד. יותר מהתורה שלמדנו אצל הרב, למדנו גם סדר בלימוד, איך לנתח את השאלות שבאות אליך, איך לפסוק, ובכלל למה לשאוף.

רגעים מכוננים

כשהגעתי לישיבה בר"ח אלול תשנ"ד, הייתי צעיר יחסית והנתק מהבית נפל עלי ב"בום". השיחה הראשונה של הרב צמח שליט"א ב"יום הכניסה" סיפרה על בחור צעיר שבמשך כל שלשת השבועות שהוא שוהה בישיבה (עד שבת-חופשה) הוא מתגעגע להורים, והרב פירט כיצד? שבוע ראשון - הוא משחזר איך היה בבית, ומה בישלה אמא, ומה אמר אבא וכו' וכו', שבוע שני - הוא כבר בוכה בלילות מגעגועים, ושבוע שלישי - הוא כל יום וכל היום מתכנן את הפגישה הנרגשת עם ההורים ביום ששי הבעל"ט... אבל התורה אומרת (וכאן הרב קרא בהטעמה המסורתית): "האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו, ואת אחיו לא הכיר, ואת בניו לא ידע, (ולמה?) כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו (ואז, ורק אז): יורו משפטך ליעקב ותורתך לישראל...". ההבנה נפש הבחור יחד עם ההקרה לתורה ממש דיברו עלי ודיברו אלי. הפנמתי את הדברים. אחרי כשבועיים ראה אותי ר' אליהו חדאד בחדר האוכל (אז הוא היה אב-בית טרי) ושאל אותי "נו, איך אתה מסכם שבועיים בישיבה?". רק אז שמתי לב שכל כך מהר עברו שבועיים... השבועיים האלו הפכו לחודשים,

יחזור נכנס ללמד רבי אליהו מאדא. "ומה אתם לומדים?" התעניין. אמרתי לו: "בינתיים לומדים את התשובה שכתב הרב באור תורה (תשנ"ד) בענין ירקות גידולי ששית שנכנסו לשביעית". ואז אמר בקורת רוח: "פה מאד". זו היתה השיחה האחרונה שלי עם הרב זצ"ל.

רגע של התפעלות

כשבועיים אחר שהתחלנו ללמוד בשיעור א', "גזר" הרב צמח שליט"א על כל הבחורים בשיעור שחייבים לנוח בהפסקת הצהריים. בהתחלה חשבתי להתגבר על הגזרה ולשנן דף גמרא כל יום לפני השעה היעודה, ואז לחזור עליו בפנימיה תחת השמיכה במסוה של שינה. אבל מהר מאד נשברתי, והייתי נרדם באמצע הדף. לא היתה ברירה, ופנינו אני ובנש"ק ר' שמעון חירארי (כבר אז הוא היה שקדן גדול), וביקשנו בתחנונים מהרב צמח להשאיר ללמוד בהפסקת הצהריים, בהתחייבות שנהייה ערניים בשיעור אחר"צ. הרב הסכים להפצרות, וכתב לנו פתק קטן מרובע אל המודריך בפנימייה, בזו הלשון (כמעט): אני מאשר לבחורים (פלוני ופלוני) ללמוד בהפסקת הצהריים בבית המדרש "להם לבדם ניתנה הארץ ()" (וחתים) ע"ה אמיץ ס"ט. ואז הוסיף בעל פה, שאין תוקף לאישור הזה עד שנמצא את מקור הביטוי "להם לבדם ניתנה הארץ", ונוסיף אותו לתוך הסוגריים. לא ידענו מאין יבוא עזרנו, מהיכן נמצא את המקור, "הרי שלחן והרי סכין ואין לנו פה לאכול". עד שאחד הבחורים הציע לנו: "תפנו אל (ר' דוד) בירדוגו, הוא בודאי יודע". חיפשנו ושאלנו מי זה בירדוגו. לקח קצת זמן עד שמצאנו אותו עולה במדרגות. לשאלתנו הוא ענה מיד, תוך כדי עליה במדרגות: "איוב פרק ט"ו". מאד התפעלנו אז מה"שליפה" הזו. היום אני מתפעל גם מהאתגר שהציב בפנינו הרב צמח, בתור בחורים צעירים הוא ביקש ללמד אותנו כיוון, להיכן אפשר להגיע.

רגע משעשע

כשהייתי בישיבה קטנה, עבר לידי הרב צמח באמצע הסדר בשבת אחר הצהריים, ושאל אותי: "אולי כבודו(!) רוצה שאביא לו משגיחה?...". כשראה

היום אצלי זה די נדיה, אבל בישיבה בזמנו היינו נשארים בליל ששי מידי שבוע, ומספיקים ללמוד ברצף או לכתוב הרבה מאד. אחר כך מתפללים בני, וממש רואים מ"שוכן ערבות" את רגע הזריחה בדיוק (אז עדין לא בנו את המגדלים בגבעת שמואל, וגם לא היה את אולם המכון שחוסם את החלונות בחזית). פעם העיר לנו ר' דוד בירדוגו (יזכר לטובה) שהכה"ח אומר שאסור לכוין התפלה ממש בעת יציאת השמש, מפני חשש הרואים. אבל בדקנו אח"כ וראינו שלמעשה אין לחוש לזה, והמשכנו ככה. ואח"כ ראיתי כך גם בשו"ת איש מצליח.

רגע שלא יימחה

הפטירה של מורנו הרב משה זצ"ל. אמנם ידענו שהוא לא מרגיש טוב, אבל לא עד כדי כך. מאחרי סוכות כל יום בבוקר היה אחד הבחורים יוצא לביתו לפני השיעור לשאול אם הרב יגיע או לא. אני זוכר שהרבנית תבלח"ט היתה אומרת: "היום לא, תפללו יותר טוב שהוא יבירא". ביום רביעי האחרון אחרי השקיעה התקבלה במפתיע הודעה שהמצב החמיר. מיד הרב צמח עלה לביהמ"ד שוכן ערבות לקרוא תפלה לחולה עם הבחורים (אחרי השקיעה!). במקום "ויעבור" הוא אמר "מי אל כמוך" בבכיות. בערך בשעה אחת עשרה בלילה, קראו למספר בחורים ואני ביניהם לבוא לבית החולים עם טנדר שחיכה לנו מתחת לישיבה. עדיין לא קלטנו שהרב נפטר, חשבנו שרוצים שנתפלל ליד החולה. רק באמצע הנסיעה הנהג (שהיה מתלמידיו) הצביע על כוס חצי מלאה שהיתה מונחת לידו, ואמה: הנה זו כוס המים האחרונה ששתה ממנה הרב כשלקחתי אותו ביום שני לביה"ח. חבל על דאבדין... רק אז הבנו באופן פתאומי. היינו בהלם ממש. הרב השאיר אחריו חלל גדול, שעד היום לא התמלא. ברוך ה' עדיין יש לנו את הספרים שלו, יש גם את התלמידים הגדולים שלו, אריות ממש, ויש הרבה מה ללמוד מהם, אבל אחרי הכל פני משה כפני חמה...

אגב, בשבת האחרונה לחיי התפללנו כמה בחורים בבית הרב זצ"ל (לבקשתו). אחרי תפלת ערבית של שבת, כשעברנו לומר לו "שבת שלום", הוא שאל אותי: מי עכשיו מלמד אתכם? אמרתי לו: עד שהרב

שאיני יורד לסוף דעתו, העיר לי: "אתה לומד בלחש, אולי נביא לך את המשגיחה ברוריה, שבעטה באותו תלמיד שלמד בלחשיה?...". אחר שנים כשזכיתי להינשא לבתו, אמרתי בהלצה: בסוף באמת הרב הביא לי משגיחה...

שעה של קורת-רוח

כשהשתתפתי בעריכת הערות איש מצליח על המשנ"ב הלכות פסח, הציעו להכניס לשם קיצור מתשובותיו של מרן ראש הישיבה, ואכן קיצרתי אותם ושלחתי לו לעבור עליהם. הוא החזיר את הדפים עם הגהות פה ושם, וכתב בתחילתם: "ישר כח על הזריזות ועל הדייקנות".

מאז עד היום זכיתי להעביר לרב עוד הרבה חומרים שלו עם הערות משלי (במסגרת עריכת הכתבים שלו), לפעמים אני מקשה יותר מדאי ומקבל ממנו על הראש (כמו: "הלנו אתה אם לצרינו"), ולפעמים הרב "רק" מוחק, או לחילופין מסכים להערות, מגיב או מוסיף, או מניח אותם כמות שהם. בכל אופן אני באמת מכוון לתועלת הענין, ומשתדל ומקוה שלא אכביד עליו.

אגב, לאחרונה שאלתי את הרב למה לפעמים הוא מניח את ההערות שלי בתוך הדברים שלו, הרי מעיקרא לא נכתבו אלא לשיקול דעתו ולהכרעתו, ולא בשביל להוציאן "לרשות הרבים", למה לא יעשה למשל כמו הרב עובדיה (להבבה"ח) שהיה מבליע את הערות העורכים בנעימה בתוך דבריו ולא נודע כי באו אל קרבנה? והרב (שיהיה בריא) השיב לי בענוותנות: "ככה נהג אבא בשו"ת איש מצליח בתשובה הארוכה בדין אגף שהניח הערות שלי בחתימתו". זה שיעור בענוה.

אשרי עין ראתה

ביום ט"ו בתמוז תשנ"ז, הגיע מרן הרב עובדיה זצ"ל לביקור בישיבה, הוא התפלל אתנו מנחה, ואחר החזרה הכריז מרן ראש הישיבה שלא לומר תחנון לכבודו. אח"כ הרב עובדיה מסר שיעור בענין האם מותר לרופא יהודי לחלל שבת בשביל להציל חייו של מטופל גוי (הגדון מופיע בשו"ת יביע אומר חלק ח'). וראש הישיבה יבדל לחיים ישב לידו והשתתף

באופן פעיל, הקשה, תירץ וכו'. מעולם לא ראיתי מי שמקשה לרב עובדיה באמצע השיעור חוץ מהפעם הזו. אחרי השיעור הרב היה במצב רוח טוב, וסיפר שפעם אמר לו האדמו"ר מצאנז (בעל דברי יציב): "אני לא יודע למה אני כל כך אוהב ספרדים, כנראה בגלגול הקודם הייתי ספרדי..." והמשיך הרב עובדיה באותו כיוון: ידידי רבי מאיר אני כל כך אוהב אותך, אהבת נפש, אני לא יודע למה אני כ"כ אוהב את התוניסאים, כנראה בגלגול הקודם הייתי תוניסאי!..."

רגע אישי עם מרן ראש הישיבה

בשנת תשס"ב, כשהוציאו את המשמרות כהונה במהדורא חדשה, הציעו בהנהלת הישיבה לפענח את המליצות הרבות המובאות בפתחת הספך, בהקדמה, ובהסכמות הרבנים. המליצות האלו מורכבות משברי פסוקים או מושגים תלמודיים, שצריכים למצוא ולציין את מקורן, ולהסביר את ההקשר שלהן. הרב צמח הטיל את המלאכה הזו על ר' אריה מאזוז ועלי, ואחרי שלא הצלחנו למצוא את כל המקורות, גייסו לעזרתנו גם את פרויקט השו"ת של בר אילן. כשזה לא עזר כ"כ, נועצנו גם ברבי משה חורב זצ"ל, אבל עדיין לא הצלחנו למצוא הכל, ונשארו עשרות מליצות לא מפוענחות (בגלל שהרבנים המליצים שינו את המובאה המקורית להתאימה לעניינם, כך שלא תמיד יכולנו לזהות מה היה הנוסח במקור). לא היתה ברירה רק להטריח בזה את מרן ראש הישיבה. הגעתי אליו ערב אחד לבית, עם דף בן עשרות מלים לא מזוהות, שצריך לזהות מניין הן לוקחו. הרב הושיב אותי ליד השלחן לצדו, ואני מקריא לו מלה או משפט (שאפילו להגות אותם כהלכה לא ידעתי), ועל כל מובאה ומובאה הוא אומר לי מיד: המקור של זה מהמדרש (או מהזוהר) פרשה פלונית, ושם היה כתוב כך, והמחבר כאן שינה למלה זו. ככה כמעט על כל מובאה ומובאה, הרב פשוט "שלף" כמו בלחיצת כפתור. אח"כ ביקש הרב שבסיום העבודה נביא לו את כל החומר שערכנו לעבור עליו. כשסיימנו ושלחנו לו את החומר, סיפר לי הרב צמח שראש הישיבה אמר לו, שישב ע"ז במשך שלש שעות(!), ואמר לי הרב צמח: תראה כמה חשובה בעיני העבודה הזו.

כסא רחמים' בשבילי

המקום שלומדים בו תורת אמת, באמת. ללא כחל וסרק. מרן ראש הישיבה אין מעליו אלא ה' אלוקיו.

המיוחדות של הישיבה בעיני

ראשית: הגיוון שיש בישיבה, שנותנים במה לכל מקצועות התורה, גם כאלו שאינן "באופנה". ועוד מיוחד בה: "טובה חכמה עם נחלה" (כמליצת מרן ראש הישיבה) - כלומר הישיבה אינה "מוזיאון" לשימור מסורת עדות המזרח, אלא מצד אחד משקיעים בה הרבה בכח החידוש והעצמאות בלימוד ובהלכה, ומאידך לא מזניחים את המסורת המפוארת שלנו בני עדות המזרח. לא כמו במקומות אחרים שיש קיצוניות לשני הצדדים: או שמוחקים את כל המנהגים והמסורות ופותחים דף חדש של קבלת הוראות מרן (או קבלת מסורת ישיבות ליטא), או להיפך: מתעקשים ונאחזים בקרנות המזבח לשמר את כל המנהגים מחו"ל, גם במחיר עיקום כל דברי הפוסקים. שביל הזהב - נמצא רק כאן בישיבה. כשאני מסתכל על "פתיל התכלת" הנהוג בישיבה, אני מוצא בו שילוב של החדשנות הנועזת של צבע התכלת, עם סדר הקשירה המסורתי של ה' קשרים וט"ל כריכות (=ז' ח' י"א י"ג), ואני חושב שזה אחד הסמלים הבולטים של הישיבה.

אמירה שהותירה רושם

באחת השיחות הראשונות שזכיתי לשמוע ממרן ראש הישיבה, אמו: אתם יודעים מה זה עיון? אתם רואים את השלחן הזה, איך אני ממשש אותו? - זה עיון! צריך להראות בעינים ולהרגיש במוחש שהפירוש שלך אמיתי וזוהי כוונת המחבר. עד היום אמירה זו משמשת לי "מצפן".

נפשי תערוך

אני מתגעגע לשבתות החורף. היה אישור בזמנו למי שרצה להתפלל בנץ (המארגן היה ר' משה פחימה), מסיימים מוקדם, מקדשים ואוכלים מהר, וכל היום פנוי ללמוד מה שאתה רוצה. היום בבית זה לא מעשי.

משהו שהיה פעם והיום איננו

פעם הסמל של הישיבה בחוץ - היה ביטוי האותיות הגרוניות ח' וע'. כמעט לא היה בוגר שאינו מבטא כראוי. ואני לא מתכוין על תפלה וק"ש, אלא על דיבור ביום יום. היום זה נחלש, והרבה בוגרים (גם כאלה שבישיבה היו מבטאים יפה), כשיוצאים החוצה אחר החתונה מנסים להשמע נחמדים (נכמדים) ומודרניים עם מבטא משוכנז. וחבל. אולי מסתפקים במה שהם מודקקים בזה בתפלה ובק"ש. שמעתי מישהו שואל: "איפה כתוב שצריך לדקדק בזה גם שלא בק"ש ובתפלה?", ואני רוצה לשאול אותו: "ולחבוש כפה, איפה כתוב שחייבים לחבוש גם שלא בשעת ק"ש ותפלה?". אם אתה לא תבטא בדיבור חול, רגילים לדבר שהילדים שלך לא יבטאו כהוגן גם בק"ש ובתפלה.

משהו שיש היום ופעם לא היה

נדמה לי שפעם היתה שולטת בישיבה יותר שיטת "המקל והגזר" (בדגש על המקל, אם כי גם גזר היה בשפע... למי שרצה). היום פונים יותר להבנה ולפנימיות של התלמיד. וטוב שכן.

לקח שמלוח אותי

אחרי כמעט שלשים שנה בישיבה, אני יכול לומר "נער הייתי גם זקנת", וראיתי שהמתכון הבודק להצלחה בלימוד הוא: לא כשרון, ולא חכמה, רק שקידה והתמדה, ושמירה על סדרי הישיבה. היו בחורים קשי-הבנה ממש, מאד התקשו, אבל התעקשו, לא הרפו, וכיום הם אילני רברבי, מגדל אור לרבים. ולא אחד ולא שנים כך. ומאידך דוקא המוכשרים, לפעמים עודף החכמה נהפך להם לרועץ. ה' ישמרנו.

והיא לו נדפס'ה

ספר "מחקרי ארץ" שאלות ותשובות. גם זכיתי להיות שותף בעריכת "הוראה ברורה" היוצא מטעם הישיבה (אמנם רוב העבודה וההשקעה שם היא של עמיתי רבי ישראל אמויאל, ואני קוצר על זה הרבה מחמאות לא-לי).

האיש והספרים

שלושים שנה אחרי שנקרא למשימת קודש על ידי מוה"ר צמח שליט"א, האיש והספר ר' אפרים טראבלסי מגולל את סיפור ההצלחה הגדול של 'מכון הרב מצליח' | ערוץ הקשר החשאי עם יהודי איראן, הבקשה שהגיעה מסוכנות החלל האמריקנית, וגם: מה לקצין דרוזי בחנות הספרים? | מיוחד

| הרב ח. חדאד |

ומיועדים למשלוח, "כל זה לא היה פעם. היום יש ספרים בכל התחומים, חיבורים רבים ואיכותיים, וברוך השם הם גם נמכרים יפה ושמים הטוב הולך לפנייהם. אבל פעם, כשהתחלתי להיכנס לעולם המופלא הזה, כל מה שיש היום לא היה קיים". כפי שנראה מיד, הספרים שיצאו על ידי הישיבה ובוגריה וממלאים את בתי המדרשות ברחבי הארץ, טומנים בחובם סיפור הצלחה גדול. בתחילה נמכרו רק ספרים בודדים, בעיקר של חכמי תונס וג'רבא, ורק עם השנים זרזף המים הפך לנהר רחב ידים.

עכשיו, עשרות שנים אחרי שנקרא על ידי

למי שאינו מכיר, הוא נראה אברך רגיל מן השורה, לא מסגיר דבר. גם כשמדברים אתו, כלום לא מורגש. הוא בפינתו, משגיח על הספרים כעל הון יקר ומסדר כרכים כמו יהלומים. ואף כשמבקשים ממנו לספר ולדבר, ר' אפרים טראבלסי אינו גורע עין מהספרים: "לא איש דברים אנוכי". הפצרנו. ושוב הפצרנו. ואז, מחמת ענוותנותו או חוסר הנעימות שחש כלפינו, הסכים ר' אפרים לספר את סיפור ההצלחה של בית היוצר 'מכון הרב מצליח'.

"אתה רואה את כל מה שיש היום?"
מצביע ר' אפרים על ספרים שארוזים בפינה

ר' רפאל כהן ז"ל, העסק התמסד קצת יותר על ידי ר' מאיר חורי שהיה אב-בית בישיבה. הוא היה יושב באיזשהו פרוזדור ובו הוא היה מסדר את לוחות השנה לתורמים וגם מוכר ספרים מטעם הישיבה.

■ וכמה גלגולים עברה החנות מהימים ההם לזמן הזה?

"לפי זכרוני עברנו לפחות שמונה מקומות(!). היו תקופות שהייתי מוכר בקרוואן צפוף, והיו גם תקופות אחרות שהחנות היתה פועלת בתוך בניין הישיבה הגדולה תוך כדי שנערכת במקום בניה של שש קומות. תנסה לדמיין איך זה לנהל חנות בתוך אתר בניה, עם הרבה המולה והמונן אבק, וגם לשמור בתוך כל זה על הספרים שיהיו נקיים וראויים למכירה. אבל ברוך השם", מחייך ר' אפרים בסיפוק, "הימים האלה כבר מאחורינו".

■ זה תחום שדורש אחריות...

"בודאי, כשנשלחים ספרים לחו"ל, אני תמיד משתדל לדאוג שהכל יישמר בצורה טובה ושהנמען ידע שהחבילה שהזמין כבר הגיעה ומחכה לו בדואר. חשוב לי שהקונה יקבל את מבוקשו על הצד הטוב ביותר". אבל זה עוד לא הכל. "יש מקרים בהם אין שליח ואין דרך להעביר את הספרים, ולפעמים האדם זקוק לספרים בתאריך מסוים באופן נחוץ - אז במקרים כאלה אני נוסע בעצמי. פעם התקשרו בערב פסח וביקשו בדחיפות הגדות לאותו היום, אך הבעיה היא שלא היתה דרך להעביר להם את זה לבו ביום. במקרה הזה נסעתי אחרי ביעור חמץ באוטובוס כדי להעביר את המשלוח. בלי

מוה"ר צמח שליט"א להתעסק בקדשים, ר' אפרים טראבלסי מגולל את הסיפור המלא. "הייתי אברך רגיל בכלל של הישיבה, והנה יום אחד הרב צמח קורא ואומר לי: 'שמעתי שאתה אוהב ספרים, וחשבתי שאולי תוכל לעזור לנו במכירה של ספרי המכון של הישיבה'. כל פעם אני נזכר ברב אומר 'תעזור לנו', ותמיד זה מדהים אותי מחדש: הוא לא הגדיר את זה כעוד עבודה, משהו שמרוויחים ממנו כמה שקלים וזהו, אלא כשליחות שנובעת ממקום של אכפתיות ודאגה אמתית לספרים".

■ ולמה הרב פנה דוקא אליך?

"תראה, לתפקיד הזה צריך אהבה - משיכה לעניין של סדר וכו', ואני מניח שהרב שמע שיש לי תכונה זו...".

■ ועד שהרב פנה אליך, מי מכר את ספרי הישיבה?

"בהתחלה היה את ר' רפאל כהן ז"ל, אביו של הרה"ג רבי ישראל כהן עורך 'אור תורה' שייבדל לחיים ארוכים. הוא היה מוכר בכניסה לבנין של ישיבה קטנה דאז. מדובר היה בחדר שבו התקבלו הקופות של הישיבה, מכרו בו מיני מתיקה לבחורים, ולצד זה גם נמכרו בו קצת ספרים".

■ איזה ספרים?

"ספרים של חכמי תונס, 'משמרות כהונה' דפוס צילום, ספרים שונים שיצאו על ידי מרן שליט"א כגון 'סולת נקיה', 'חידושי הרמב"ן' דפוס ונציה, ועוד. כמובן שכל השפע התורני שיש לנו היום ב"ה לא היה קיים אז. היום המכון הוא באמת אימפריה".

ר' אפרים מוסיף להזכיר נשכחות: "אחרי

של הישיבה כבר עומד על תילו כך שלא היה להם הרבה מה לעשות. וכך היה עושה בעוד הילולות של צדיקים. וכן אחרי שיעורי תורה של רבנים - הרב יוספי שליט"א וכדומה, אחרי השיעור אבא היה אומר: מי מוכן לעזור

רבי שלום טרבליסי בדוכן התרמה למען הישיבה

מכח האב. רבי שלום טרבליסי בדוכן במירון

לישיבה... וכל ההתמודדות הזו בימים האלה בלי תנאים ובלי משפחה, זו התמסרות שאי אפשר לתאר. אבל ככה הם היו, הכל לכבוד הישיבה, לשם שמים. ואני כנראה זכיתי

אהבה לתחום הזה, לא חושב שהייתי יכול לעשות את כל זה".

■ ואיך התנהלת בימים קשים, בקורונה למשל?

"לקראת פסח תש"פ יצא ספר 'ה' נס' חלק שני של מרן שליט"א, וכמו שאתה זוכה, חל אז איסור מוחלט לפתוח חנויות לצרכים לא חיוניים. והיינו בבעיה. מצד אחד חנות ספרים זה לא עסק חיוני, אך מצד שני הספר היה חיוני לרבים. מה עושים? אז אני הייתי בא בלילה עם עגלה של הילדים, לוקח ערימה של ספרים הביתה - ומשם מוכר את הכל. כך, לרגל הוצאת ספרו של מרן, הבית שלי הפך לחנות על כל המשתמע מכך. אבל ככה זה. כשיש בך תודעת שליחות אתה מתנהל אחרת לגמרי".

■ ומאיפה קבלת את הכח לכך?

"מאבי מורי (ר' שלום טראבלסי הי"ו) ישלח דברו וירפאהו, ח"ח. ההתמסרות של אבא שיחיה לישיבה זה משהו לא מובן, הדור הקודם זוכר איך אבא הקדיש את כל הבית כפשוטו למען הישיבה. בכל מקום שהיה אפשר לעזור לישיבה אבא היה עוזר, לא התבייש מכלום. עד היום לדוגמא אני זוכר אותו לפני ארבעים שנה נוסע לקראת ל"ג לעומר למירון ושם פותח דוכן התרמה לישיבה יחד עם להבה"ח ר' מכילף הכהן ז"ל. ובגלל שהמשטרה היתה עלולה לפנות את הדוכן שלהם מהמתחם, הם היו מקימים את האוהל שבועיים לפני ההילולא כשעדיין הסדרנים לא אוכפים את הסדר. וגם בימים שלאחר מכן, כאשר היו באים השוטרים לפנות דוכנים אחרים, הם היו רואים שהדוכן

לרשת את המסירות הזו ממנו. כשאנחנו בתור ילדים קטנים רואים וגדלים עם זה, אז ממשיך החיבור הזה. וכמובן, כאשר אתה רואה כמה שהדבר חשוב למורנו הרב צמח שליט"א, באופן אוטומטי אתה מושפע מהרוח שלו".

■ **ב"ה כיום יש תפוצה גדולה של ספרי המכון בכל העולם, תוכל לשתף אותנו בכמה סיפורים מיוחדים שקרו לך?**

ר' אפרים נענה ברצון. "כאשר ימי הקורונה היו בשיא תוקפם, היינו שומעים מדי פעם על עוד מוסד שקיבל דו"חות, על שוטרים שמתווכחים, וכו'. באחד הימים האלה מגיע מוה"ר צמח אל הישיבה כאשר בכניסה הוא מבחין ברכב צבאי גדול של יס"מ. מאותו רכב יורד לו קצין רם דרג שמריסי עיניו ניכר שאינו מבני עמנו, והנה הוא ועוד כמה שוטרי מג"ב שלצדו מחפשים דבר כלשהו ללא מוצא. חושיו של הרב צמח מיד התחדדו למראה שכזה, מיד הגעתי וערכתי ביניהם היכרות, אמרתי לרב שזה קצין דרוזי מבסיס צה"ל בג'נין ושם יש לו חיילים שרוצים סידורים וחומשים של 'מכון הרב מצליח'. ושזו לא הפעם היחידה שבאים חיילים מאותה פלוגה לרכוש ספרים שיצאו ע"י הישיבה. בהמשך העליתי אותם למשרד של הרב, ושם הרב בירך אותם באהבה רבה. בהזדמנות אחרת באו חיילים מבסיס ברנית של חיל השריון שנמצא בצפון הארץ, ולמרות שמדובר במקום רחוק הם טרחו והגיעו לקנות ספרים דווקא של 'מכון הרב מצליח'.

"יש עוד סיפור מפליא: אחד הזמין שמונים סידורים לארצות הברית. טוב, ארצות הברית

- דאלאס, טקסס, קליפורניה, פלורידה, לוס אנג'לס, זה לא כל כך מרגש, מכירים אותם, שולחים אליהם תמיד, ורק השבוע הוצאנו טון ושמונה מאות ק"ג ספרים לאמריקה, ועוד ארבע מאות ק"ג אחרים לצרפת! אבל במקרה ההוא שאלתי אותו: מאיפה אתה בארצות הברית? ענה לי: אריזונה. אמרתי לו: אריזונה זה ליד נאס"א, לא? אמר לי: זה לא ליד נאס"א, זה לנאס"א. אמרתי לו: מי צריך סידורים בנאס"א, האסטרונוטים? אמר: יש לנו פה כמו עיר שלימה, ובצוותי הקרקע יש לנו המון יהודים, והם ביקשו דוקא סידורי 'איש מצליח'. אחד מהיהודים האלה, זה האסטרונוט יהודי אילן רמון (ז"ל). זה קרה עוד שהוא היה חי. תמיד מדהים לראות איך הספרים של הישיבה מגיעים לכל קצוות תבל.

"והיה עוד מקרה בלתי נשכח. אחד הזמין כמה סידורים, דבר שבשגרה, והוא לוחץ עלי שוב ושוב בטלפון להזדרז לשלוח. אמרתי לו: בסדר, זה לוקח זמן. אמר לי: זהו, שאין לי זמן. הסידורים האלה הם לשמונה יהודים שעצורים בכלא האיראני - אם אתה זוכר את הסיפור אז - וצריך לשלוח את זה דרך כמה מדינות עד שיגיע לשם, כדי שלא יהיה זכר שזה יצא ממדינת ישראל, אז תשלח מהר כי יש להם עוד דרך ארוכה. כשעליתי לספר את זה לרב צמח, הרב סיפר לי שיש לו כבר קשר עם איראן, היות ופעם בקהילה שם ביקשו להזמין ספרים ולא היה אפשרות לשלוח ספרים מכאן, לכן הוא שלח לתוך איראן פילים עם שקופיות של הספרים והם הדפיסו את זה שם".

■ **הרוכשים הם כאלו שקשורים**

לישיבה בדרך כזו או אחרת?

"ממש לא, לטלפון הזה מחייגים אנשים מכל המינים ומכל הסוגים. באחת הפעמים התקשרה אליי עובדת בלשכת ראש הממשלה שסיפרה שהיא ראתה ספר כלשהו שלנו אצל רה"מ והיא מעוניינת באחד כזה גם לעצמה. אני לא חושב שלאותה עובדת יש בן בישיבה, אבל בסוף האנשים מתלהבים

מה זה ו צ ר
ו מ ב ק ש י ם
ו ר ו צ י ם .
בהזדמנות אחרת
ראינו גם שוטרת
מסתובבת כאן,
ולא הבנו מה
היא עושה באזור.
התברר שהיא
אשתו של מפקד
תחנת המשטרה
ביפו, ובעלה
רוצה 'שניים

מקרא ואחד תרגום' רק של הישיבה".

וסיפור רודף סיפור: "לפני כמה שנים בא אחד לפני ראש השנה ורצה מחזורים. כרגיל, הבאתי לו כמה גדלים של סידורים, ותוך כדי התחלנו לדבר. אני שואל אותו: לאן אתה צריך את זה? והוא עונה לי: לפלמה דה מיורקה. אני שואל אותו איפה זה נמצא, והנה הוא מספר לי שזה אי שנמצא בין ספרד למרוקו, שרק להגיע לשם צריך כמה שעות וכמה טיסות. הוא אומר לי: אני החזן של הקהילה שם, והם רוצים דוקא מחזורים של 'איש מצליח'. אפילו אנשים במקומות נדחים, רוצים רק 'איש מצליח'. החסר סידורים אחרים בית

ישראל? לא, ובכל זאת, יש משהו בסידורים של הישיבה שרוצים רק אותם. הספרים של הישיבה נמצאים בכל מקום בעולם. איך אמר לי משהו מאמריקה? תבוא אלינו ותרגיש בבית, בכל הקהילה יש ספרים של 'מכון הרב מצליח'. והדבר העיקרי", מדגיש ר' אפרים, "זה שהציבור לומד להתפלל ולבטא כראוי. כי אחרי הכל, מה המטרה להוציא עוד סידור או עוד חומש? העיקר שאנשים יתפללו כמו

שצריך. אנשים מספרים לי שהם מתחילים להקפיד על ה ד ק ו ק והמבטא בגלל הסידורים שלנו. ויש עוד הרבה שנקשרו למהות של התפלה, לקשר לבורא

הרב מחפוד בחנות הישיבה

עולם, בזכות הסידור, שרואים כמה מקפידים על כל נקודה, פסיק, דגש, מלעיל, מלרע וכו'. זה מייקר להם את חשיבות התפלה. אין מה לדבר, המכון עשה מהפכה עולמית שגרמה לכך שאנשים מכל הגוונים רוצים להתפלל נכון".

■ ואיך ההתנהלות בכל הקשור לספרי מרן ראש הישיבה שליט"א?

"ב"ה בשנים האחרונות בפ"י מתרבים הספרים של מרן שליט"א, ולצד זה, תמיד הם נגמרים לנו מהר. הנה, ה' נסי' חלק ב' שיצא כזכור בתחילת הקורונה לקראת סוף חודש אדר, כאשר חזרתי לחנות, וזה

ולכן גם צמאים לה רבבות".

■ יש לך זיכרון מיוחד לספר על מורנו הרב ע"ה?

"אני זוכר שכאשר היתה מגיעה המשאית עם הספרים, הרב היה מתרונן כולו עם כל הצניעות וענות החן שלו. היתה לו ממש שמחה מיוחדת לראות את הספרים מגיעים חדשים מבית הדפוס. ואגב, אני זוכר פעם אחת שהגיעה משאית, ובדיוק איזה שכן בא לצאת והיא חסמה אותו. אותו שכן התחיל להתווכח עם הנהג, ואז הרב רואה את זה ואומר לי: 'אני חייב עכשיו לכתוב ספר על הלכות שכנים'. באמת מעניין לבדוק אם יש לו כתבי יד על זה. אבל ככה הרב היה, כל דבר יורד הלכה למעשה ומיד מקשר הכל עם לימוד ופסיקה.

"אני זכיתי גם להקליד את הערות 'איש מצליח' למשנה ברורה חלק ו'. ואיך היה התהליך? הרב צמח שליט"א היה מביא לי גליונות של המשנ"ב, ואני הייתי מביא את זה לרב משה זצ"ל, והרב היה כותב בצד את הערות שלו. לפעמים היה

שופע בכתיבה, ואני הייתי אומר לו: הרב, אני צריך אחר כך להקליד את כל זה... לאחר מכן הייתי לוקח את זה למרן ראש הישיבה שיבדל לחיים. הם היו עוברים על זה ישר והפוך, דף-דף, הם בעצמם, לא תלמידים.

היה בערך בחודש אייר-סיון, נשארנו כרכים בודדים ממש. איך נגמר הכל? איפה זה פורסם? באיזה חנות זה יוצג? שום דבר, הכל היה סגור. אבל ככה זה, הספרים של מרן נחטפים מהר.

"אבל בסוף, רוחו של מרן ראש הישיבה נסוכה בכל. דבר שכתוב עליו שהוגה על ידי מרן - באופן אוטומטי יש לו ביקוש כי יש עליו "חותם המלך". לדוגמא: הסידור המדוייק, התרגום שבשמו"ת, מחזור יום הכיפורים, מחזור תשעה באב - זה ספר שאנשים מוכנים לקנות גם פגומים ויכולים להימכר באלפים תוך שבועיים. וכן שטר הכתובה".

■ לצד ספרי מרן שליט"א, אלו ספרים זוכים לביקוש גבוה?

"הספרים של מורנו הגר"מ לוי זצ"ל.

עשרים שנה אחרי שנפטר, עדיין אנשים ממשיכים לבקש ללמוד בספריו ולהידבק בתורתו. איננו בין החיים, אבל תורתו חיה באלפי בתי מדרש בארץ ובעולם. זה פשוט מדהים. הספר המבוקש ביותר

ר' אפרים עם מרן ראש הישיבה

שלו זהו 'מנוחת אהבה' על הלכות שבת. אנשים פשוט משתוקקים לספר הזה. אנחנו כאן מוכרים בכל שנה - חוץ ממה שמוכרים בבית הרב - מאות סטים של 'מנוחת אהבה'. רואים כמה התורה שלו היתה לשם שמים

בדרך הפלפול הליטאי, בסוף הם שומעים על השיטה ורוצים להכיר ולהבין אותה."

■ מהו הספר המבוקש ביותר?

"מלבד הסידור, זה ה'תיקון קוראים'. כיום יש לנו אותו בארבעה גדלים. מוה"ר צמח דאג שיהיה זמין לכל דורש ולכן עשה כמה גדלים: גדול, בינוני, קטן וכיס. הוצאנו אותו בחודש אב האחרון במהדורת כיס מיוחדת, מחולקת לחמשה חלקים שכל חומש בנפרד, והדפסנו 1,500 עותקים. ברוך השם, פחות מחצי שנה עברה וכל העותקים נמכרו כליל. לצד ה'תיקון קוראים' יש את חומש 'שתים מקרא ואחד תרגום', ועוד כמה 'צירות הבית שמצליחות מאוד כמו 'משנה ברורה' עם הגהות 'איש מצליח' וכן סדרת 'הוראה ברורה' על יורה דעה. את המשנ"ב הוצאנו לקראת ההילולא תש"פ, ומאז הדפסנו כבר שש מהדורות. כל הדפסה היא מינימום אלף, ויש גם הדפסות של אלפיים. אם היה מקום במחסן הייתי מדפיס גם עשרת אלפים. גם ספרי ה'הוראה ברורה' מצליחים מאוד. המחמאות ששומעים על זה, הם משהו שיוצא מגדר הרגיל. אנשים כל כך מתפעלים עד שמרגישים צורך להתקשר ולומר כמה נהנו מהמפעל האדיר הזה. אלו ספרים איכותיים מאוד ומכל העולם מגיעות תגובות על האיכות שלהם."

■ ומה בקשר לסדרת 'אוצרותינו' על התורה?

"זו סדרה מדהימה, שכמה שחסר לה פרסום היא נמכרת בכמויות גדולות מאוד. תראה פה את המשטחים שלה", מצביע ר' אפרים, "הגובה התנשא לתקרה וכל הזמן

אחר כך רבי אליהו מאדאר שליט"א היה מסכם את זה להלכה, ושוב הם היו עוברים על הכל."

■ זכור לי שכאשר מרן ראש הישיבה שליט"א בא לאזכרת השנה של מרנן הגר"ע יוסף והגר"מ לוי זצ"ל, הוא הגיע דרך הכניסה שסמוכה לחנות, ובדיוק יצא מהחנות הגאון רבי שלמה מחפוד והם נפגשו...

"הרב מחפוד", אומר ר' אפרים בפנים שמכירות הכל, "זה משהו מיוחד. הוא יכול לבוא להגיד לי: 'אני כועס עליך!', ואני אשאל מדוע, ואז הרב עונה: 'אתה לא אומר לי שיצא ספר של הרב מאזוז?!'. זה לא משנה מה המצב הבריאותי שלו, לא משנה כלום. וגם אם אני אומר לו 'אני אביא לרב', הוא עונה כנגדי: אני בא עד לפה, שתביא לי. הוא אומר לי: אפילו שאני יקבל מראש הישיבה את הספר במתנה, אני בא לקנות כיון שאני לא יכול לחכות רגע אחד."

■ יש בחורים משיבות אחרות שרוכשים ספרים בסגנון העיון הספרדי?

"ב"ה יש הרבה בחורי ישיבות שבאים לקנות ספרים של מפרשים על הש"ס כמו ה'משמרות כהונה' ואחרים, אבל בעיקר קונים את הספרים של מרן על הש"ס. ברוך השם דרך הלימוד של הישיבה מתפרסמת בעולם אט-אט, וממילא אנשים רוצים יותר להכיר וללמוד. היו כאן משיבת 'אורחות תורה' של הרב שטיינמן וגם ממקומות אחרים. גם אם רוב ככל הישיבות לומדות

הולך ופוחת".

"אותו דבר בקשר ל'קיצור שלחן ערוך איש מצליח'. כבר הדפסנו כמה פעמים, ופעם אחר פעם הכל נמכר ונגמרה אנשים מתחברים מאוד לחיבור הנפלא הזה, משום שמלבד ההלכות שבו, לפני כל קטע יש מאמר מוסרי מחזק בעניין ההלכות המדוברות. וכמו שאומר מרן שליט"א על הרמב"ם, שתמיד מסיים נושא הלכתי ארוך בדבר שיגע בפנימיות של האדם. העורכים הלכו בדרך המיוחדת הזו, לגעת ברגש החבוי בלב כל אחד ואחד. יש תלמודי תורה וישיבות שלומדים אותו על הסדר. וכמובן שלא רק

הם, אלא גם רבים מה'עמך' לומדים את זה, ויש מהם שקובעים בו ללמוד בכל סעודה מסעודות השבת כמה הלכות. פעם, אני זוכר, נסעתי באוטובוס לירושלים והנהג היה נראה לא דתי. והוא התחיל לספר לי 'קניתי ספר מאיזה ישיבה בבני ברק, ספר מאוד יפה ונעים לקריאה'. מוציא לי אותו, ואני רואה שזה 'קיצור שלחן ערוך איש מצליח'. מיד אמרתי לו: אני מהישיבה הזאת, יכול להיות שקנית את זה ממני... כך זה היה מונח על ידו באוטובוס, ובעצירות בניינים הוא לומד בו".

■ במבט לאחור, איך מגיעים לממדים כאלה?

לר' אפרים יש תשובה אחת: "המסירות

מולידה הצלחה. הרב צמח שיהיה בריא, שהוא המחנך הגדול של כולנו, תמיד משקיע ומוסר את עצמו עד כמה שאפשר. לא רק להוציא ע"פ הנוסח המדוייק וזהו, אלא שהקורא יימשך לספר וירצה ללמוד בו. הרב מתאמץ להשקיע כמה שיותר, ולכן כל המחזורים יש בהם משניות של כל חג וחג בביאור קל ופשוט. הרב לא אמר נעשה 'העתק הדבק' לפירוש רבנו עובדיה מברטנורא על המשניות, אלא הביא תלמידים שיפרשו את המשניות בשפה בהירה וברורה לדור שלנו. אותו דבר גם כן בפרק 'איזהו מקומן' וב'פיטום הקטורת'. עוד תכונה מעניינת. שבולטת ברב זו החדשנות.

תראה לדוגמא את שו"ת 'איש מצליח' החדש, ותראה שהמטרה של הרב היא לא רק להוציא את הכתבים של מרן האיש מצליח' וגמרנו, אלא הוא בחר קבוצה של אברכים שיכתבו ביאור נרחב שנקרא 'שיח אלעזר', והם גם פתחו ראשי תיבות, וכן עשו בצד כל קטע תמצית של הדברים שהמחבר דן בהם. כל זה על מנת שילמדו בספרים, וב"ה יש פירות. ואגב, שמעתי שלאחרונה מרן שליט"א השתתף בשיעור בשו"ת 'איש מצליח' בכולל, והשתמש במהדורת 'שיח אלעזר' ומאוד נהנה".

ור' אפרים מנקודת מבטו מאיר נקודה נוספת שמשמשת מוסר השכל לכולנו:

הקצין הדרוזי מקבל את ברכת הרב צמח

למדינות שאין לנו איתן קשרי ידידות - וזה קורה במשלוחים לתונס, לדוגמא - זה הרבה פרוצדורה. אנחנו גם מקפידים שלא יהיו חילולי שבת במשלוחים, ולפעמים משלמים עוד כסף לשדה תעופה על אחסנה. העיקר שלא יהיה חילול שבת. ותמיד רואים סייעתא דשמיא גדולה, ומה שצריך להגיע בזמן - מגיע.

"אפילו בימים שהשמחה במעוננו, אני מגיע ונשאר עד השעה ארבע אחר הצהריים. אומרים לי: מה אתה עושה, אתה מחתן בן היום? ואני עונה: אין מה לעשות, יש דברים שצריך לעשות. וזה בזכות אשתי, היא נדבך חשוב בהצלחה הזאת, היא זו שנותנת לי את האפשרות להשקיע בזה. זה ממלא את כל היום, וזה דורש לא מעט הקרבה. איך מישהו אמר לי: 'כנראה שאתה הולך לישון אתה חולם על ספרים'. וזה

באמת נכון, כשאני עולה לישון אני חושב מה אני יעשה עם הספרים האלה, ואיפה נמצא מקום למשטח הזה, ומה עם המשלוח ההוא. המזל שלי הוא שמותר להרהר בענייני חול בשבת, אחרת היתה לי בעיה...".

תודתי נתונה לרה"ג רבי רפאל מאזוז ורבי מצליח עמוס מאזוז שליט"א על העזרה בהכנת הכתבה. וכן לבחור היקר ר' אחיה ביתאן הי"ו על העזרה בעריכת הדברים

"ועוד דבר מעניין, והוא שתמיד חשוב לרב לשמוע הערות על מנת להתייעל ולהשתפר. רק אחרי שנים אפשר לראות איך שהוא יוצר רעיונות שהופכים ברבות הימים למעשים: הוא תופס איזה רעיון שהוא חושב שהוא נכון והוא מוביל אותו עד הגמה. לא רק זורק אותו לאוויר העולם ותמשיכו הלאה.

ממש לא. הוא נמצא בכל דבר, מחפש אברכים שיעשו כמו שצריך, מלווה את הדבר יד ביד. הרב פעם אמר לי: 'כל בן אדם שאני מביא לו תפקיד, אני מתפלל לפני זה שהקב"ה יזמן לי את הבן אדם הנכון'. הרב לא פתח את זה כעסק, המטרה היא להרבות כבוד שמים, שאנשים יהיו קשורים לבורא עולם. תראה כמה פעמים הרב תורם מעצמו, מהישיבה, סידורים, חומשים וספרים נוספים, לבתי כלא וכיוצא באלו. אנחנו לא עושים רעש, פרסומות, שלטי חוצות

וכדו' כמו אחרים, ובכל זאת הסחורה נגמרת, כי יש פה משהו אמיתי, ומהשמים דואגים שאנשים יבואו ויקנו ויגמרו.

"וכן יש פעמים שאני נשאר עד הבוקר, משום שכאשר יש משלוחים לחו"ל אתה לא יכול לעבוד שיש אנשים, ולכן אני נכנס לחדר האוכל או מקום אחר שיש בו שקט, ובו אני מארגן את המשלוח. זה דורש מלבד כל הניירת ומה שמסביב, הארגון של הדברים - לארוז, לשקול כל דבר וכו' במשך לילות שלימים, אבל זה שווה את זה. אם אתה שולח

משלוח ספרים לג'רבא עטוף היטב שלא יזהו אותיות עבריות

המנהג הקדום בעבודת האשה לפרנסת הבית

דביתהו ינוקי דיךך מאי אעביד להו, א"ל מי שלימו קורמי באגמא. ע"כ. הרי שהאשה פנתה לבעלה בטענה פרנסה מנין, ולא הלכה לעבוד בעצמה. והלל הזקן היה משתכר בטרעפיק ליום חציו לשומר בית המדרש וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו (יומא דף ל"ה ע"ב). ולא עלה על דעתו להטיל הפרנסה על אשתו. וכנהנה רבות בתנאים ובאמוראים. ואי איתא שהיתה מציאות זו שכיחה כל כך, למה נתקשו הראשונים כל כך בביאור דברי הגמ' בקידושין הנ"ל הא לן והא להו, ולא פירשו בפשיטות דהיינו מפני שהיו עוסקות נשי בבל במלאכה, עד דאתו אחרים שהביא הר"ן שפירשו כן? הלא דבר הוא? ועל כרחך שהמנהג פשוט בזמן התלמוד והראשונים שהנשים לא היו עובדות. וכן מוכח מהתוספתא שציין מו"ר שליט"א (וזכרה בקונטרס שם במילואה בעמ' ס"ה) שכלתו של רבי עקיבא היתה קובלת על בעלה בשני בצורת, עד שהודתה שכך התנה עמה שהיא תפרנס ע"ש. ומשמע שהמנהג הפשוט היה שהבעל זן ומפרנס. [וכמו שבדורנו לא יישמע אשה שתובעת את בעלה האברך לדין תורה על כך שאינו דואג לפרנסת הבית]. ומה שאחרים פירשו את דברי הגמ' דבני בבל היו נשותיהם מפרנסות אותן, אין זה אומר דקים להו ברוח הקודש שכן היה בזמן הגמרא וכיוצא, אלא דרך פירוש בעלמא. ומה שאימץ הגר"א פירוש

כתב מו"ר מרן שליט"א בס' דרכי העיון (עמ' קפ"ב, במאמר "הרב ותלמידו" על מוהרח"ך ורבי אבהו זצ"ל): היה מתאמץ (מוהרח"ך) בכל כחו שיתמידו חניכיו בלימודם גם אחר הנשואין, והשתדל למצוא להם מלאכת הקדש, ולפחות שיקבעו עתים לתורה יומם ולילה. היות שאין נהוג אצלנו כלל שהנשים עובדות לפרנס בעליהן, והמנהג הנפוץ היום בא"י שהבעל לומד ב"כולל" ואשתו עובדת מורה או גנת וכו', לא היה בזמן התלמוד, רק לגבי אשתו של ר"ע ובתו של ר"ע וכלתו של ר"ע (עיין כתובות דף ס"ג ע"א ובתוספתא שם פ"ד ה"ז). והרי בכתובה הבעל מתחייב ואנא אפלא ואזון ואפרנס ואכלכל וכו' ולא להיפך. רק זאת מצאנו בהר"ן פ"ק דקידושין (דף י"ב סע"א מדפי הרי"ף) "ואחרים פירשו דבני בבל היו נשותיהם מתעסקות במלאכת הבית ובמשא ומתן, ואפשר לאנשים ללמוד וכו', אבל בני א"י היו נשותיהם מעונגות ואוכלות ואינן עושות". והיום נתהפכו היוצרות, בחו"ל הגברים עובדים כל היום וקובעים עתים לתורה, ובא"י הנשים עובדות ובעליהן לומדים בכולל. עכ"ל.

קושטא קאי שאף כי דברי הר"ן נאמרו כפירוש על הגמ', מ"מ ריהטת כל סוגיות הש"ס שהבעל היה מפרנס זון את בני ביתו, וכדאשכחן בעירובין (דף כ"ב ע"א) דרב אדא בר מתנא הוה קאזיל לבי רב אמרה ליה

זה למעשה היינו מפני שכן היתה המציאות אז בארצות אשכנז, ולמעשה הדבר נכון שאם האשה מפרנסת את הבית שפיר יכול להקדים נישואיו, דלא שייך טעמא דריחים בצוארו. וכן מורה ובא מרן ראש הישיבה נר"ו ועוד חכמים להקדים הנישואין בזה"ז שיש מילגה מהכולל והאשה מסייעת בפרנסת הבית.

ואולם אין ספק שכדי לגדול בתורה צריך להיות רובי מעייניו בתורה, ומחמת כן נהגו בארצות ספרד להחזיק תלמידי חכמים מכיסם שילמדו (וכמ"ש הרשב"ץ ומרן הכס"מ), ובארצות אשכנז נהגו הנשים לעבוד ולפרנס את בני ביתם, וכן נתפשט בדורנו בין לאברכים ובין לשאינם אברכים, וכמעט כל הנשים עובדות מעט או הרבה. ועינינו הרואות שע"י ריבוי הכוללים והאברכים, נתרבו תלמידי חכמים מופלגים בתורה, באופן שאילו היו יגעים לפרנסתם, לא היו מגיעים לכך. ומ"מ דעת מו"ר שליט"א שאין נכון להטיל עול הפרנסה רק על האשה בלבד מכמה טעמים (עי' שו"ת מקור נאמן ח"ב עמ' קל"ז).

והכל לפי מה שהוא אדם, שאם רואה בעצמו שמתעלה בלימודו, ועושה חיל בעוז ובגבורה, ישים כל מעייניו בתורה, ויימנע מכל עיסוקים צדדים זולת במקום הכרח (ועי' בהסכמת מו"ר שליט"א לשו"ת תפלה למשה ח"א). אבל אם רואה שאין עסקו בתורה כדבעי למיעבד וכיוצא, ובלאו הכי אינו שוקד על לימודו בשעות הפנאי ובערבים ובימי בין הזמנים וכיו"ב, אזי נכון שישלב איזה אומנות "כשרה" (ועדיף עבודה תורנית כלימוד תלמידים, סת"ם, חזנות וכיוצא) מן הצד. אחר שיתיעץ עם רבותיו.

וכמוכן שמוטל על כל אחד ואחד להשגיח שבני ביתו יעבדו במקום ראוי וכשר, שאין בו עבודה קבועה עם גברים וכיוצא. וכולי האי ואולי.

וכאן המקום לעורר שפעמים שיש תחושה בלב ההמון, החודרת בלי משים לתוכנו, שרק מי שתורתו אומנתו, בחור ישיבה, אברך וכיוצא בזה, מצווה על "תרי"ג מצוות" כהלכתן, אבל היוצא לשוק העבודה מכל סיבה שהיא, חושב בעצמו "כאשר אבדתי אבדתי", ומוותר על קביעות עתים לתורה (כאילו מצות לימוד תורה קשורה לשאיפה להיות ת"ח, ולא היא, עי' שו"ת מקור נאמן ח"ב סי' תר"מ ודו"ק), ומזלזל בדקדוק במצוות, ונכשל לעתים באיסורים שונים כגון שמירת העינים והנלווה, ועוד ועוד, והאמת היא, שההיפך הוא הנכון, שבהיות האדם בעולמה של תורה, אין מזדמנים לפתחו נסיונות כל כך, ודוקא מי שיוצא לשוק העבודה - עליו לנקוט במשנה זהירות בכל הנ"ל בבחינת "עשו משמרת למשמרת". ומצות לימוד תורה כוללת כל יהודי באשר הוא שם. והוא תחילת דינו של אדם אחר מאה ועשרים. ואשרי טהר לב השם רעיוני, נוכח ה' כל דרכיו.

ועל הכל ישא תפלה לה' יתברך שינחהו בעצה נכונה בהנהגת הבית, באופן הראוי לפניו, שבו יזכה לעובדו כראוי בשלימות בעבודת ה' וביגיעת ובידיעת התורה הראויה לו לפי בחינתו, לאורך ימים ושנות חיים בבריאות איתנה ונהורא מעליא, ויזכה לגדל בנים ובנות לעבודתו יתברך שמו. וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים. אכ"ר.

חבר מביא חבר

יכוח בין שני אחים בצפון הארץ, מביא את האח הגדול לעשות הכל כדי שאחיו ייכנס לשיבה. רק שאותו האח המשפיע לא ידע עד היכן יגיעו הדברים, וכמה כיום, אחרי ארבעים שנה, הוא יראה את עולמו בחייו.

לישיבה קדושה, תבינו שאין זה קל בלשון המעטה. המעבר הוא חד כתער, השינוי קשה וההרגל מתיש. ובכל זאת, רמי חדאד וחבריו ה**תרוממו** מעל הקשיים, והלכו ללמוד בישיבה על מנת ללמוד ולהשקיע בתורה הקדושה.

אותם בחורים הלכו והשתקעו בישיבה, בבחינת "שתולים בבית ה'", וכשהיו חוזרים בשבתות חופשה ובבין הזמנים לעיר הקטנה, היו הולכים מבית כנסת לבית כנסת בשבתות לקרוא בתורה ולמסור שיעורי הלכה, בבחינת המשכו של הפסוק "בחצרות אלוקינו יפריחו". בעקבותיהם ובעקבות מעשיהם, גם יגאל חדאד האח הקטן של רמי, וגם הבן של השכן - אהרן דוד, חשקו להיות חלק מתלמידי הישיבה, ואכן התקבלו אליה. אי אפשר להשתלט על הסחף, אחרי שנפתח הסכר, כולם זורמים לכיוון הקדושה.

■
"שלמה, אתה חייב לשמוע מה שאני רוצה לספר לך", קרא מר דוד - אביו של הבחור אהרן דוד, לעברו של שלמה נחום השכן. "מה קרה? מה יום מיומיים?", שאל שלמה. "דע לך", השיב מר דוד, "שהבן שלי

הוא מצא אותו רובץ על הדשא בחצר וקורא עיתון מזדמן. "אולי תבוא גם אתה?", שאל רמי את אח שלו ישראל. "אתה לא יודע כמה אני נהנה שם עם הלימוד והחברים, שמע לי, אם תבוא רק תרוויח!". ישראל ששמע את הדברים, קם מהדשא בחצי פיהוק תוך שהוא מנער את מכנסיו הקצרים מרגבי העפר שדבקו בהם.

"עזוב אותי מישיבה", משך בכתפיו, "מה לא טוב בתיכון? אין לי מה לעשות בישיבה, אני אשתעמם שם! פה יש לי חברים יש לי משפחה, לא חסר לי פה כלום".

"אבל רק תבוא ותראה, רק תבוא ותרגיש, אני אומר לך, אם תטעם לא תרצה לעזוב", התעקש האח הגדול. "נו, אני שומע", הנהן ישראל לשם הנימוס, "אבל לא עכשיו, דבר אתי אחר כך ואולי נראה מה נעשה". אמר ועזב את המקום.

■
כמה שנים קודם לכן, כמה בחורים מהישוב "קרית אתא" שבצפון, באו להסתופף בחצרות בית ה' בישיבתנו הקדושה "כסא רחמים". בין הבחורים היה הבחור רמי חדאד. אם תשאלו כל מי שעבר מבית ספר ממלכתי או תיכון

להכניס את יצחק נחום לישיבה, ואז אח שלי ישראל שהוא חבר טוב שלו, אולי יבוא בעקבותיו, ואזכה להכניס לישיבה בבת אחת את שניהם!... "אין בעיה", אמר רמי לשכן הנכבד, "אני אשתדל לדבר עם ההנהלה, ואתה מצדך תתפלל שיקבלו את הבן שלך".

כשהגיע רמי לישיבה, פנה אל מורנו הרה"ג ר' צמח מאזוז שליט"א. "כבוד הרב", אמר רמי, "יש בחור שאני מכיר מקרית אתא, והוא מאד רוצה לעזוב את התיכון ולבוא לישיבה, האם יש אפשרות שהוא יבוא ללמוד פה?".

"זה לא פשוט כל כך", השיב הרב, "אנחנו כבר סגרנו את הרישום, וכידוע לך יש מצוקה של מקום, איפה אשים אותו?". "הרב, לפחות נסיון", נסה רמי את כוחו בתחנונים, "נראה לי שאם הרב יראה אותו כמה ימים, הרב לא יתחרט". הרב חכך מעט בדעתו ואמר: "טוב, אם אתה אומר אני מוכן לנסות. תגיד לו שיבוא לשבוע, ואח"כ נראה אם הוא מתאים לישיבה שלנו".

יצחק נחום הגיע לישיבה בגיל של שיעור ב', אבל השתלב בשיעור א' בכיתתו של מורנו הרב צמח שליט"א. לאחר כמה ימים שלמד שם, פנה הרב צמח לרמי מיודענו באומרו: "תגיד לי, מאיפה הבאת את הבחור הזה? יש לך אולי עוד מהסוג הזה?...".

"מה אתה אומר ישראל, חשבת על זה?", חזר רמי לאחיו כדי לנסות שוב לשכנע אותו לבוא לישיבה. "אמרתי לך", אמר ישראל, "יהיה לי שם משעמם, אין לי שם חברים כמו בתיכון, מה אני אעשה שם? אגב, אתה יודע אולי איפה נעלם יצחק

אהרן מרוצה מאד מהישיבה שהוא נמצא בה. אני לא מבין למה אתה לא שולח גם את הבן שלך, מה יצא לו מהתיכון? תראה כמה הבן שלי נהנה, היחס שם נפלא, האוכל טוב ובריא, הצוות מסור, לא חבל? התורה היא העיקר, שלח אותו לישיבה!".

מר סבי ר' שלמה נחום זצ"ל חשב וחשב, עד שהגיע להחלטה. "יצחק!", קרא לבנו שייגש אליו. "מה אבא?", נענה הבן יצחק, הלא הוא מר אבי שייבדל לחיים טובים וארוכים. "תגיד, אתה זוכר את אהרן דוד השכן?", שאל האב. "כן", ענה הבן, "הוא כבר הרבה זמן לא פה, הוא הלך ללמוד בישיבה בבני ברק". "בדיוק על זה רציתי לדבר איתך", אמר ר' שלמה, "לפני כמה ימים דברתי עם אביו של אהרן, והפנים שלו קורנות, הוא סיפר לי בהתרגשות רבה שהבן שלו כל כך נהנה בישיבה, אולי תלך גם אתה? הרי אתה אוהב ללמוד תורה, שם בטוח שתצליח!". אמר האב, ולא ידע מה ניבא. "אבא", השיב הבן בהכנעה, "מה שנראה לך שטוב לי, ודאי שהוא טוב לי. אם אתה חושב שאני אצליח שם, אני מוכן ללכת ללמוד שם".

להיכנס ללמוד בישיבה באמצע הזמן, זה לא דבר שמתאפשר בקלות. מה אפשר לעשות? ר' שלמה לא מתייאש, הולך לרמי חדאד שכבר לומד בישיבה כמה שנים, ובקשתו בפיו: "רמי, תעשה לי טובה, אני מאד רוצה שהבן שלי יצחק ילך ללמוד אתכם בישיבה, תוכל לדבר עם הרבנים שיקבלו אותו? אני לא רוצה שהוא ילמד עוד שנה בתיכון, חבל עליו!".

רמי שמח לסייע בענין וחשב עוד צעד קדימה: 'הנה, יש לי הזדמנות, אני אנסה

נחום?"

"יצחק לא נעלם", חייך רמי, "הוא פשוט בא אלינו לישיבה, והוא נהנה שם מאד, אולי עכשיו שהוא שם תבוא גם אתה? אתם חברים טובים, משעמם לא יהיה לך".
"הוא אצלכם?", השתאה ישראל, "אם כן אני גם בא".

כיום, אותם גיבורי הסיפור שהיו צריכים להתמודד עם נסיונות של עולם הזה במלואו מול עולם הבא, כולם הקימו בתים של תורה והם ובניהם ובני בניהם יושבים ושוקדים על התורה. רמי חדאד הפך להיות הרה"ג ר' רחמים חדאד שליט"א ראש כולל אור זרוע בעיר ראש העין שבמרכז הארץ, יצחק נחום הפך להיות הרה"ג ר' יצחק נחום הלוי שליט"א מוסר שיעורים ומורה הוראה ביישוב רכסים שבצפון, וישראל הפך גם הוא להיות הרה"ג ר' ישראל חדאד שליט"א רב קהילה ומשמש ברבנות בעיר הדרומית באר-שבע.

עורך את תשומת לבי אחד מבני משפחת הכלה. "מה?", התעניינתי. "אתה יודע מי היא אמה של הכלה?", שאל אותי שוב בן שיחי. "לא, אין לי מושג", ענית, ושוב לא הבנתי להיכן הוא חותה. "אמה של הכלה, היא אחות של הרבנים לבית חדאד, הרב רמי והרב ישראל. היא ואחותה הלכו לסמינר ולא לאוניברסיטה, רק בזכות אותם אחים מבורכים שהלכו לכסא רחמים. הוי אומר שאם הכלה הלכה לסמינר בזכות הרב ישראל, שהלך לישיבה בזכות הרב יצחק אבי החתן, שהוא הלך לישיבה בזכות האח הגדול הרב רמי. יש לך 'אדם אוכל מפירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא' יותר מזה?", שאל המספר, והשאיר אותי פעור פה... המחשבה שעלתה לי בראש, שלא לחנם החתן המדובר קרוי על שם הסבא שכל כך רצה שבנו ילך לישיבה קדושה.

זאת לא השאלה אם נרויח משהו כשנרשום עוד בחור לישיבותינו הקדושות, אלא השאלה היא כמה נרוויח. אדם עושה מעשה קטן לכאורה בצעירותו, והנה אחרי כמעט ארבעים שנה, הוא רואה מול העיניים את כל הדורות שלומדים תורה ומקיימים מצוות קלה כבחמורה בזכותו. אין רווח ונחת רוח יותר גדולה מזו. "כי ברוב הימים תמצאנו..."

"...אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי!", נשמע קולו הנרגש של החתן, ומיד: "בום!", נשברה הכוס. שקט השתרר באולם. ע"פ הוראתו של הרב המקדש מורנו הגאון ר' צמח שליט"א המתינו מעט משבירת הכוס עד לריקודי שמחת חתן וכלה, כדי שלא לשכוח את ירושלים. החתונה המדוברת התקיימה לפני חמש שנים בבני ברק. החתן הוא אחי, בנו של הרב יצחק נחום הלוי שליט"א, והכלה היא בתו של הרב אסף כהן שליט"א מהעיר טבריה.

"אתה יודע מה מעניין בחתונה הזאת?",

יש לכם סיפור מיוחד
הסובב סביב הישיבה ורבניה?
רוצים שיתפרסם במדור זה?
ניתן לפנות לרב הכותב:
054-8484512
a0548484512@gmail.com

הדרך לחביבות התורה

מאת הרה"ג אוהד חדאד שליט"א

השי"ת בורא העולם הוסיף להיטיב עמנו וחסדו גמל עלינו שבחר בנו מכל העמים ונתן לנו את כלי חמדתו, התורה הקדושה. וזאת מלבד שבלא תורה החיים ריקים ממשמעות וחסרים מתכלית ואין בהם טעם לכל בן דעת.

ואחר שהאדם רואה ומכיר בה' בורא העולם ובגדולתו יתברך שמו, בודאי ירצה לדעת את תורתו, מה היא ומה כתוב בה ומה חק נתן לנו. וידועים דברי הגר"א לאפיאן בס' לב אליהו (פר' יתרו, מאמר מפי עוללים ויונקים יסדת עוז, ד"ה וביארנו) בשם הסבא מקלם שכשם שכל אב אוהב את בנו אהבת עולם וללא תנאים, וחפץ ורוצה ליתן לבנו את המתנה היקרה והנכבדת ביותר כפי כוחו ויכולתו, כך להבדיל הקב"ה אוהב אותנו וחפץ ורוצה ליתן לנו, וכאב את בן ירצנו, כמ"ש בנים אתם לה' אלוקיכם (דברים י"א, א'). **והוא לא נתן לנו דבר אחר אלא תורה ומצוות.** ומבואר יוצא שאין לנו דבר טוב וגדול יותר מהתורה והמצוות, שזהו הפועל היוצא מאהבתו היתירה של הקב"ה אלינו. וככל שאדם ירבה להתבונן ולהעמיק בכל הנ"ל, תגדל אמונתו וחשקו ויהיה כמה ונכסף בכל נפשו ובכל מאוודו לדעת את ה' ואת דברו בכל פרט וענין!

ולכך נתן לנו ה' יתברך תחילה את חג הפסח חג האמונה ואח"כ את חג השבועות חג מתן תורה, כי **לפי מדת אמונתו של האדם נוצר אצלו רצון לדעת את התורה** (ומדת אמונתו נמדדת ונבחנת בשיעור זה של גודל הרצון שלו לדעת את התורה). ובחג הפסח צריך האדם להתחזק באמונה שיש בורא עולם, והוא מושל בכל, כמו שראינו בעשר המכות וקריעת ים סוף.

ואולם צריך האדם ליזהר, שפעמים הוא עיין ויגע עד שאין לו עוד כח, בזה לא יעזור שיחזור לאמונה. אלא יש עצה שיעבור ללמוד איזה דבר או ענין אחר, כמו הלכה פסוקה או דברי אגדה או נביא וכיו"ב. ואמנם, פעמים צריך האדם לכוף

אברך יקר שפך בפני את לבו שיש לו קושי גדול בלמוד, ואמרו לו שהוא צריך כדורים של קשב וריכוז וכו', וכעת הוא חושב לעזוב את ספסל הלמודים. שאלתי אותו: האם גם כשאתה רוצה לאכול דבר טעים וערב אתה נזקק לכדורים כאלו?!... אין זאת אלא מפני שאינך מוצא טעם בלמוד התורה. הלה הנהן ראשו בצער כאות הסכמה. אמרתי לו: דע, שהבעיה הזאת אינה שלך לבדך, אלא נחלת רבים היא בדורנו שאינם מוצאים בים דרך, ואומרים בלבם מי יראנו טוב, ובעלי בתים ואברכים רבים בעת למודם חוטפתם שינה או חלום בהקיץ, והטובים שבהם שמצליחים לעמוד על המשמר דוחקים עצמם, כאשר עינינו הרואות שאינם ששים ושמחים ומרוכזים בלמוד התורה כנתינתה מסיני, אש יוקדת להבת שלהבת. ולא ידעו במה יכשלו...

והיות והזרכה זו נחוצה מאד, לכן אמרתי לכותבה ולפרסמה, ונר לאחד יהיה נר למאה, ישוטטו הרבים ותרבה הדעה, ויהנו ויאותרו לאורה של תורה, וזה אשר דברתי אל האברך הנ"ל:

ראשית דעת יראת ה'. תחלה וראש צריך להתחזק באמונה, שיתאמת אצל האדם היטב מציאות בורא העולם יתברך שמו וגודלו וטובו. והיאך יגיע לכך? כדרך שעשה אברהם אבינו ע"ה, ע"י שיתבונן האדם מי ברא את אשר לפניו, עולם גדול ועצום עמוק ונפלא, מלא בחכמה בתבונה ובדעת. ובכל עת שאדם יתבונן בבריאה הנפלאה, אפילו בדבר קטן מאד כתולעת או חיידק, בשרו יעשה חידודין חידודין ולבו יוכל לצאת ולזעוק, מה רבו מעשיך ה', כולם בחכמה עשית! ואם זה בדבר קטן בדבר גדול על אחת כמה וכמה. וכל שכן אם ירחיב התבוננותו שיראה עומק נפלא מאין כמוהו, ואיך שכל דבר בבריאה משלים את חברו, והכל בדויק נמרץ להפליא. ואם ככה לו בעולמו, בתורתו הקדושה שבה הסתכל וברא העולם (זוהר תולדות דף קל"ד ע"ב) על אחת כמה וכמה שיש בה עומק וחכמה, יופי ועונג רב. והנה

עצמו ללמוד, בבחינת משכני אחריו נרוצה, ותחילתו באונס וסופו ברצון.

העיקר **שילמד מה שלבו חפץ לפי הקצב ואופי הלימוד שהוא מתחבר אליו**, וילמד לא כדי למצוא קושיות ולחדש חידושים או לרצות מאן דהו, כי אם לדעת את ה' ואת תורתו. זאת אומרת שילמד משניות בפשיטות, דהיינו בהבנה עם פירוש - כדי לדעת ולהבין. וכדאי הוא פירוש הרע"ב, מפני שהוא קצר ומובן וכולל הרבה. וכך ילמד פרק או נושא של כמה משניות (אע"פ שאינו פרק שלם). והכל בלי לחץ שצריך להספיק וכיו"ב, אלא רק לדעת את ה' ותורתו. ואחר שלמד לא יתפתה להתקדם, אלא ישב עוד על מדוכה זו, ויחזור על לימודו כמה פעמים, עד שימצא אותו ויהיה בקי בו. כי המשניות הם הבסיס של כל המשך הלמוד, ואדם שיודע ש"ס משניות, יש לו את הבסיס של כל התורה שבעל פה. וזו עצה להקיף את התורה במהירות (יחסית) ולזכרה היטב. ואחר שהבין הכל היטב, וחזר כמה פעמים על זה הלמוד, כעת יהיה לו רצון וסקרנות לדעת מה אמרו בתלמוד על המשניות שלמד, מה הקשו ומה תירצו ומה הוסיפו, והאם זה תואם למה שהבין כשלמד את המשנה, ולמה הוא לא נתקשה בכל זה בלמוד המשנה. ואחר שלמד את הגמרא יחזור עליה כמה פעמים עד שידע אותה היטב. ואח"כ יעיין במפרשים ובהלכות שקשורות למה שלמד, אבל הכל רק לפי נטיית לבו. כי בלב שוכן הרצון והוא המכוין את האדם לפי שורש נשמתו מה ללמוד ובמה להעמיק יותר ובמה פחות. וכ"כ האור החיים בהקדמתו לספר חפץ ה': "גם אודיעך אחי שארי הקורא בספרי, כי הלא תתמה דלפעמים תמצא קצת אורך לשון ולפעמים לקחתי דרך קצרה ביותר, וגם תמצא לפעמים שאני מבאר ומפלפל ולפעמים מעלים עין במקום שאינו רשאי להתעלם. דע לך אחי, כי כל מה שלמדתי בחיי לא היה אלא מאהבת ה' ומחשק התורה". ע"ש. וכן למעשה תראה בהרבה מפרשים ופוסקים שלא עמדו על כל פרט וענין, כי אם על דברים מסוימים השייכים לחלקי נפשם, ובזה נוצר סגנון לספר, ואתה יודע שקושיא כזו בדרך כלל תמצא אצל

המפרש הזה והתירוץ אצל חבירו וכיו"ב.

ובלמוד אשר כזה יטעם מעין עולם הבא, ויהיה כעץ שתול על פלגי מים, ובתורתו יגה יומם ולילה, ולא ימיש מתוך האהל. ועל זה הבטיחו חז"ל כל חפציו לא ישוו בה, ורפאות תהי לשרך, ועוד פסוקים הרבה. למוד כזה הוא למוד שנעשה כמו שירה, כי הוא מגיע מהיסוד וקשור תמיד אל הלב ואל המקור. וזהו שאמרו בהתחלה היא "תורת ה'" ואח"כ נעשית "תורתו" (עבודה זרה דף י"ט ע"א). ואשרי הזוכה.

עד כאן שחתי לאותו אברך יקר, ואכן בס"ד הוא חזר ללמוד ובלי כדורים, וזכה לטעמה של תורה, והוסיף והירבה חיילים לתורה. אשרינו מה טוב חלקינו. הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו.

וכעת אוסיף עוד דבר קטן, שלאחר חג השבועות חג מתן תורה פנינו מועדות לבין המצרים עד תשעה באב, מפני **שמבחן למוד התורה הוא בבין אדם לחברו**, שכן ע"י שאדם לומד תורה, הוא רואה איך שהכל הולך בדרך ישרה ונכוחה, ואיך שהתלמוד מחפש אחר האמת ורודפה, מקשה ומתרץ ודוחה את שאינו אמת, ומברר היטב את כוונת השמועה. והכל באופן שהאמת היא הרוח החיה באופנים, ורק על פיה יחנו ועל פיה יסעו, והיא הנשמה והחיות של התלמוד, וכל סטייה ממנה אפילו קלה וקטנה, אין בה טעם כלל ואינה רצויה ושוה, ואפילו היא מאוסה. וזה מוליד באדם את מדת האמת ואת דרך הבירור, ואת הרצון לחפש אחריה ולרודפה גם בחיים כגן לרגליו, וכך הוא לומד לחיות באמת וליישר את לבו ואת דרכיו, ולברר את הרע והטוב שמעורבים בו יחד ולהפרידם. וכבר לא ישנה לו מה יאמרו או מה יגידו, כי הוא יודע ומכיר את עצמו. ואם חברו או אשתו יוכיחוהו על פניו שצריך לתקן איזה ענין שאינו נוהג בו כראוי, הוא יבחן את הערתם, ואם נכונה היא יקבלה בתודה ובשמחה, הוכח לחכם ויאהבך. וגם למוכיחים יעם, שרואים שהוא מבין את דבריהם, והאמת מקרבת ומחברת ומדבקת, והיא חותמו של ה'. והי רצון שנזכה לתקן הכל בשלימות ובאמת, ולחוג את בנין הבית בקרוב. אמן.

ספר "ויאמר יצחק"

מאת הגאון רבי יצחק בוחנין: זצ"ל מגאוני חכמי תונס בדורות האחרונים, מורם ורבים של מרן ראש הישיבה ואחיו שליט"א. הספר הנכבד כולל חידושי ש"ס, שאלות ותשובות, דרושים, ו'קיצור שלחן ערוך', עם הערות רבות מאת מרן ראש הישיבה שליט"א.

הספר יצא בעבר ע"י תלמידו - מרן ראש הישיבה שליט"א בשתי מהדורות, בשנים תשכ"ה ותשמ"ב. ועתה יוצא הספר בשלישית ע"י תלמידו של מרן שליט"א הרה"ג רבי נסים מזגני שליט"א, בתוספת ברכה של דרשות ותשובות מכתב יד קדשו של הגאון המחבר, והתכתבות עם מורו ורבו מרן ה'איש מצליח' זצ"ל בלומדו אצלו, ובה מדריכו בכללי הפסיקה והכתיבה.

במהדורא זו נוספו תמונות נדירות בהם מופיע הגאון המחבר כשסביבו תלמידיו החביבים נערי חמד, וביניהם תלמידו יניק וחכים, מרן שליט"א, בעודו ילד בן 9 שנים לומד בכתת "בבא מציעא".

נקודה מעניינת על הספר במהדורא זו, והיא, שזכה לקבל שלוש הסכמות ממרן שליט"א! האחת בשעה שיצא לראשונה ובה ערך מרן הסכמה לרב הראשי של תונס דאז - רבי מרדכי אמייס הכהן, השניה: ההקדמה החרוזית שכתב בשעתו, והאחרונה במהדורא החדשה.

הספר יוצא ביוזמת בתו של הגאון המחבר זצ"ל מרת חיה דינה כהן ע"ה, שכש-בועיים לפני פטירתה הוזילה מכספה למען יהיו שפתותיו של אביה דובבות בקבר.

ספר "ויברך משה"

הרה"ג ר' בנציון כהן שליט"א

אחרי שהופיעו כמה ספרים הכוללים פסקי הלכות ממרן עמוד ההוראה רבנו כלפון משה הכהן זצ"ל על חלק מהמועדים, הוציא הרה"ג ר' בנציון כהן ספר נוסף בסדרה בשם "ויברך משה", הכולל הלכות ברכות ומצוות התלויות בארץ שנערכו מכתביו ופסקיו של רבנו מוהרמ"ך, עם הערות וביאורים והוספות מפוסקי זמנינו.

דבר חשוב הקובע ברכה לעצמו נוסף בספר, והוא שו"ת "שואל ונשאל", בו נערכו התשובות שכתב מוהרמ"ך זצ"ל בענייני ברכות מתוך תשעת חלקי שו"ת שואל ונשאל, בתוספת תיקונים חשובים, הערות והוספות רבות. בתוך ההערות משובצים זהב הערותיו של מרן מלכא רבנו הראש"ל זיע"א שנדפסו בהקדמות לשו"ת שואל ונשאל (ולאחר מכן ביבי"א ח"ט סי' צ"א), ועוד הוספות חשובות.

בסוף הספר נוסף קונטרס בשם "ויברך ה' מציון", הכולל תשובות רבות והערות בדברי הפוסקים בענייני ברכות ומצוות התלויות בארץ מאת הרב העורך שליט"א, בין הדברים נמצא פסקי דיני ברכת הטוב והמטיב על היין, באורך וברוחב.

ניתן להשיג בפלא' 054-8479918

מעמד 'כבוד התורה' בעיר אלעד

בשמחה עצומה התכנסו יחד ביום ראשון כ"ח תשרי התשפ"ג כלל בני הישיבות בעיר התורה והישיבות אלעד למעמד סיום בין הזמנים ומבחן פומבי למצטייני פרויקט 'קול יעקב'. מבין מאות מתמודדים במבחנים המקדימים, משמנה ומסלתה של עולם התורה הספרדי הליטאי והחסיד, עלו לבמה שבעת המצטיינים ונבחנו מבחן פומבי. בסיום הערב הוכרזו שמות חתני ההלכה, כשמתוך מאות רבות של מתמודדים גם החתן וגם שני סגניו הינם מעולם הישיבות הצועד לאורו ובדרכו של מרן רבנו הגדול ראש הישיבה שליט"א.

לחתן ההלכה הוכתר הבחור נסים חיים מאדאר הי"ו מיישיבת מאור יוסף בראשות חדב"נ הגאון הרב ליאור כהן שליט"א, ושני סגניו הם הבחורים אריאל שמחי הי"ו מיישיבת כסא רחמים ואביחי יקותיאל הי"ו מיישיבת מאור יוסף. כאשר בישר הגאון הרב ליאור למרן שליט"א את תוצאות המבחן, מרן שליט"א התבטא בשמחה גלויה: "מי האמין לשמועתנו, מ"י ר"ת מאור יוסף".

ביקור מרן ראש הישיבה שליט"א בת"ת "איש מצליח"

לאחר למעלה מעשר שנים (מאז חנוכת בנין הת"ת בשלהי חודש תשרי תשע"ב), זכה ת"ת איש מצליח להתכבד בראש חודש מרחשון, בביקור מרן הגאון ראש הישיבה שליט"א בת"ת.

זר כי היה נקלע לת"ת בימים שקדמו לביקור, לא היה מבין את פשר ההתרגשות הגדולה שאחזה בת"ת: הרבנים והתלמידים כאחד - וכי קלה היא בעיניכם? קירות הת"ת עוטרו בקישוטים ועיטורים כיאה וכנאה, ואף שלט ענק עם תמונת מרן הגר"ע יוסף ולהבה"ח מרן שליט"א עיטר את הכניסה לבנין הת"ת.

ויהי בחודש השני באחד לחודש, בהיות הבוקר, ההתרגשות שברה שיאים, וצעירי הצאן קדשים - תלמידי המכינה וכתה א' - המתינו בציפיה דרוכה לבואו של מרן בלובי

ביקור מרן שליט"א בת"ת איש מצליח

הכניסה החדש של הת"ת. ואכן מעט אחר השעה 10:00 הפציע רכבו של מרן שליט"א בפתח, והתלמידים הקטנים שתודרכו לפני כן לעמוד בצדי הכניסה בשורה, לא התאפקו, "קלקלו את השורה" ורצו לעבר רכבו של מרן לזכות לשהות בד' אמותיו, ולהסתופף בצלו, כשפיהם מלא בשיר וזמרה לכבוד שר התורה. לאחר קבלת הפנים הנלהבת, עלה מרן שליט"א אל אולם

הת"ת שבאגף החדש בקומה הראשונה בת"ת, שם המתנינו תלמידי כיתות ב'-ח'. לאחר שהתיישב מרן במקום כבודו, כשלצדו יושבים הגאון הרב מצליח חי מאזוז והרב המנהל שליט"א, החל מרן בדבריו הנעימים. שוזר כדרכו פסוקים עם סיפורים, הלכות ואגדות וכו', כאשר במשך כל זמן השיחה, ניכרה קורת רוח

על פני מרן לראות את התלמידים הצעירים שותים בצמא את דבריו, ופוערים את פיהם למלקושו. ביני וביני, שתל בתוך שיחתו שאלות כדי לעמוד על רמתם הלימודית, ונהנה מאוד מהתשובות שקיבל.

הביקור הותיר אחריו רושם בלתי ימחה בלבות התלמידים.

ייסוד בית ההוראה 'מים טהורים' בראשות הגאון רבי אליהו בנימין מאדאר שליט"א

בעקבות צאתו לאור של הספר הבהיר "הוראה ברורה - טהרה" ופרסומו הגדול בקרב שוחרי ההלכה בארץ ובעולם, גדל הביקוש בכל שכבות הציבור להקמת בית הוראה לענייני טהרה ע"פ פסקי מרן הגאון ראש הישיבה ותלמידיו ובראשם הגרא"ב מאדאר שליט"א.

ואכן, מורנו הרב מאדאר שליט"א הואיל בטובו ללמד דעת את העם ומסר שיעורים עמוקים ומעשיים לקבוצת ת"ח הבקיאים בהלכות טהרה והדריכם בנתיבי ההוראה בעניינים אלו, ולסיום, עמדו הרבנים בכור המבחן אצל מורנו הרב שליט"א.

בערב ט"ו בשבט התשפ"ג נערך מעמד מרשים של חלוקת תעודות "יורה יורה" במעמד מרן מופת הדור ראש הישיבה רבנו מאיר מאזוז שליט"א לכל הרבנים שעמדו במבחן בהצלחה, ובאותו מעמד הוכרז על פתיחת בית הוראה בראשות הגרא"ב מאדאר בעיר התורה בני ברק.

תמונה משותפת של רבני בית ההוראה עם מרן שליט"א

מרן רה"י נשא דברים והדגיש בדבריו את חומרת הלכות אלה, ועל הזהירות הרבה המוטלת על כתפי המוצי"ם, על אף הלחצים הרגשיים הקיימים פעמים

רבות מצד השואלים, ושיש לעמוד על המשמר לבל יצאו מכשולות ח"ו בין לקולא ובין לחומרא (!) בעניינים אלה העומדים ברומו של עולם.

בתוך דבריו מרן שליט"א הזכיר את ספרו הגדול של מוה"ר שליט"א הוראה ברורה טהרה שכבר נמכר במאות עותקים בשבוע הראשון ועל ההערכה הגדולה וההתפעלות

ייסוד בית ההוראה 'מים טהורים'

של גדולי הפוסקים בדורנו מהעומק הישירות והסדר של הספר. ובאותה הזדמנות סיפר שקיבל מכתב על כך מהגאון הגדול הרב ציון בוארון שליט"א שכתב בהתפעמות: "האיר לעבר פנינו הספר החשוב מאד הוראה ברורה על הלכות טהרה, אשר זכו לחבר ברוב תבונה ויגיעה בתורה... והמתבונן יראה

כמה יגיעות יגעו המחברים להוציא לאור

הלכה למעשה במקצוע קדוש העומד ברומה של קדושת ישראל עד שזכו להוציא הלכה למעשה, וכך השכילו להעלות את הדברים בשפה ברורה ובנעימה, דבר השווה לכל נפש. חכלילי ענים מיין ואשרי כל חיך יאמר לי לי. אשרי הישיבה שאלה תלמידיה, ואשרי עם ישראל שזוכה לכך" וכו'.

לאחר מכן קיבלו הרבנים תעודות מאת הראב"ד מורנו ראש הכולל הגר"ד עידאן שליט"א וראש בית ההוראה הגר"א מאדאר שליט"א.

ולסיום נשא דברים הגראב"מ בפני המוציאים החדשים, והציג בפניהם כללים בסיסיים בהוראה בכלל ובענייני טהרה בפרט. וכמו כן בירכם שלא תצא תקלה מתחת ידם ח"ו, ויקויים בהם הפסוק "יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל", מתוך אושר ועושר ובריאות לעבודתו יתברך. אמן.

המענה בבית ההוראה ניתן בבית המדרש "יוסף דעת" מיסודו של הגר"מ לוי זצ"ל רחוב אמרי חיים 16 ב"ב בימים א-ה בין השעות 13:30-14:30 ניתן להניח שאלות בתיבה במקום. לשאלות ולבירורים ניתן להתקשר 03-6932207

ביקור הגאון רבי נסים בן שמעון שליט"א בישיבה

ביום חמישי ד' שבט התשפ"ג ביקר בישיבה הגאון הגדול חכם נסים בן שמעון שליט"א. תחילה הגיע הרב אל הכולל שם נשא דרשת הספד על הגאון הגדול רבי שמעון בעדני זצ"ל, בה דיבר על הנהגותיו בקודש, שקידתו המופלאה בתורה, ועל עמל התורה - שהאדם צריך להבין את הלימוד על בוריו, ולא לעשות לעצמו הנחות בהבנת הסוגיא.

הגאון רבי נסים בן שמעון בביקור בישיבה

בסיום העניק ראש הכולל שליט"א לרב ספר עם הקדשה, וקבצים תורניים מפרי עטם של האברכים היקרים.

לאחר מכן ביקר הרב במשרדו של מנהלה הרוחני של הישיבה הגה"צ רבי צמח שליט"א, ויחד הם פסעו אל בית המדרש של הישיבה הגדולה.

בין הדברים סיפר מורנו הרב צמח לגר"נ

שלפני חמישים שנה נבחן אצל אביו חכם מנצור בן שמעון זצ"ל על הלכות סת"ם וקיבל ממנו תעודה. בסיום הודה מורנו הרב צמח לרב על שהקדיש מזמנו לבוא לתת מדברות קדשו בישיבה. והחזיר לו הרב בברכה שימשיך במפעליו הכבירים להרבות תורה בישראל.

הגר"ן בן שמעון בהספד על הגר"ש בעדני

התמונות באדיבות הרב דוד חדאד

מסיבת חנוכה וחלוקת תעודות בישיבת 'מאור יוסף' באלעד במעמד הבחורים והוריהם

בהבדלה במוצאי שבת בוגרים

מרן שליט"א במשא ומתן הלכתי עם הגר"ד יוסף אחרי שיעורו בהילולת הגר"ע והגר"מ זצ"ל כשמסביב מצטופפים בני הישיבה

בעקבות שיפוץ בית כנסת אהבת תורה, מרן העביר את השיעור בעזרת נשים 'נצוצי גאולה'

מרן בשיעור בכולל בשו"ת איש מצליח

מרן הגרש"מ עמאר בתיקון שובבי"ם בישיבה

בס"ד כ"ד תשרי התשפ"ג

לכבוד מערכת הבטאון "כתר מלוכה!"

שלום וברכה!

י"ש כחכם על הגליון הנפלא היוצא השדה כפעם בפעם, עם דברים מרתקים, יקרים וחביבים. שמחנו לראות על התפתחות הכוללים ברחבי הארץ בראשות בוגרי הישיבה שליט"א. ואם עד לפני עשר-חמש עשרה שנה, שמענו רק על מעט בוגרים המכהנים כרבני קהילות ועוד, עתה ב"ה שומעים על בוגרים רבים המכהנים גם כראשי ישיבות וראשי כוללים תל"ת. והחלה להתקיים ברכתו של מרן הגר"ע יוסף זצ"ל שבירך את מו"ר מרן ראש הישיבה שליט"א "עולמן תראה בחייך ותקותך לדור דורים", ויהי רצון שתמשיך הברכה להתקיים ביתר שאת וביתר עוז, לאורך ימים ושנות חיים בבריאות איתנה ונהורא מעליא. אכ"ר.

וכאן המקום לעורר ולחזק את בוגרי הישיבה יצ"ו ה' עליהם יחיו, להפיץ מעיינותיהם חוצה, במסירת שיעורים הן לבעלי בתים הן לאברכים, כפי המזדמן, ולהפיץ תורת רבותינו ברחובות פלגי מים, מהר"ם הלוי זצ"ל, ומרן ראש הישיבה שליט"א ושאר רבני הישיבה, וכל אשר יעשו צליחו. אכ"ר.

במדור "הוא היה אומר", הובא בשם ס' דברי שלום קרויז שביאר הא דרבי צדוק שאכל פחות מכביצה חוץ לסוכה (סוכה דף כ"ו ע"ב), שאותו מאכל היינו גרוגרת שהיה רגיל רבי צדוק באכילתה, שהיא קטנה מכביצה וגדולה מכזית. והעירו על זה שמשון המשנה "נטלו במפה" בלשון זכר משמע דקאי על תבשיל ולא על גרוגרת. עכ"ד. ולא דייקו בזה במחכ"ת, שבגמ' (שם דף כ"ז ע"א) מוכח להדיא דאיירי בפת, דקאמר הא כביצה בעי "נטילה" וברכה. ע"ש (וכן מתבאר מדברי רש"י במשנה). וכן מוכח מדקאמר התם הא כביצה בעי סוכה, ואקשי מינה לאביי ורב יוסף כיעו"ש. ואי איתא, הא פירי לא בעו סוכה ואפילו יותר מכביצה. וכע"ז יש להוכיח מהגמ' ביומא (דף ע"ט ע"ב). ע"ש היטב.

בברכת תזכו לשנים רבות נעימות וטובות

ע"ה אביה שמריה חדוק ס"ט

ישועת ה' כהרף עין
(מדרש לקח טוב)

לא מדבר אלי **לשון הרע**

מה רבני ישראל
יהי רבינו זאב סגול
ועל תלמידיו של ה"חפץ חיים" זצ"ל, ללמוד
40 יום ברצף שתי הלכות מספר "חפץ חיים".

להאזנה לשתי הלכות בכל יום חייגו **077-2222-069**
מספר "חפץ חיים" במשך כדקה וחצי למס'

שלוחה 3 ואח"כ הקש 1 | לשיעורים קודמים הקש 8

שמעו ותחי נפשכם

לשמיעת חיזוק יומי פרשת שבוע ועוד, חייגו 03-5050550 ואח"כ הקישו 7-1-4

עתיקא

עתיק מיוחד ונדיר

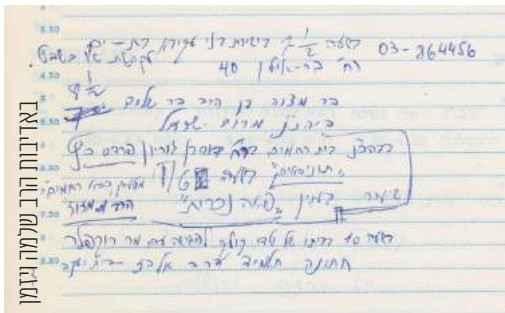

הגאון רבי
בוגיד סעדון
מלמד את
תלמידיו
בג'רבא

התלמיד יוסף זנזורי הי"ו
בגיל עשר נואם בטבת תשל"ג
במסיבה למלאות
עשור לישיבה
במעמד מרן רבנו
עובדיה יוסף
(תומך בו מאחור
רבי שמואל עידאן)

שיעור בענין 'פאה נכרית'
בישיבה בי"ב שבט תש"מ - מתועד ביומן
הפגישות של מרן הגר"ע יוסף
אודות תוכן שיעור זה, עיין בשו"ת בית נאמן ח"ב עמ' תכ"ט

נדפס בסיוע:

האחים המבורכים: שימו, צבי, יגון וכמוס עמאר
ומשפחותיהם הי"ו. להצלחתם ובריאותם.
ולעילוי נשמת הוריהם עזר וכנפיטה עמאר ע"ה.
וכן האחים המבורכים: מכלוף, יום טוב, אשר וזאן
ומשפחותיהם הי"ו. להצלחתם ובריאותם.
ולעילוי נשמת הוריהם מקיקץ ומזיאנה וזאן ע"ה.
ולעילוי נשמת המנוח הנכבד והיקר
אוהב תורה ולומדיה, אהב את הבריות, איש אמת,
בעל צדקות אשר זכה להיות מבוני הארץ ומיישביה
שאול בר דוד ושושנה לבית עשוש ז"ל תנצב"ה
הוקדש ע"י אשתו בניו ובנותיו
יה"ר שיתמלאו כל משאלות לבם לטובה,
ובכל אשר יפנו ישכילו, וכל אשר יעשו יצליחו,
ויזכו לעושר ואושר וכבוד, בריאות איתנה ונהורא מעליא,
אורך ימים ושנות חיים. אמן

בחסות:

קבוצת
משה חדיף
בונים יצירה של איכות חיים

MH

מזון
באיה
עלית אבות לבימה
המזון הישראלי